

Hilja Kahila

NUORUUTENI
MUISTELMIA

HELSINKI 1919

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA

NUORUUTENI MUISTELMIA

Arvid Järnefelt.

HILJA KAHILA

NUORUUTENI MUISTEMIA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA
HELSINKI

HELSINKI 1919
OSAKEYHTIÖ WEILIN & GÖÖS AKTIEBOLAG

I.

Tutkijaa, joka koettaa päästä luonnon pienimmän alkuhitusen perille ja ymmärtää sen äärimmäisen, jakamattoman atoomin, kohtaa aina sama voittamaton este. Mitä tarkemmat hänen suurennuslasinsa ovat sitä selvemmäksi ne suurentavat tuon hitusen, ja sitä ilmeisemmäksi käy, että äärimmäisen pieneksi luultu tomuhiukkanen on kokonainen maailma ihmeellisintä moninaisuutta, suuruutta, syvyyttä, korkeutta. Miten siis päästä pienimmän hitusen, olevaisuuden alkujuuren perille, kun kaikki monistuu ja suurenee, kuta lähempää sitä koettaa katsoa!

Tutkija voi tosin kääntyä katsomaan myös aivan toiseen suuntaan. Hän kääntää mahdollottoman suuret kaukoputkensa taivaan etäisimpiä tähtisumuja kohden. Mutta nekin suurenevät. Oltuaan hitusina muiden sumuhitusten joukossa muuttuvat ne kaukoputkessa suu-

riksi maailmoiksi, koko avaruuden keskuksiksi, joita varten taivaiden kaikki muut auringot paistavat, ja joihin entiset äärettömyydet sopeutuvat vuorostaan kuin kaukaiset tähtisumut. Missä on äärettömyyksien keskus?

Lukija, sallikaa varustaa itsenne mahdottomilla kuvittelun siivillä. Olkoon teillä vapaus liihoitella avaruuksissa, mitään tukea jaloilenne tarvitsematta, mihinkään kiinteään sipaisematta.

Kuvitelkaa olevanne avaruuden asukas, paikasta ja ajasta riippumaton henki.

Kuvitelkaa, ettette tiedä maapallostamme mitään. Maapallo näyttää teistä vain vähäpätöisimmältä, kaukaisimmalta hituselta miljaardien muiden tuikkijain joukossa.

Mutta teissä on herännyt halu tutkia tämän mahtavan äärettömyyden alkuainetta ja siinä tarkoituksessa te päätätte lähestyä juuri tuota vähäpätöisintä ja kaukaisinta hitusta. Te tahdotte nähdä, mistä kaikkeus on kokoonpantu, tahdotte ottaa käsiinne, murentaa, päästä perille hitustenkin hituksista, jotta olevaisuuden arvoitus teille selviäisi.

Jo puolimatassa on hitunen suurentunut. Te ajattelette: — Suurentukoon! Tottapa sen

pinnalta löydän hitusen, joka käsissäni murenee alkuosiinsa.

Lähestyessänne näette, että paksu pilvi-kerros peittää tähden pinnan. Te ette peräänny, vaan kurkistatte pilvienkin alle.

Mikä ulvova tuuli! Mikä synkkä pimeys siellä!

Keskeytymättömänä pyrynä viskautuu lunta tähden pintaa kohden. Te läpäisette pyryjen pyörteet, laskeudutte yhä alemmas.

Tuossapa jo häämöittää jokin musta, jota tavoittaisitte käsiinne.

Mutta lähestyessänne sekin suurenee, se muuttuu mahdottomaksi kallioksi, jonka päällä metsä vihaisesti vonkuu.

Laskeudutte laaksoon, missä kallio on pysäyttänyt tuulet. Hienoa lumipyryä vihmoo tuulten suvannossa sihisten suuren olkikohon ympärillä, hilisevien lumihiutaleiden juostessa yksitellen olkipillien sisälle ja väliin, alle ja päälle, verhoten kaiken valkoiseen lumikuteeseen.

Mitään varmaa käsiinne saamatta te hapuillette oljissa, tunnustellette olkien alta. Olette laskeutuneet tavalliselle olkikatolle, joka peittää pienoisen navetan asukkaat, — lehmän, vasikan ja kaksi lammasta!

Kyllästyneenä lumisohjuun katsahdatte

alas maahan ja havaitsette hankien välisellä polulla pienoisen mustan kerän, joka liikkuu jotakin edellensä työntäen.

Siinäpä vihdoin sopiva murunen, ajattellette; sen pienempää tuskin enää saattaa kuivellakaan.

Mutta lähempää katsoen ei tuokaan musta kerä ole niin pieni, ettei voisi olla jotakin vielä sitäkin pienempää. Se onkin niinkuin jokin vaatekäärö, jonka päältä voi kehiä paljon irti, ennenkuin pääsee ytimeen.

Alatte päästellä siteitä, irroitella myttysestä kääreitä ja vaippoja, jotka tuntuvat lämpenevän mitä sisemmäs pääsette.

Ja vihdoin — vihdoin löydätte kuin löydättekin keskuksen, olevaisuuden jakamatoman perustuksen. Se on väräjävän lämmän, se on olevaisuuden sydän, se sykkii: tuk, tuk, tuk...

Se olen — minä. Niin, se olen minä, maailman pienin ja vähäpätöisin, jota ei voi enää jakaa pienempään hituseen, sillä silloin lakkaan olemasta. Tämä on Kahilan torppa ja tuo on meidän navettamme, meidän lehmä, meidän vasikka ja meidän kaksi lammastamme. Ja sydän on minun sydämeni, joka pelokkaasti

sykkii. Minä olen tämän mökin nuorin jäsen, sen tytöistä pienin.

Voi teitä, taivaan valkea asukas! Mikä pettymys sentään, kun lähtee hakemaan äärettömyyden alkuainetta, ja löytää vain — pikku-ruikkuisen torpantytön!

Mitä minussa on tutkittavaa? Ja mitä voisin kertoa itsestäni sellaista, joka teidän huomiotanne kiinnittäisi, teidän, joka haitte vastausta äärettömyyden kysymyksiin?

Totta on, että käsissänne nyt on se, mikä ei enää alkuosiinsa murene. Ottakaa siis esille parhaat suurennuslasinne ja nähkää minusta elävä totuus:

Minä, pienistä pienin torpantyttö, keinuesani kotimäellä kahden männyn väliin ripustetulla köydellä veräjän vieressä, tukkani hulmutessa ja kilpaa laulellessani kevätkäen keralla, kuvittelen todella olevani kaikkien avaruuksien, koko maailman keskus, elämän suuri pääasia, jota varten auringot paistavat ja kuut kumottavat, jota varten taivaat kaareutuvat siniseksi holveiksi, hattarat vaeltavat ja öiset etäisyydet muuttuvat usvaisiksi linnunradoiksi ja kaukaisiksi tähtisumuiksi!

II.

Varhaisimmasta nuoruudestani saakka on elämä tietysti koettanut opettaa minulle, että minä *en ole* mikään maailman keskus, vaan nuorin sisaruksista, joilla oli kaikilla valta kurittaa minua ja saada minut varmistetuksi vähäpätöisyydestäni.

Myöhemmin olen saanut katkerasti kokea, ettei myöskään tämä Kahilan armas torppa ole mikään keskuspaikka, vaan vuokramaa rikkaampien armosta, josta voi tulla vieroitetuksikin.

Ja nyt vihdoin, sivistyksen saatuani, näen hämmästyksekseni, ettei edes se maapallo, jolla elän, ole maailman keskus, vaan kaikkein vähäpätöisin tähti äärettömyyden taivaalla.

Miten sovittaa tämä tunteen ja tiedon mahdoton ristiriita?

Mitä torpantyttö saattoi ajatella siitä oikeasta maailman keskuksesta, jolla on sama nimi kuin

hänelläkin: Minä, mutta joka on kaiken alku ja loppu, Jumala itse?

Koetan kaivautua takaisin lapsuuden utukuviin, mutta en muista mitään siitä, mimmoiseksi Jumalaa ajattelin. Sen vain muistan, etten voinut ajatella Jumalaa milloinkaan erikseen ja yksin, vaan aina paholaisen eroittamattomassa yhteydessä, vieläpä, että paholainen oli tuossa kaksinaisuudessa ikäänkuin päähenkilönä, ymmärrettävämpänä, kouraantuntuvampana, käytännöllisempänä, ehkäpä voimakkaampanakin, sinä pahana todellisuutena, jonka kanssa ihminen oli varsinaisesti tekemisissä. Jotavastoin isä Jumala oli vasta paholaisen takana, milteipä vain sinä taikakeinona, jolla paholaisen juonia saattoi luotansa torjua, jos hyvin muisti manaussanat ja ajoillansa niitä käyttää osasi.

Eikä Jumalasta ollut mitään kuvaa, mutta paholaisesta oli sitä selvempi: paholainen oli pimeyksien ja nurkkien takaa kurkisteleva, alati valveilla oleva punainen sarviniekka otus, jonka seppä oli nähnyt sen tai tuon riihen ruumassa, tahi jota Sannan äiti oli puhutellut uuninpiippuun tuijottaen.

Kerran olin minäkin sen näkevinäni, punaisen paholaisen nimittäin.

Olin työntämässä pyryssäällä vesikelkkaa kailolle, kun näin suuren punaisen kummituksen. Se tulla tupsahti navetan katolta suoraan minun poloisen päälleni. Säikähdyksestä kaaduinkin katolta ryöpsähtäneeseen lumeen ja olin siihen paikkaan tukehtua.

Jaloilleni jälleen päästyäni aloin juosta tupaan äidin luo. Mutta silloin muistin, ettei sitäkään ollut nyt tekeminen. Äiti oli kiukkuisella päällä. Hän oli pahoin sairaana ja minut oli hän ensi kerran lähettänyt omin päin suorittamaan iltatoimet navetassa, joka oli vaarallinen kunniatehtävä.

Paholaisen ja minun kesken syntyi siis ankara kamppailu.

— Tule avukseni Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumala! — koetin minä manata. Siinä hädässä täytyi pakostakin ja hyvin pian saada itselleen jokin kuva Jumalasta, sillä lapsi ei voi kääntyä minkään käsitteen puoleen, josta hän ei pysty itselleen kuvaa luomaan. Ja niinpä heräsi oman itseni pimeässä taustassa, ajatusten valottomassa tyhjyydessä, jokin pelastava jumalantuntu, jonka minä hät'hätää puin sopiviin vaatteisiin, varustin valkoisella parralla ja siirsin itsestäni kauas pilvien taakse. Sieltä se

sitten alkoi omin päin minulle isällisen lempeästi hymyillä.

Sanomaton oli iloni, kun näin, että hän todella elää, todella aivan omin päin, eikä olekaan minun luomani! Tämä oli uskon alku. Sen jälkeen kuin minä hänet sinne asetin, on hän aina ollut elävä Jumalani, ja on yhä.

Vaikka sydän tykytti pakahtuakseen, rohkaisin mieleni, käännyn takaisin, nostin kaatuneen saavin, tartuin taas kelkan jäisiin puihin ja yhä samoja sanoja manaten pääsin onnellisesti kaivolle. Elävä Jumalani tuki minua ja karkoitti paholaisen tieltäni.

Mutta ei siinä kyllin.

Kaivon suun oli pyryttänyt umpeen. Aloin käsin tavoitella kiulun vartta, pudotin lumen kaivoon ja haparoin sisältä. Kiulu oli asetettu joskus ylimmäisen jääkuoren varaan.

Tällöin minulle tapahtui, että menetin tasapainoni. Oli pitkän aikaa epätietoista, suistunko syvyyteen vai jaksako ruumiini jalkapuoli painaa enemmän. En uskaltanut tässä tilassa ollen sormeankaan liikahduttaa. Kuulumattomasti, ettei edes äänenikään pääsisi tasapainon ratkaisuun vaikuttamaan, toistin ajatuksissani henkeä pidättäen: — Aabrahamin, Iisakin, Jaa-

kobin... Ja oma elävä Jumalani nyykäytti minulle hymyillen päätään ja sanoi: — Ole huolta, viimeisessä hetkessä pelastan sinut!

Mutta siitä huolimatta aloin kauhukseni tuntea, kuinka pääpuoli painui. Hurjan hätäntymisen vallassa iskeytyivät sormeni kaivon sisäpuolisesta seinästä jotakin kiinnekohtaa tunustelemaan. Kun olin luisumaisillani alas syvyyteen, tapasi vasen käteni viime hetkessä kiulun varren. Siihen nojautuessani putosi jääkuori romahtaen kaivoon. Mutta minä olin ehtinyt sentään saada oikean käteni aukon reunaan, ja annettuani kiulun pudota vääntäydyin ylös.

Kumpi oli minut pelastanut? Sekö, että kiulunvarsi osui viime hetkessä käteeni, vai Jumalako?

Minulle valkeni, että Jumala oli johdattanut kiulunvarren käteeni ja minä lankesin polvilleni sopertelemaan hänelle ylistykseksi kaikkein ihmeellisimpiä lauseita, joita olin sisarieni kuullut katkismuksesta lukevan. Syvimpään sydämeeni jäi kuitenkin kumma, sanaton kysymys: — Miksi Jumala tarvitsi kiulunvartta minut pelastaakseen ja miten olisi käynyt, ellei äiti olisi jättänyt kiulua jääkuoren päälle?

Vihdoin pääsin navettaan lehmää juottamaan.

Sen tehtyäni otin pienen lyhdyn maasta ja menin navetan ja ladon väliseen karsinaan, jossa meillä oli kaksi lammasta. Niille lehtiä levitellessäni näin selvästi, että navetassa kulki oven editse valkoinen kummitus.

Sydämeni pysähtyi ja kaikki suonet seisahtuivat.

Ilmeistä oli, että Jumala oli lähettänyt valkoisen enkelinsä minua paholaisen juonilta suojelemaan! Ei siis mitään pelkoa enää, riemua vain sitä enemmän. Ja todella, ihanasti rintaani tainnuttaen pelko muuttui sykkiväksi riemuksi ja Jumalani ylistykseksi!

Navettaan tultuani minusta tuntui, että enkeli oli yhä läsnä, istuen milloin milläkin kaitteella toimiani katselemassa. Ja mieleni täytti haltioitunut kiintymys tuohon näkymättömään ja kuitenkin joka paikassa tuntuvaan läsnäolijaan.

Mutta miksi ei lapsi saanut hennossa uskossansa vahvistua? Miksi hänen Jumalansa, oma elävä Jumalansa, yhä ja yhä särkyi, aivan kuin olisi ollut hänen nukkensa, joka pudottuaan kilahtaa pieniksi palasiksi?

Sillä samalla kertaa olin selvään huomannut, että valkoinen vasikkamme oli loikannut karsi-

nastaan ja käveli vapaana, ja minä ymmärsin syvemmällä itsessäni hyvin, että se se olikin oven editse kulkenut, eikä mikään Herran enkeli.

Ja varmemmaksi vakuudeksi, etten minä nyt suinkaan perustaisi jumala-käsitettäni vain siihen ihanaan onneen, joka oli syttynyt rinnas-sani, kun se valkoparta minulle pilvistä hymyili, varmemmaksi vakuudeksi juuri lypsyä lopettaes-sani lehmä potkaisi kiuluun ja sen sontaisesta sorkasta levisi maitoon kauheata likaa.

Varmaankin'on kovin tärkeätä, että ensimmäi-nen lapsen luoma jumalkuva perustuu silkkaan totuuteen eikä mihinkään mielikuvitteluun. Mutta raskasta se oli. En tiedä kumpi suru oli suurempi, äidinkö puolelta uhkaava kuritus vai se pettymys, että täytyi kuin täytyikin ruveta ajattelemaan enkeliä vain vasikaksi ja henkeni pelastajaksi pelkkää kiulua, onnellista *sattumaa*.

Samassa kuulen ulkoa äidin julmistuneen äänen. Hän huutaa minua tuvan ovelta. Oli siis sairaana noussut pystyyn ja nyt tietysti täynnänsä kiukkua vartoi tuloani tukistaakseen minua.

Minulta jäi navettaan kaikki sokin. Kapasin vain käteeni maitoämpärin ja läksin

kiireesti tupaan, sammunut lyhty mukanani. Ajattelin tulla uudelleen navettaan toimiani lopettelemaan, mutta niin ei käynyt.

Äiti oli jo taas laskeutunut vuoteeseen. Hän näytti tuskautuneelta, mutta sentään hän nousi ja tuli minua kohden ovelle päin.

— Missä olet viipynyt näin kauan? sanoi hän ja läimäytti minua korvalle.

Mutta kun hän sitten näki kiulussa sontaisen maidon, kadotti hän kokonaan malttinsa.

— Vedelläkö minä nämä pennut ruokin! huusi hän. Hän tarkoitti pennuilla veljiäni ja sisariani, jotka oli jo ajanut vuoteeseen, ja jotka pelokkaina kurkistelivat yhteisen peitteen alta. Ja näin sanottuansa hän alkoi hutkia minua minne vain sattui ja lennätti lopulta tuvan perälle semmoisella vauhdilla, että minä myyttynä tyypperryin penkin alle. Siihen jäin pitkäksi aikaa itkemään, kunnes äiti käski menemään maata.

Pahempaa ei minulle olisi voinut tapahtua, sillä navettaan oli kaikki jäänyt surkeaan epäjärjestykseen. Enhän ollut ehtinyt sulkea vasikkaakaan karsinaan, en siivota lehmän alta, en muistanut edes, olinko sulkenut ladon oveakaan, josta nyt ehkä kylmä pääsi koko yön puhaltamaan navettaan.

Sanokaa nyt, missä Jumala oli!

Nukkua en voinut. Olin horrostilassa, vähän väliä heräten. Odotin päivän valkenemista, jotta olisin päässyt ennen äitiä navettaan jälkiäni korjaamaan. Mutta yö oli tavattoman pitkä eivätkä ikkunaruudut vähääkään vaalistuneet. Välistä en sentään tiennyt, nukuinko vai valvoinko. Yön pimeimmillään ollessa huomasin, ettei tuuli enää ulvonutkaan uuninpiipussa. Ja kun seuraavalla kerralla havahduin horrokistani, oli ikkunassa jo niin kirkas valo, että tuvan esineet saattoi selvästi erottaa.

— Nyt kohta nousen, ajattelin. Äiti tuntui vihdoinkin nukkuvan. Kohta nousen ja hiivin äidin kuulematta ulos, järjestän asiat ja palaan vuoteeseeni, jossa viivyn päivän nousuun asti. Silloin menen lypsylle ja tuon tupaan täyden kiulun ja äiti varmaan leppy.

Lienen kuitenkin jälleen torkahtanut, koska avatessani silmäni auringon punaiset säteet valaisivat isän vanhaa kotitakkia, joka hänen poissa ollessaan (ja hän oli melkein aina poissa) riippui seinäkaapin nurkkauksessa. Aurinko paistoi vielä kirkkaammin päreisiin, jotka olivat uunin päällä. Seinäkaappi oli isällä aina visusti suljettuna, emmekä me saanet avata tätä hänen

kaikkein pyhimpäänsä, vaikka hänellä ei ollut siellä muuta kuin vanha pora, lehtisahan tynkä ja joitakuita vääristyneitä nauvoja.

Isä oli kaiket talvet poissa työansioilla ja tuohon takkiin katsellessa tuli usein häntä ikävä, mutta erittäinkin silloin, kun äiti oli vihainen.

Ihan punaiseksi saivat auringonsäteet vanhan vihertyneen takin, jonka tasku pullotti niin isää muistuttavasti, että tahtoi itkettää.

Avasin jälleen silmäni, jotka olin tietämättäni ummistanut.

Joko olin jälleen nukkunut? Sillä isän takki ei ollut enää punainen, vaan kirkkaassa päivänvalossa.

Nyt viimeistään täytyy mennä navettaan, muuten äiti herää ja ennättää kieltää.

Minä kohottauduin vuoteestani ja sydäntäni kouraisi kauhistus. Äitiä ei ollutkaan enää tuvassa, hän oli poistunut vuoteestaan ja lähtenyt navettaan itse. Miten minun nyt käy, kun äiti näkee navetan! Olin kauhusta kadottaa järkeni, olin näkevinäni, kuinka hän vihapäissään viskelee mitä käsiinsä sattuu. Ja nyt — nyt hän menee kaivolle, nyt hän on jo puolitiessä, nyt hän katsoo missä kiulu on, nyt hän kumartuu kaivonsuulle, nyt hän näkee kiulun kaivonpoh-

jalla jäiden seassa! Voi minua! Miksi en ollut suistunut kylmään syvyyteen? Purin sormeani ja inisin tuskallista itkua kauheaa hetkeä odotellessa. Ajattelin uudelleen rukoillakin, mutta Aabrahamit ja Iisakit olivat tällä hetkellä mahdottomia. Olin varma, että valkoinen enkeli oli pelkkä vasikka ja koko maailma oli minusta hirmuinen vääryyksien pesä.

Jo kuuluvat äidin askeleet porstuasta.

Minä hyppäsin vuoteestani pannakseni jotta-kin ylleni, etteivät äidin lyönnit koskisi niin kipeästi. Seisoin selin oveen päin, kyyristyneenä pankon ääreen äidin kädenkahmaisua odotellen ja silmät kiinni puristettuina.

Tunnen kuinka hän ottaa minusta molemmin käsin, siirtää minut tuolin luo, jonka oli asettanut keskelle tuvan lattiaa. Ajattelen: — Hän aikoo nostaa minut polvilleen ja piestä jollakin koi-uisella kepillä, joka varmaankin on hänen kädessään.

Mutta mitään sellaista ei tapahtunut. Äiti siirsi minut viereensä istuen itse tuolille, ja alkoi palmikoida tukkaani, eikä edes temponut kammalla tupsujani, vaan selvitteli kaikki hel-lästi ja kärsivällisesti.

Minä vilkaisin ihmeissäni taakseni ja näin, että äidin silmistä oli vuotanut kyyneliä.

Tämä kaikki oli minusta niin ihmeellistä, etten ole voinut sitä milloinkaan unohtaa. Päinvastoin luulen, että muistan koko illan tapahtumat, kaivolla oloni ja kummitusjuttuni, vain senvuoksi, että olen pitänyt mielessäni tämän palmikoimiskohtauksen ja siksi myöskin kaiken, mitä sen ympärillä oli. Eri ikäkausinani olen itselleni eri tavalla selittänyt syyn siihen, että äiti itki. Silloin lapsena ajattelin, että kenties äiti oli nähnyt saman kummituksen ja itki pelosta, unohtaen minun hirveät navettakepposeni. Nyt aikaihmisenä ajattelen, että äiti itki säälistä pikku tyttöänsä kohtaan, kun oli navetassa nähnyt, kuinka auttamattomassa hädässä tämä oli ollut, itki myös ehkä omaankin tilansa avuttomuutta, kun ei voinut käsittää, miten meidän käy, jos hän todella sortuu kuumeeseen eikä voi vuoteelta enää nousta.

Sen vain varmasti muistan, etten voinut liikutukselta hillitä itseäni, vaan riuhtauduin irti ja kapsahdin äidin kaulaan, puristautuen hänen rintaansa vasten aivan kuin olisin tahtonut sieltä hänen rinnastaan nostaa luokseni elämäni kaikkein kalleimman ja rakkaimman

olemuksen. En huolinut ollenkaan partasuukosta, armas äiti oli minulle paljoa enempi, jonka rakkautta en voinut epäillä.

Kuitenkin sain pian taas kääntyä partasuun puoleen hartain, ehkä elämäni hartaimmin rukouksin.

Äiti puki minut ulkovaatteisiin, pani kinttaat käsiini, juotti vähän lämmintä maitoa ja käski mennä Loviisaa hakemaan. Loviisa oli äidin ainoa todellinen ystävä. Ja tietysti Loviisa oli siis meillekin kaikki kaikessa.

Ymmärsin hyvin, mistä oli kysymys. Äiti ei jaksanut olla pystyssä ja Loviisan piti auttaa meitä. Joku sisarista sanoi, että äiti mahdollisesti kuolee.

Muistan, kuinka Loviisan mökille päästäkseni kiipesin hirmuisien hankien ylitse, joita yöllinen pyry oli koonnut, kiipesin ja herkeämättä rukoilin partasuuta, ettei hän antaisi äidin kuolla.

Mutta Loviisan lempeästä hoidosta huolimatta kuoli äiti juuri siihen samaan kuumeseen.

Isä muutti silloin kotiin, varmaankin siksi, ettei tiennyt, minne meidät sijoittaisi. Hän oli niin synkkä, ettemme päässeet lähellekään, saati

istumaan hänen polvellensa, niinkuin ennen. Hän oli aina vain ajatuksissaan ja sysäili meitä luotaan.

Vuoden kuluttua toi hän meille kotiin hoitajan, joka käski sanomaan itseään äidiksi. Tämä puhui meille vierasta ruotsinkieltä, jota vasta vähitellen opimme ymmärtämään, eikä hänen sydämestään olisi mitenkään löytänyt sitä rakkainta olemusta, vaikka kuinka olisi painautunut hänen rintaansa vasten. Se oli äitipuolemme.

Siitä ajasta alkaen unohtui minulta uskoni partasuuhun vuosikymmeniksi.

III.

Jos edellisessä olen esittänyt lapsuuteni kodin ja alkuperäisimpäin suhteitteni muistoja, niin nyt sitävastoin aion esittää sen muiston, joka on niin sanoakseni koko henkisen olemukseni ja kehitykseni pohja. Selventääkö se teille tämän suuren tähden olentoa rahtuista-kaan, en tiedä, minä vain kerron torpantytön sydämenasioita.

Talo, jonka alustalainen isäni oli, sijaitsi meiltä vain puolen kilometrin päässä, — ensi kerran eläessäni ajattelen kilometriä määriteltessäni tuota välimatkaa, — meiltä ensin jyrkkä alamäki kahden kallion välitse, sitten tasainen tie, silta, suuret tervalepät molemmin puolin jokipuroa, taas mäki ja siinä rinteellä talo, — eihän tuo ollut matkaa eikä kilometriä, se oli minua. Voihan olla, että muilla ihmisillä on ihan muut asiat minua, mutta nämä olivat minun minuani.

Kun kerran neljäntoista vuotiaana tyttönä juoksin taloon iltalypsulle — sillä oma lehmämme oli ummessa — sain jo pihalla kuulla ihmeellisiä uutisia: taloon oli tullut kesävieraita, herrasväkeä. Ihmeellistä se oli senvuoksi, etten siihen saakka ollut tiennyt maailmassa olevan kahta niin erilaista ihmislajia, meitä ja »heitä». Suuri kuorma huonekaluja, koreja ja laatikoita, seisoi keskellä pihaa, johon niitä purettiin entisten lisäksi ja toisia vietiin sisään. Kuusi miestä, kasvot pulleina ja tulipunaisina, koetti nostaa jotakin suurta, mustaa, paksuilla jaloilla varustettua vehettä yläkertaan, mutta laitos oli niin suuri, että se ei mahtunutkaan portaista, vaan jäi niihin kiinni, miesten saamatta sitä minnekään. Täytyi rikkoa portaat. Koko talonväki otti osaa mikä neuvoilla mikä voimillaan. Me lapset täytimme tyhjät paikat.

Yläkerran verannalta kuului iloista haastelua ja naurua. Siellä puhuttiin ruotsia, jota ei talonväestä ymmärtänyt kukaan muu kuin minä. Nyt minulta kaikki tiedustivat mitä ne siellä verannalla puhuivat, mutta en minä heidän kieltänsä ymmärtänyt, vaikka se tuntui olevan ruotsia. Sen vain tiesin, etteivät ne puhuneet siitä miten tuo suuri raskas koje olisi ollut

yläkertaan saatava. He joivat teetä, polttelivat savukkeita, kääntelivät sanomien lehtiä, nauroivat ja puhuivat omiaan, kaupunkilaisten, hienojen palvelustyttöjen liikkuesssa pöydän ympärillä. Kaikki tämä oli tullut niin äkkiä ja oli niin kummallista, että aivoni olivat mennä sekaisin, erittäinkin kun sain tietää, että musta koje olikin oikeastaan suuri pelitoosa, jonka nimi oli piano ja jota kävi sormin soitteleminen. Sydämeni sykki uteliaisuudesta ja uutuuden viehätyksestä. Nythän tästä vasta elämä alkaa, kun näin ihmeellistä ja hauskaa ihan tuossa edessä tapahtuu, ajattelin. Ja monet meistä tytöistä oikein hyppelivät siinä aikaihmissen välissä.

Näin minä vielä senkin ihmeen, että vanha herra, joka kummallisesti tuijotteli silmät selälleen eteensä (hän oli halvattu) ja kulki lyhyin hytkähtelevin askelin niinkuin olisi tanssahdelut, pysähtyi pihalle puhumaan isän kanssa. Ja isä, oma kopea isäni, seiso i tämän herran edessä nöyränä, *lakki kourassa*. Uteliaisiin kysymyksiini vanhat ihmiset, jotka kyllä olivat itsekin uteliaita, ehtivät vastata ainoastaan, että herra oli — parooni. Kerran isän katse osui minun kysyvään naamaani, ja silloin isä — punastui ja nosti lakin ohimoilleen.

Parooni — parooni — parooni — hoin minä juostessani kotiin, — olin nähnyt ihmeen: isän lakittomin päin, maailma oli kääntynyt nurin. Pääni oli täynnä suunnitelmia, miten huomispäivänä päästä oleskelemaan talossa mahdollisimman pitkän ajan. Elämämme — tyttötoveri, sisareni ja minun — oli ilmeisesti saanut uuden käänteeseen, ja saatoimme joka hetki odottaa mitä suurimpia yllätyksiä. Tämä oli toki jotakin tuhat kertaa enempiä kuin nuo epäselvät unet, joita toisinaan torpankin tytöt saavat nähdä kultaisista linnoista ja niissä elävistä satu-ihmisistä, jotka puhuvat hienon hienoa dzie-dza-dzu-kieltä ja kulkevat sipsutellen kirjavissa silkeissä ja sameteissa. Parooni — parooni. — Mitä te tervalepät siinä! Ette ymmärrä mitään! Ja puro ja silta ja vanha ylämäki! Ohhoh, kyllä elämässä on sentään muutakin kuin vain te!

Sain äitipuolelta tukistuksen ja aika riipitykset, kun toin maidon kotiin vasta hämärissä, mutta tuo kaikki oli vain nuottia minun silloisessa elämässäni. Satulinnat olivat muuttuneet todellisuudeksi. Mitä silloin jokin tukistus sinne tai tänne saattoi merkitä! Tukista sinä, minä — elän!

Muutaman päivän kuluttua tapahtui sellainen merkillisyys, että kun olin taas maidolla, tuttu piikatyttö viittoi meille alas pihalle sormellansa kutsuen, että hiipisimme hiljaa yläkertaan. Kun lähestyimme, kuiskasi hän meille ylhäältä verannalta, ettei herrasväestä ollut ketään sisällä, ja rohkaisi meitä yhä vain viittoen kädellensä.

Me nousimme varpaisillamme yläkertaan.

Silloin olin jo päässyt ymmärtämään, etteivät herrasväet olleet mitään tavallisia ihmisiä, joita saattoi lähestyä ja puhutella niinkuin muita, ja tiesin, että heidän huoneensa luvaton katseleminen oli kauhea pyhyidenrikos. Ute-liaisuus voitti kuitenkin kaikki omantunnon estelyt ja me pujahdimme, minä ja ainakin kolme muuta tyttöä, herrasväen saliin.

Tyyperryimme ensin ovensuuhun emmekä uskaltaneet astua askeltakaan etemmäs. Mutta Annu, joka oli meidät sisälle käsenyt, oli siellä kuin kotonaan, uskalsi puhua kovalla äänellä, ja lykkäili meidät aivan esille pöytien, sohvien ja ihmeellisten laitosten eteen, joista ei kaikkista ymmärtänyt, mitä ne olivatkaan. Ihmeellisen ihanat valkeat uudinharsot liehuivat avattujen ikkunain tuulessa, ja huoneessa tuntui niin

huumaavan suloinen raikas tuoksu, että luuli olevansa vaikka paratiisissa. Me hypistelimme esineitä käsissämme, Hilma otti Annun luvalla jotakin taskuunsakin. Vihdoin Annu avasi pelitoosan kannen ja käski painamaan valkoista nappulariviä.

Minä painoin yhtä ja kohta tuli ääni, painoin kovemmin ja tuli kovempi ääni, monta ihmeen ihanaa ääntä, jotka vähitellen hiljenivät. Olisin vaikka kuinka kauan painellut, milloin hienosti piipattavia ääniä milloin pahasti mörähtäviä, mutta leikkiin sekaantuivat muutkin tytöt ja alkoivat painella kilpaa minun kansani, koettaen lyödä yht'aikaa soimaan monta ääntä ja painaen koko kyynärvarrella. Seurauksena oli se, että melu kuului alas tupaan ja meidät ajettiin pois.

Mutta minusta tuntui kuin olisin saanut olla lyhyen ajan paratiisissa, erittäinkin noiden liehuvien harsojen vuoksi ja tuon sanomattoman ihanan tuoksun vaikutuksesta, jonka nyt tosin arvaan olleen vain jotakin hajusaippuata.

Kun keräännyimme maidolle talon tupaan, olivat herrasväet jo kotona yläkerrassa, ja seisessämme emännän ympärillä ja hänen kirjoittaessaan kirjaan meidän litramääriämme, alkoi

yht'äkkiä kuulua soittoa ylhäältä, ja minä hurmaantuneena unohdin koko maailman. Emäntä nauraen herätti minut tainnuksista ja auttoi kannuni kohdalleen, ettei maito päässyt valumaan permannolle. Kaikki nauroivat minulle ja käskivät panna suuni kiinni, joka varmaankin siis oli ollut auki. En tiennyt mistään, korvisani oli vain niin ihana sävel, niin uusi, niin autuaasti ennentuntemattomille maille kuljeteleva, että minä ihmettelin, kuinka nuo muut saattoivat vielä sen jälkeen puhua tavallisella äänellä ja nauraa hahatella niinkuin ennen. Koko matkan kotiin mennessäni pysyin yhä samassa hurmiossa, en ymmärtänyt mitään kotolaisten puheista ja yhdentekeviä olivat minusta tärkeimmätkin kotitoimet, mitkä eteeni pantiin.

Isäni vihasi herrasväkeä hirmuisesti. En siihen aikaan päässyt ymmärtämään perimmäistä syytä siihen. Näin, etteivät muut ihmiset niin vihanneet sellaisia kaupunkilaisia, vaan usein ihailivat heitä yhtä paljon kuin muutakin hienoa ja kaunista. Minun isäni oli sen vihansa tuonut sieltä maailmalta muassaan, ja vaikka kylässämme oli monta yhtä köyhää ihmistä kuin mekin, ei kukaan näistä ymmärtänyt joka-

päivä ja joka hetki syyttää köyhyydestänsä rikkaita, vaan uskoivat monetkin, että Jumala oli luonut toiset rikkaiksi ja toiset köyhiksi, ja että ihmisen oli tyytyminen kohtaloonsa. Toisinaan tosin muutkin saattoivat yltyä haukkumaan, mutta sitten he taas unohtivat ja osasivat ihailla. Isäni sitävastoin muisti aina, hän eli aina se ajatus mielessään, hän moitti uskovaisia, jopa pappejakin leväperäisyydestä, ja luulen, että vain tästä alituisesta ajattelemisesta olikin saanut alkunsa hänen omituinen tapansa silmäillä maahan päin ja hermostuneesti siirtää katsettansa puolelta toiselle. Hän aina vain mietti köyhyyden syitä, ja kaikki hänen alituiset kiroilemisensa sekä työn että levon aikoina olivat kuin kuplia, jotka nousivat näkyviin alituisesti kiehahtelewan padan näkymättömistä pohjavihoista.

Isäni ja minun välillä syntyi näinä aikoina pahoja rettelöitä. Sillä hän ei tahtonut päästää minua taloon ihailemaan herrastulokkaita. Huomattuansa ihastukseni kävi hän niin häijyksi minua kohtaan, että kielsi maidollekin menemästä ja toimitti sijaani muita hakijoita.

Juuri niihin aikoihin olin alkanut ymmärtää tuollaisia aikuisten asioita myöskin eräällä

muulla, nimittäin sukupuolisuuden alalla. Se oli kertonut sille ja tämä oli sanonut tälle ja tuo tuolle, ja miksi en olisi minäkin heiltä kuullut ja miksi en itsekin sellaisia asioita huomannut. Selviäminen sai alkunsa siitä, että parhaimmasta tytöstä, joka oli meille pienemmille tytöille aina hyvä, joka oli palvellut Helsingissä, ja jota me senvuoksi suuresti kunnioitimme, rupesi kuulumaan ihmeellisiä puheita. Missä vain kaksi vanhaa vaimoihmistä toisensa tapasi, siellä he kohta pysähtyivät tästä Sannasta puhumaan. Kaikki inhosivat ja moittivat Sannaa, jota me olimme pitäneet niin hyvänä, ja pian rupesivat jo tytötkin sanomaan, ettei häntä saanut enää hyvänä pitää, ja alkoivat keksiä hänelle haukkumanimiä. Miksi ei asia olisi selvinnyt meille vihdoinkin hyvinkin selväksi, erittäinkin kun tytöt suuresti pilkkasivat ymmärtämättömyyttä näissä asioissa. Pääsimme siis perille, että Sanna oli jotenkuten häpeällisesti sairas, osasimmepa jokainen mainita taudin nimenkin ja kerskailimme tiedostamme. Vielä tiesimme, että Sannan olisi oikeastaan pitänyt lähteä tuon tautinsa vuoksi kylästä pois kaupungin sairaalaan, sanoivat, koska muutoin tauti saattoi tarttua... hyi häpeää! Mutta

Sannan äiti oli pelätty ihminen meidän kyläsämme ja hänen jyrkän kieltonsa tähden ei kukaan uskaltanut ilmoittaa Sannan sairaudesta kirkonkylään, jossa tohtori asui.

Eräänä päivänä vajassa puita pilkottuani istuin lepäämään. Silloin kuulin isän tulevan vajan seinän taakse, missä hän alkoi vannehtia ravistunutta saavia ja kiroileskeli. En hiiskunut mitään, vaan kuuntelin, mitä isä rupeaa puhumaan itsekseen, niinkuin hän usein kyllä teki. Mutta kotvasen kuluttua tuli hänen luoksensa Kalle, vanhempi veljeni, ja minä kuulin, mitä en olisi ikinä tahtonut kuulla.

Kalle kertoi isälle, että se isompi herrasväen poika oli kysynyt, tiesikö Kalle kylässä jotakin hauskaa tyttöä, jonka kanssa saisi seurustella.

Isän vasaran naputus lakkasi äkkiä.

— Katsos sitä p-kelettä, sanoi ukko. Saatoin kuvitella, kuinka isän silmät säkenöitsivät vihasta. — Vie se Sannan luo, sanoi hän, ja he rupesivat naureskelemaan, isä vähän pahanilaisesti ja Kalle nuoren huolettomasti. Kuinka he siinä keskustelivatkaan, lopulta tuntui tulleen päätetyksi, että Kalle tutustuttaa herraspojan Sannaan. Sitten he menivät molemmat naureskellen pois.

En pitkiin aikoihin käsittänyt tätä asiaa, en ymmärtänyt kauhistua. Päinvastoin, toden tunnustaakseni kovasti toivoin, että Kalle ei tutustuttaisikaan herraspoikaa Sannaan, niin hyvä kuin Sanna saattoikin olla, vaan minuun, sillä sittenpäähän saisin mielin määrin oleskella herrasväen huoneissa, hengittää niiden ihanaa tuoksua ja kuunnella taivaallista soittoa.

Vähän ajan perästä näyttivät kaikki tietävän, että Kalle on tutustuttanut herraspojan Sannaan, puhuivat siitä ja myöskin naureskelivat, toiset pahanilkisesti, toiset huolettomasti.

Kun tytöiltä tiedustelin, mikä tässä asiassa saattoi olla ihmisistä niin merkillistä, he taas pilkkasivat tietämättömyyttäni, ja minä vihdoin ymmärsin sen, mikä sitten koko elämäkseni löi parantumattoman haavan sieluuni.

Mutta että lukija ymmärtäisi, miksi *minä* haavoituin, miksi en saattanut muiden tavalla vain nauraa koko asialle ja pahanilkisesti hymillä, on minun kerrottava edelleen suhteistani tähän herrasväkeen.

Minä lähestyn nyt muistelmissani autuuteni saarta.

Kaikki on hiljaa. Koivunlehti ei värähdä, risu ei risahda jalkojeni alla, kun astun maihin.

Ei saa värähtää, ei saa risahtaa, en tahdo mihinkään koskettaa, en aja pienintäkään lintusta oksaltansa pakoon, jääköön kaikki niinkuin on, muuttumattomaksi muistoissani ikiajoiksi.

Tahdon lähestyä saartani niinkuin tunte-maton henki, tahdon jälleen nähdä sen tarumai-sen ihanat lehdot, sen siniset varjot, puiden väli-sen yöruskotuksen, tahdon tuntea yökasteen tuoreet tuoksut ja kuulla kaislikkojen hiljaisen hipinän . . .

IV.

Olin kokoomassa varpuja äitipuolelle, joka tarvitsi niitä vispilöikseen, kauppiaalle myytäväksi.

Juuri vierestä, männikön laidasta, johon koivikkoni loppuu ja kanervaiset kalliot alkavat, kuulin outoa puunhakkuuta. Se ei varmaankaan ollut mitään aikamiehen touhua.

Ajattelin: — Joku siellä isännän metsästä salaa risuja katkoo.

Hiivin hiljaa lähemmäksi, pujottelin näreikön lävitse, väistin syrjään kuusenoksat, kurkistin ääntä kohden.

Nuorempi herraspoika siellä kirves kädessä touhusi. Hän oli asettanut karsitun mäntyisen riu'un poikittain kahden kiven väliin ja löi sitä kirveenterällä suoraan kohti koettaen kai osua joka lyönnillä samaan paikkaan. Lakki oli häneltä pudonnut, kasvot punoittivat tulistuneina ja kieli oli mielenjännityksestä kiertynyt

suupieleen. Ranka ei katkennut, hän koetti lyödä milloin miltäkin puolelta ja asetteli aina takaisin kivelle, kun puu luisui alas. Vihdoin heitti kirveen kädestään ja hyppäsi puun päälle. Se rusahti. Nyt se käännettiin toisin päin ja taas hypättiin päälle. Sitten taas käännettiin ja taas keikutettiin, kunnes meni poikki.

Kohta kun puu oli saatu näin lyhennetyksi, tarttui poika siihen innokkaasti kiinni ja hilasi toiseen kohtaan, joka kuitenkin oli vielä lähempänä minun piilopaikkaani. Hän raahasi puun kahden lepän väliin, joista toinen oli melkein mätä ja toinen kasvoi kallellaan, pensoen juuresta. Nyt nostettiin riuku pystyyn ja annettiin pudota toisen lepän haaraan, joka oli puolentoista sylen korkeudella. Sitten katseltiin ylös toisen lepän runkoon ja mietittiin. Koetettiin nostaa riuvun päätä tuon kallellaan olevan lepän oksalle, joka oli melkein yhtä korkealla maasta. Kiivettiin lepänrunkoa myöten, tartuttiin oksaan ja oksa taitettiin. Tultiin alas, ruvettiin riuvun päätä sovittamaan ylös leppään. Oksantynkä oli kuitenkin katkennut niin lyhyeksi, että riuku putosi alas ennenkuin ehdittiin maahan. Nyt otettiin veitsi taskusta ja kalvettiin poikki katajanoksa jonka notkeutta koetettiin taivuttamalla sol-

muun. Riuvunpää kainalossa kiivettiin jälleen puuhun ja katajan avulla solmittiin riuku oksantyingän päälle kiinni lepän runkoon. Maahan päästyä, kun katseltiin onnistunutta temppua, laukesi kataja solmustaan ja riuku putosi alas.

Poika seisoj vähän aikaa miettien ja läksi sitten päättävästi pois.

Minä tulin piilopaikastani. Koska hän oli jättänyt sekä kirveen että veitsensä kivellet, arvasin aikomuksen olevan kohta palata. Ajattelin: — Hän on varmaan mennyt taloon nauvoja hakemaan, joilla lyö kiinni riukunsa. Väänsin koivuisen vitsan, nostin riuvunpään ja sidoin vitsalla sen lujasti leppään, oksan yläpuolelle. Sitten läksin kokoomiani varpuja kotiin viemään, sillä äitipuolen takia en uskaltanut viipyä, vaikka olisi mielikin tehnyt.

Seuraavana päivänä tein asiaa metsään. Juoksin katsomaan, mitä samalla paikalla tänään tapahtuisi.

Ei ollut ketään.

Riuku oli kiskottu vihaisesti alas, vitsarengas katkottu. Ajattelin: — Poika on suuttunut, kun on hänen asioihinsa sekaannuttu. Ja kaduin tekoani. Nyt hän on varmaan luullut, että joku aikaihminen on tahtonut häntä pilkata,

sillä kovin vihaisesti oli riuku heitetty syrjään.

Siinä seistessäni kuulin taas jotakin kaukaista hakkuuta tai ehkä en kuullutkaan, mutta vaisto pani minut juoksemaan kaskimaan toisella puolella olevaan metsään, joka oli lepän ja kuusen sekaista, hyvin tiheää ja risuista. Sinne päästyäni kuulin ainakin selvään jotakin ryskettä, joka ei ollut aikuisten touhuja, vaan taaskin usein keskeytyvää naksutusta, niinkuin poikain ollessa miesten töissä.

Hiivittyäni kyllin lähelle näinkin pojan keskellä pahinta tiheikköä taaskin samanlaisissa hommissa. Hän oli saanut jonkunlaisen riuvun ylös puiden väliin ja oli sitä vastaan asetellut nojalleen joukon vanhoja, puolimätiä lautoja. Tällä kertaa näytti olevan naulojakin mukana, niitä otettiin vähä väliä pahvipaketista ja naputeltiin lautojen reunoihin, joiden luultiin siten pysyvän toisiinsa liittyneinä. Arvasin, että oli tarkoitus muodostaa laudoista seinä.

Nyt naulattiin viimeinen lauta toisiin kiinni, päätä kallistellen ja ihaellen katseltiin tehtyä työtä ja mentiin nopeasti pois — tietenkin uusia lautoja hakemaan.

Minä pujottelin näreiköstä näreikköön hänen jäljessään.

Olin arvannut oikein, Hiekkatöyrään luo päästyämme rupesi poika Vikmanin peruna-kuopan katon päältä kiskomaan lautoja, joista monet olivat niin mätiä, etteivät pysyneet koossa, vaan hajosivat liikuttaessa. Jokunen jäi sentään ehiäksikin. Näitä hän sai kolme, kaikki muut hajosivat, — ja nyt hän lähti raastamaan lautoja metsään vetäen niitä perässään ja itse käyden takaperin.

Minun teki mieli auttaa häntä ja sentähden olin sattumalta tulevinani polkua pitkin häntä vastaan. Ennenkuin ehdin kohdalle hän kuitenkin jo huomasi minut, heitti laudat ja päivää sanomatta kysyi, tiesinkö minä, mistä oikeita lautoja voisi saada.

Tiesinhän minä. Tiesin kokonaisen läjän ihan valkeita kuudentuuman lautoja, jotka isäntä oli keväällä ajanut sahalta ja latonut mäelle pincon kuivamaan.

Poika nosti mätälaudat jälleen kainaloonsa ja sanoi:

— Odota tässä.

Sen sanottuaan hän alkoi raastaa lautoja metsään.

Olimme saman pituiset, ehkä saman ikäisetkin, enkä senvuoksi ollut oudoksumatta, että hän komensi minua kuin vanhempi ihminen, vieläpä puhutteli päivää sanomatta niinkuin lapsia puhutellaan.

Rupesin hypähdellen juoksemaan kotiin päin, mutta pysähdyin kesken ja palasin takaisin. Suoraan sanoen, minua pelotti olla tottelematon, vaikka itseänikin nauratti oma pelkoni.

Melko kauan odoteltuani poika vihdoinkin tuli metsästä polulle. Hän kulki pari askelta ohitseni minuun ollenkaan vilkaisematta, ikäänkuin lautojensa tähden huolestuneena katsoen eteensä ja vain niitä hakien.

— Missä ne ovat?

— Ne ovat mäellä, kujakalliolla.

— Näytä!

Ja voidakseen nähdä, minnepäin minä osoitin, hänen täytyi antaa minun tulla rinnalleen. Ja nyt minä uudelleen tunsin, että hänen tuoreen puhtaaksi pestystä valkoisesta puserostaan lähti pihkan ja havujen ohella sama ihana tuoksu, minkä olin tuntenut heidän huoneessaan, ja hurmaannuin siitä.

Tuskin ennätin osoittaa suunnan kujakal-

liolle päin, kun hän jo taas meni edelleni ja malttamattomana jätti minut kauas jälkeensä.

Perille päästyämme osoittautui kuitenkin, etteivät nämä laudat hänelle kelvanneetkaan. Hän ei huolinut *valkoisista* laudoista, vaan niiden piti olla välttämättä harmaita ja vähän mätiä. Oikein hän suuttui, kun nostin yhden laudan olalleni kantaakseni sen hänelle metsään. Hän tempasi sen minulta ja pudotti maahan.

Harmaita ja vähän mätiä lautoja löysimme sitten kokonaisen röykkiön tiheästä nokkospen-sastosta. Hän poltti pahoin kätensä ja oli pakotettu turvautumaan apuuni. Vaikka olin-kin avojaloin, menin nokkosten keskelle, nakke-lin laudat esille ja iloitsin osanneeni vihdoin olla apuna tuolle töykeälle pojalle, joka ei ollut vielä kertaakaan katsahtanut minuun. Ajattelin: — Kyllä hänen kohta täytyy kiittää ja katsahtaa silmiin.

Mutta hän rupesi kohta sälyttämään lautoja olalleen ja saatuaan neljä patkää selkäänsä lähti heti menemään, sanomatta minulle sanaakaan.

En tiennyt, pitikö minunkin ottaa lautoja olalleni ja mennä hänen perässään, vai oliko tarkoitus, että sain mennä matkoihini.

Kokosin kuusi parasta pätkeä, vipusin ne olalleni ja läksin menemään perässä.

Puolimatkassa tapasin pojan. Hän oli väsynyt, viskannut laudat olaltaan ja istunut lepäämään mättäälle. Kuljin kuormineni hänen ohitsensa ja vein laudat määräpaikkaan metsään.

Nyt olisi minun ollut suurempi mennä kotiin toista tietä, mutta jokin selittämätön keskeneräisijäämisen tunne esti menemästä. Ei niin, etten olisi tahtonut jättää keskeneräiseksi lautojen kantamista, vaan tarkoitukseni itse pojan suhteen oli kesken. Olisin tahtonut saada hänen huomionsa edes silmänräpäyksen ajaksi kääntymään laudoista itseeni, saada hänet esimerkiksi kysymään, kuka minä olen, tai katsohtamaan, tai vaikkapa sanomaan yhdenkin sanan jostakin muusta kuin laudoista, esimerkiksi, että pilvi on valkoinen tai muuta sellaista joutavaa vain *minua* varten.

Menin siis takaisin.

Poika istui vielä samalla paikalla.

Aioin kulkea hänen ohitsensa, mutta hän käski minun ottaa oman kantamuksensa ja viedä perille. Kun nostin laudat olalleni, ei hän puolestaan mennytkään uusia hakemaan, vaan tuli minun jäljessäni. Perille päästyäni hän

päinvastoin käski minun hakea vielä lautoja ja jäi itse lyömään niitä seinän jatkoksi.

Minä tottelin, vieläpä olin onnellinen.

Taisin käydä lautapaikalla ainakin kolmesti ja olisin saanut mennä varmaan vielä neljännenkin kerran, ellei apuani olisi tarvittu toisaalla. Hän ei saanut lyödyksi lautta poikkitelon minun pitelemättä sitä toisesta päästä.

Huomasin nyt, että tarkoituksena oli laatia ikkuna seinään. Kaksi laudanpätkeä kiinnitettiin poikittain ikkunan ylä- ja alalaudaksi.

Selvää oli nyt, että oltiin rakentamassa huonetta, oikeaa ihmisasumusta. Mutta sitä hämähämmäksi jäi minulle arvoitus, miksi tämmöiseen tarkoitukseen eivät olleet kelvanneet ne uudet laudat, jotka olin näyttänyt ja joista olisi toki tullut paljon komeampi seinä.

Enhän minä saanut mihinkään sekaantua, sitä vähemmän ehdottaa parempaa rakennustapaa. Kannatella lautta koholla, tarjota uutta naulaa mestarin käteen, nostaa vasara, hakea saha, semmoisia vain uskalsin, muuta en. Enkä omin päin sitäkään, vaan kaiken sain tehdä käskystä. Ainoastaan olemalla hänen tarkoitukseltaan erehtyvinäni saatoin joskus oikaista ja parantaa jotakin kovin epäkäytännöllisesti suun-

niteltua laitetta. Mutta saattoipa käydä niin-kin, että jonkun laudan kiinnitettyäni mieles-täni aivan paikalleen, hän repäisi laudan irti ja naulasi uudelleen, ja — *vinompaan!* Kaikki pan-tiin vinoon, ikkunanristikotkin, ja minä rupesin ajattelemaan, että hänen näössään oli jokin vika.

Mutta ei, vinous ja remppaisuus oli tarkoi-tuksellisia.

Totuin vihdoin tietämään hänen tahtonsa jonkinlaisen vaiston avulla. Minäkin kiinnitin nyt kaiken vinoon ja viistoon, niinkuin saattaisi ajatella olleen jossakin ränsistyneessä ja kokoon-luhistuvassa mökkipahasessa. Auttamisen tilai-suuksia alkoi näin tulla minulle yhä useampia, ja vihdoin oli minulla lupa omin päin valita mätiä lautoja takaseinään, kun jo tiesin, miltä seinän oli tarkoitus näyttää. Myöskin katto-laudat sain naulata, mutta minun piti kuitenkin aina ennen naulaamista katsahtaa katolta alas ja odottaa hänen hyväksymistään, joka ilmaisi-tiin päännyökkäyksellä. Itse hän istui maassa polvet leuan alla, kädet polvien ympärillä, eikä katsonut muuhun kuin tekeleehensä.

Huomattuaan, että työ kävi ilman hänen tarkastustaankin, hän läksi odottelemaan sen päättymistä — kotiinsa.

Minä aioin seuraavana päivänä kostoksi olla tulematta mökille, mutta en voinutkaan päättöstäni täyttää, — en olisi rehellinen, ellen sanoisi: — pelosta. Pojan tapa rypistää silmäkulmiansa, kun en hänen käskyänsä noudattanut, oli vastoin tahtoani vanginnut mieleni. Ensin tämä suhde nauratti minua hullunkurisuudellaan, mutta pian huomasin, etten siitä voinut leikillä päästä. En leikillä enkä enää todellaakaan, sillä vaikka olin pari kertaa harmista itkenyt, en sittenkään voinut olla hänen tahtoansa noudattamatta. Tämä on minulle yhä vieläkin selittämätön arvoitus, minä orjistuvin hänen tahtonsa alaiseksi ja hän asettui minun herrakseni minkään olosuhteiden antamatta siihen vähintäkään aihetta, hänen olematta oikeutettu ja minun olematta pakotettu, itsestään, aivan kuin maailman alusta saakka olisi ollut määrätty tämä meidän suhteemme: hän käskijänä, minä käskettynä, hän herrana, minä piikana.

Joskus olen kyllä ajatellut, että ehkä — ensi hetkestä jo kiinnyttyäni häneen — tietämättäni hain kohtia, joita myöten olisin päässyt hänen läheisyyteensä, ja pian huomasin, ettei semmoisia kohtia ollut olemassa, tahi että täy-

dellisen alistumisen suhde oli ainoa, johon nähden minä hänelle jotakin merkitsin. Ja koska tämäkin suhde sentään tavallaan yhdisti meitä, en hennonut sitä katkaista. Minun »pelkon» ei siis ollut todellista pelkoa hänen edessään, vaan ainoastaan pelkoa väliemme katkeamisesta.

Tulin kuin tulinkin seuraavana päivänä. Tavallisuuden mukaan minä nytkin hiivin näreikköjen kautta, katsellakseni ensin salaa häntä ja tullakseni esille vasta juuri silloin, kun minua johonkin välttämättä tarvittiin. Tai miksi en sanoisi suoraan, vain katsellakseni häntä.

Nyt ei mestarini sentään ollutkaan saapuvilla, vaikka kyllä näkyi, että oli ollut. Eilen valmistamalleni katolle oli aseteltu sammaltukkoja vieriviereen, kuitenkin vain toisesta räystäskulmasta alkaen, ja siitä arvasin, että hän kaiketi oli mennyt uusia sammalia hakemaan, peittääkseen niillä koko katon.

Mitä tuo tarkoitti en ensin voinut ollenkaan ymmärtää. Miksi piti panna sammalia katolle? Eräs suuri sammalpala kiertyi mukavasti päädyn ympäri, ja sitä kohtaa katsellessa minulle äkkiä selvisi, että jos muukin katto samoin peittyi sammaliin, mökki alkaa näyttää vanhalta Loviisan tuvalta, jonka katolla myös-

kin kasvoi paljon sammalia, jopa horsmiakin. Todella, ihan kuin Loviisan tupa, ihan, ihan!

Nyt oli selvää, että tätä hän oli tarkoittanut alusta asti. Sitä varten oli lautain pitänyt olla mätiä ja sitä varten pantiin kaikki vinoon, ikkunaristikotkin... Ihmeellinen kokonaiskuva syntyi eteeni, vaikka sammalia ei ollut vasta kuin vähän toisella reunalla, ja minun alkoi tehdä mieli jatkaa sammalten asettelemista nyt, kun ymmärsin tarkoituksen.

Kaikki oli pelkkää leikkiä. Ei ollut aikomus laittaa mitään oikeata huonetta, vaan ainoastaan huoneen *kuva*. Ja vaikka nyt täydelleen ymmärsin, miksi hän oli ollut niin innokas ja niin varmasti tahtonut kaiken asetetuksi juuri niin eikä näin, en kuitenkaan voinut olla muuta kuin ihmeissäni, että hän tätä leikkiä tehdessään oli ollut niin tosissaan, vielä enemmän tosisaan kuin jos olisi todellista huonetta tahtonut rakentaa. Ja niin varma sen pienimmästäkin piirteestä!

Ihastuin sitä enemmän kuta kauemmin katselin kuvan valmistumista. Mieleni valtasi suuri innostus. Ajattelin: — Hän luulee, etten minä ymmärrä mitään, mutta minä näytän hänelle, että ymmärrän kaiken. Tiesin missä oli oikeita karhun-

malia, menin sinne ja toin niitä raskaan syllillisen.

Nähtyään minun sammaleni heitti hän saavutuaan omansa pois ja kävi kohta käsiksi uusiin. Mutta minä en saanut nousta katolle niitä asettelemaan. Minä sain vain käskyn mennä lisää tuomaan, ja sitten vielä, ja vielä...

Enkä saattanutkaan osoittaa hänelle, että nyt ymmärsin asian täydelleen, — mikä olisi aivan varmaan tehnyt meidät tutuimmiksi toisillemme, toisin sanoen, hän olisi senjälkeen varmasti katsahtanut silmiini.

Seuraavana päivänä menin siis varhain, jo neljältä aamulla, mökillemme, hain monta kantamusta karhunsammalia, oikein kaikkein muhevimpia ja paksuimpia, nostin ne katolle ja asettelin omin päin koko toisen puolen kattoa melkein täyteen.

Minun mielestäni tuli mökki tältä toiselta puolelta katsottuna vielä enemmän Loviisan mökin tapaiseksi.

Ja pamppailevin sydämin odottelin, milloin mestarini tulee ja näkee, mitä olin hänen poissa ollessaan rohjennut tehdä. Voi olla, että hän sysää sammalet alas. Silloinhan ovat välimentisellään ja minä kyllä pian taas unohdan sen

kärsimyksen, minkä hänen vihastumisensa minulle tuottaa. Sehän on vain yksi monen entisen lisäksi.

Mutta voihan käydä myös toisin. Sydämeni sykähteli sitä ajatellessa ja odotellessa. Voi käydä, että hän katsahtaa minuun kummastuneena ja me molemmat naurahdamme ymmärtäen toisemme.

Silloin . . . Silloin on olemassa jokin muukin yhdysside meidän välillämme kuin vain minun tottelevaisuuteni ja pelkoni. Tunsin oikein punastuvani ajatellessani sellaista mahdollisuutta.

Istuin katolla odotellen. Tahdoin, että kun hän tulee, olen ikäänkuin lopettelevinani samalten asettelemista.

Mutta häntä ei kuulunut.

Tulin katolta alas ja istuin kauan aikaa maassa yhä odotellen. Jos kuulen risauksen, kiipeän taas katolle ja olen asettelevinani . . . Mutta hän ei tullut.

Eikä hän tullut tälle mökille enää milloinkaan. Se oli hänen mielestään kaiketi ollut jo aikaa sitten valmis.

V.

Noihin aikoihin olin viidentoista ikäinen.

Jokseenkin niin kuin olen kertonut, syntyi minussa tuo omituinen, siihen aikaan minulle itselleni aivan selittämätön kiintymys talon toisessa kerroksessa majailevaan herrasperheeseen.

Olin ensi kerran elämässäni nähnyt hienoja ihmisiä. Nyt täysi-ikäisenä en voi muistaa heissä mitään sellaista erikoista, joka ei olisi yhteistä kaikille samanlaisille hienostuneille säätyläisihmisille, mutta silloin he kuvastuivat mieleeni jonakin ihmeenä, uuden elämän avauksena, ennen aavistamattomana hyvyyden, hienouden ja onnen maailmana. Kaikki lapsekkaat, torpan ympärillä kasvaneet käsitykseni saivat tästä ajasta asti uuden suunnan, niinkuin joskus käy ikkunakukalle, joka on ojentanut kaikki lehtensä auringon puolelle ja nyt käännetään ympäri, että lehtiä kasvaisi toisellekin puolelle;

kaikki näyttää kukasta nurinpäiseltä, kaikki kääntyy uutta aurinkoa kohden, entinen on kuin jotakin olematonta, väärään suuntaan kasvannutta.

Niin näytti silloin. Nyt sanon:

Tästä ajasta alkoi elämäni onnellinen erehdys, joka sittemmin muuttui varsinaiseksi olemukseksi, kaiken ulkonaisen muodostajaksi, sisäiseksi ytimeksi, vaikutinteni vaikuttimeksi, siksi, mikä teki elämäni yksin vain minun eikä kenenkään muun elämäksi.

Jos vieläkin ummistan silmäni asettuakseni silloiseen mielentilaan, niin on kaksi päätunnetta vallalla: rajaton ihailuni ja sen vieressä, ympärillä, sisällä — sanomaton kaiho, kun olen niin peräti syrjässä ihailuni esineistä, suljettuna kaiken sen yhteydestä, johon lehteni kurottavat, — kun vain näen uuden auringon, mutta en pääse sen lämmön piiriin...

Heidän lähdettyään olin todella kuin kuollut kaikelle entiselle, isälle, äitipuolelle, veljille, sisarille, lehmälle, kanoille, navetalle, kaivolle, lehdoille, purolle, ja kaikelle, mikä oli ennen muodostanut kirkkaudessa helkkyvän elämäni. Kun ei aurinko paistanut uudelta puolelta, ei se pais-
tanut enää vanhaltakaan. Varmaan en nähnyt

enkä kuullut ketään, koskapa muistelen ihmisten katselleen minua ihmetellen ja keskenään neuvotelleen minun suhteeni, ikäänkuin olisin ollut mielipuoli, joka katselee näkyjä eikä niiltä näe edessään olevaa todellisuutta.

Erikoisiin muistoihin tältä ajalta kuuluvat taajat käyntini mökillä.

Kuvittelin ikävissäni, että minun poikani on yhä vieläkin siellä. Hiivin näreikköön juuri niinkuin olin ennenkin hiipinyt ja hajoitin tietäni kuusten oksat nähdäkseni miten hän siellä muka touhuu, ... hiljaa, hiljaa, ettei hän vain kuulisi ja huomaisi!

Västäräkki siellä näkyi istuvan katonsamalla, tiainen lensi ikkuna-aukosta sisään, toinen koputteli ikkunanlautaa. Kaikki tuo merkitsi: — Siellä ei ole ketään. Mutta minä en ollut lintusia huomaavinani, vaikka itkettikin. Kuvittelin, että siellä hän kyllä on, vaikka on vain toisella puolella, tai — on muka mennyt taloon nauvoja hakemaan.

Olen odottelevinani hänen palaamistaan, jaksan kauan — kauan odottaa.

Tuolla maassahan hän aina istui, kun minä hänelle rakentelin, ja olin katolla sammalia asettelemassa. Mutta katon lopullista valmistu-

mista hän ei enää halunnutkaan nähdä, ja juuri tämä katto se olisikin ollut minun parastani — kun minä jo aivan täydellisesti ymmärsin hänen tarkoituksensa! Saatuaan katolle sen verran sammalia, että juuri ja juuri saattoi kuvitella, millaiselta mökki tulee valmistuneena näyttämään, ei hän mitään enempää huolinutkaan. Se jo riitti, se oli valmis, ja hän jätti kaiken.

Ihmeellistä! Saattaa siis löytyä semmoisia olentoja, jotka kantavat lautoja ja otsa hiessä rakentavat suurta mökkiä vain sen vuoksi, että se — *näyttäisi!* En olisi aavistanut, että semmoisia on. Olin kuvitellut, että saa tahtoa vain sellaista, mikä on hyödyllistä, tarpeellista isälle tai elukoille, — nyt näin, että voi tahtoa tuommoistakin olematonta, hyödystä riippumatonta. Ja innostuin, hurmaannuin, rakastuinkin tuohon ihmeelliseen, syvään, uuteen, joka olisi ollut minulle olematonta, mutta nyt oli todellisuutta, koskapa meitä oli kaksi, jotka tunsimme sen samoin.

Jos teen itselleni tarkkaa tiliä, niin täytyy sanoa näin:

Kaikessa rakastumisessa on aina jokin erikoinen toisen piirre tai äänensävy, sanomisen tapa, tai liikkuminen, katseleminen, tai jokin

muu sellainen aivan ulkonainen toisen ominaisuus, joka käsittämättömästä, näennäisesti aivan aiheettomasta syystä toista miellyttää. Tämä mieltymys, niin vähäpätöiseltä kuin se voisi paperille kirjoitettuna ja ulkoapäin katsottuna näyttääkin, on kuitenkin aivan ratkaiseva. Ennen ei ollut mitään, sen jälkeen avautui kaikki. Ennen tuo ihminen oli vieras niinkuin kaikki muutkin ihmiset, sen jälkeen katosi väliltä jokin este, joku nosti pois verhon, joku puhalsi mustan tomun valkoisen pinnan päältä. Nyt ei ole välillä enää mitään, on kuin avatun oven edessä, josta näkyy vieraan asunnon sisus, suloinen kotihämy. Ei uskalla astua sisälle, koska ei tunneta toisiaan, mutta tuo on vain ulkonainen este, koti näkyy kaikkienensa, sen sisimpiin sopukkoihin asti.

Varmaan suuresti hämmästyttäen lukijani, kun ilmaisen, että se erikoinen alkumieltymys, josta olen puhunut, oli minulle tuo viehättävä saippuan tuoksu, jota tosin silloin en tiennyt saippuasta lähteneeksi. Mutta mihinkäpä sitä totuudesta pääsee.

Muistoni puhuvat tässä kohden lahjomatonta kieltä.

Kun jaksamatta enää näreikössä kuvitella,

että hän on siellä, vaikka ei ollutkaan, juoksin rakennuspaikalle, oli ensimmäinen haluni löytää esine, josta olisin tuntenut saippuan tuoksun. Paljon oli puupalasia, olivatpa tuossa rikkoutuneen sahanakin palikat, mutta en mistään tuntenut muuta kuin kuusenpihkan hajua ja olisin ihan tuohon paikkaan tahtonut painua itkemään. Ei minulle elänyt mikään, aurinko ei paistanut, kuusen oksat huiskuivat tuulessa ihan turhaan, minua ilahduttamatta. Tuossa muurahaiset kulkivat, tuossa kuivuneet lehdet käpertyivät sammalen päälle, kaikki eli niin kuin ennenkin, mutta ei vain minulle, — minulle oli kaikki kuollutta, kun sitä ainoata ei ollut täällä, eikä koko metsässä, ei tiellä, ei talossa, ei koko sillä suurella seudun lakeudella, jota siihen aikaan kuvittelin maailmaksi.

Mutta jollen rakastumiseni yhteydessä ajattele saippuan tuoksua — mikä tosin on minulle melkein mahdotonta — niin on minulla tiedossa kyllä toinenkin ihastuksen aihe, — hänen katkonainen puhetapansa. Hän sanoi vain juuri sen verran kuin oli välttämätöntä, jopa tyytyi vain kädenliikkeellä osoittamiseen, jos sillä pääsi sanomasta. Se ei ollut seuraus siitä, että hän olisi minun arvoani vähäksynyt, päinvastoin

hän taisikin suvaita minua vain siksi, että niin ketterästi ymmärsin kohta hänen tarkoituksensa hänen tarvitsematta mitään selittää. En kuitenkaan ollut hänelle olemassa muussa merkityksessä kuin vain tuon rakentamisen avustajana. Olin siis rakastunut juuri siihen, mikä tavallaan kuvasti hänen luonteensa pahimpia varjopuolia, hänen tahtonsa tyranniuteen. Kun hän halusi jotakin, eli hän vain tuon halunsa täyttämiseksi. Ja vaikka hän ei olisikaan halunnut mitään näkyvää osoitettavaa esinettä, oli hänen katseensa usein tähdättynä johonkin sisäiseen ajatukseen siitä, mitä hän tahtoi, eikä hän silloinkaan tuntunut näkevän mitään muuta. Oikeastaan hän oli aina näin tähtäämässä katsettaan johonkin tahtomaansa näkyvään tai näkymättömään asiaan, niinkuin nuori rotukoiria, joka elää hetki hetkeltä nykyisyyden voimakkaissa vainuissa, värisevin sieraimin, vavahtelevin jäntein etsien tietä saaliinsa läheisyyteen. Hänen paksu, ruskea, kihara tukkansa, joka tavallisuutta halveksien hakeutui myöskin ohimoille, hänen sirontasainen kyömynenänsä ja pienen suun paksut huulet, ja erittäinkin nuo alituisesti tähtäilevät silmät, jotka eivät ymmärtäneet mitään epämääräistä tai elotonta, ja vihdoin tuo kes-

keneräisyys lauseissa, joka ei milloinkaan maltanut eikä tavoittanutkaan löytää rauhallista ja täyteläistä ilmaisua sisäisten vainujen vaihtelulle, nuo kaikki ne olivat minun rakastumiseni ydinvaikuttimia.

Nyt voin sanoa sen, jota en olisi voinut selittää ilman näitä pitkiä puheita: — Minä olin rakastunut juuri siihen, ettei hän kertaakaan katsah-
tanut minuun, hänen tyranniuteensa.

Nostelin maasta oksanpaloja, tikkuja, rikkoutuneen lehtisahan varren, koettelin tuntea niistä hajusaippuan tuoksua, mutta niissäkin oli vain metsäistä pihkan hajua. Ei, ei, ei milloinkaan enää...

Itkin ja valittelin yksinäisyydessäni.

Enkä voinut enää valituksiani leikkeihin vaihtaa.

VI.

Muudan tuttava myöhäisemmiltä ajoilta ja sivistyneiden joukosta, joiden parissa olen elämäni toisen puolen viettänyt, sanoi kerran minulle tavanneensa luonteessani erään käsittämättömän ominaisuuden: — Minä muka »pidän pahoista».

Täytyy myöntää, että »pahat» — vieläpä huonomaineiset — ovat sangen usein joutuneet aivan erikoisiksi ystävikseni. Ja jo tiedottomasta nuoruudestani asti. Ehkä minussa todella piilee jokin salaperäinen vetovoima rappeutuneihin ihmisiin? Voin hyvinkin yleistää tämän tunteen, kun ajattelen tuttujeni sarjaa lapsuudesta näihin päiviin asti. »Pahoilta» on ainakin puuttunut se farisealaisuuden leima, joka minusta on ihmisissä aina ollut vastenmielisintä. Miksi ei hyvissä ilmene vaatimattomuutta, avomieliisyyttä, ystävyys kalliiksi arvioimista, niinkuin pahoissa?

Huonomaineiset ovat vapaita ihmisiä, ei siinä pahassa merkityksessä ainoastaan, että saavat tehdä sellaistaakin, mikä on muilta kielletty, vaan niin, että heitä ei sido tarve näyttäytyä paremmilta kuin ovat, joten he pääsevät kantamasta ulkokultaisuuden kahleita. Tämä vapaus sisältää tosin vapauden pahaankin, vieden heiltä kaikkein tavallisimman keinon, jonka avulla muut säästyvät mainetta turmelevista teoista, mutta se vapauttaa myöskin hyvän heissä. Niinpä he eivät tunne mitään estettä heittäytyessään rajattoman avomielisiksi. Heidän ei tarvitse punnita etukäteen, onko tuo täydellinen antautuminen heille edullinen taikka ei. He saattavat vapaasti sanoa tai tehdä jotakin pelkästään jonkun liikutuksen puuskasta, tunteellisen kiintymyksen vaikuttimesta, tarvitsematta arvioida menettelynsä suhdetta edeltäpäin harkittuihin suunnitteluihin. He elävät nykyisyyden vapaudessa, sillä heillä ei voi olla mitään persoonallista tulevaisuutta, joka nykyisyyttä kahlehtisi. Heitä eivät velvoita myöskään mitkään ihmisten vaativat odotukset, sillä ihmiset eivät ylimalkaan odotakaan heiltä mitään, eivätkä ole muodostaneet itselleen pahoista lähimmäisistään mitään kuvaa, joka

voisi sitoa näitä tämän kuvan kanssa sopusointuisiin ja sitä pönkittäviin tekoihin.

Nämä pahojen ominaisuudet ovat varmasti niitä, jotka ovat kaikille ystäväilleni tunnuksellisia, ajattelinpa heitä miltä elämäni ajalta tahansa.

Mutta kun menin Sannan luo ja kohta rupesin hänen läheisimmäksi ystäväkseen, vaikka hän siihen aikaan oli kylässämme niin halveksittu, etteivät siatkaan, jotka kuonoillaan tonkivat likaisia kylänraitin reunoja, tuntuneet hänen rinnallaan alempi-arvoisilta, niin tämän tuttavuutemme alkusyynä ei kyllä ollut mikään vetovoima pahoihin, vaan luullakseni yksistään se, että minä vain hain jatkoa hajusaippua-tunnelmalleni, joka ajan pitkään uhkasi hajota uusien virikkeiden puutteesta. Talon yläkertaan en näet voinut juuri millään tekosyyllä enää päästä, rakennuspaikallamme eivät mitkään sammalet, risut, kapulat, ikkunanpielet, enää jaksaneet tyydyttää vähentymättömän kaipuuni liekkiä, ja lumihan olikin jo peittänyt kaikki nuo muistojeni lehdot. Mutta Sanna oli elävä lumienkin aikana. Hän oli maailman ihmisistä ainoa, jolla ehkä saattoi olla halua puhua noista menneen-kesäisistä herraspojista, sillä olihan hän ollut

jossakin ihmeellisessä suhteessa ihailuni esineen vanhempaan veljeen, kauheassa suhteessa tosin, niinkuin asian *nyt* ymmärrän, mutta silloin vain salaperäistä uteliaisuutta ja mielenkiintoa herättävässä.

Että heti kohta kuitenkin erottamattomasti kiinnyin »huonomaineiseen» Sannaan ja aloin tuntea suurta vetovoimaa häneen, se on kyllä myöskin totta.

Sanna oli pienikasvuinen, heikkorakenteinen tyttö. Hänen hartiansa olivat vähän eteenpäin kumarassa, niinkuin joskus keuhkotautisilla. Jotakin tautisuutta olisi ilmaissut asiantuntijalle myöskin poskipäiden puna hänen muuten valkean kalpeilla kasvoillaan. Mutta minusta se silloin näytti hänen eloisan, ihmeellisen herkin sydämensä parhaalta ja välittömimmältä ilmaisijalta. Se seurasi niitä hänen mielensä liikutuksia, jotka avasivat minulle hänen sielunsa, ja senvuoksi juuri tuo puna, jonka joku lääkäri olisi ehkä inhoten tuominnut, oli minusta hänen kasvojensa melkein pääviehätin, jota ei niistä olisi toki mitenkään saanut puuttua. Toinen keskimmäisistä ylähampaista oli poissa. Mutta tuokin vika, joka usein rumentaa ihmistä, antoi minun nähdäkseni hänen kasvoilleen päinvas-

toin aivan erikoisen viehätyksen. En voi milloinkaan unohtaa noiden poskien herttaisesti pyöristyvää kertautumista hänen hymyillessään, jolloin puuttuvan hampaan aukko tuli näkyviin, muuttui yhdeksi hänen hymynsä kanssa ja sai senvuoksi itsekin saman viehättävyyden. Mielenliikutuksen hetkinä hänen silmänsä kostuivat herkästi, värehtivät ja loistivat niin elävästi, ettei niiden ja näkymättömän sielun välillä tuntunut olevan mitään eroa.

Sanna asui vihaisen ja ajoittain mielipuolisen äitinsä kanssa saunassa, joka oli melkein keskellä kylää. Kylpypäivinä he siirsivät saunassakävijäin tieltä vuoteensa ja muuttivat pienet kapistuksensa syrjään. Hämärän saunan pikku ikkunan ääressä oli hyvä jutella Sannan kanssa. Siinä — ei muualla — oli kylän valoa, että saattoi ihailla Sannan silmäin välkettä ja hänen eloisten kasvojensa kiihkeätä ilmeiden vaihtelua.

Sanna oli kieltänyt minua tulemasta luokseen. Hän oli koettanut minulle hellästi selittää — sikäli kuin luuli minun voivan asioita käsitellä — minkä vuoksi hänen kanssaan seurusteleminen saattoi olla minulle haitaksi. Kun sittenkin tulin, ei vastaanotto ollut juuri koh-

teliainpia. Sanna kivahti makuultaan pystyyn ja hänen kasvoilleen ilmestyi punehtunut kiukuksia häpeä. Kaiketi hän oli sitäpaitsi ihan äsken riidellyt hullun äitinsä kanssa eivätkä vihat olleet vielä asettuneet. Raa'asti hän huusi minulle kysyen, mitä asiaa minulla oli ja uhkaavasti kättänsä kohottaen sanoi moneen kertaan kieltäneensä ihmisiä tulemasta luokseen. Mutta lyönnin sijasta — en kertoisi mitä hän teki, ellei se olisi hänelle niin kuvaavaa — hän äkkiä kääntyi ja teki minua kohden takaperoisen kumarruksen.

— Siinä on sinullekin! Tämmöistä täältä saadaan, huusi hän ja rupesi kiukusta itkemään.

Meidän kyläisissä oloissamme ei moinen vastaanotto ollut kuitenkaan lähimainkaan niin kauhea kuin miltä se voi tuntua sivistyneestä lukijasta. Räikeällä tempullaan Sanna oikeastaan tahtoi sanoa samaa kuin oli ennen sanonut hellimmällä äänellään, kieltää minua luokseen tulemasta. Mutta hän tahtoi painostaa nyt lisäksi vielä sitä, että: »Jos sinä tulet luokseni siinä käsityksessä, että minä olen mainettani parempi ja säälit minua, niin tuossa on sinulle todistus päinvastaisesta! Nyt näet itse, laputa siis tiehesi!»

Ja kun hän temppunsa tehtyään rupesiraasti kiroilemaan, niin nyt ymmärrän selvästi, että hänen samalla aikaa itkevässä äänessään — semmoisena kuin sen nyt vuoikymmenien takaa kuulen — tuntuu lapsekkaan viaton, syvä suru siitä, ettei hän voinut lähestymistäni omistaa.

Mutta silloin en tietenkään sellaista ymmärtänyt. Rupesin haikeasti itkemään.

Silloin en myöskään ymmärtänyt, miksi Sanna, kun minä kyyneliä vuoksi nostin käteni selkäpuolen silmilleni, heti itkuni huomattuaan ilostui ja lauhtui, ja koko ajan sitten oli hyvin lähellä minua, niinkuin olisi milloin tahansa voinut kapsahtaa kaulaani, vaikka sitä ei sentään ilennyt tehdä.

Hän tahtoi kohta lohduttaa minua, kaivoi saunan pimeästä nurkasta esille laatikkonsa, avasi sen avaimellansa, veti sieltä punaisia nauhasia ja muita kapistuksia minun nähtäväkseni, salli käsitellä jokaista esinettä erikseen, laskeutua polvilleen penkin eteen ja asetella siihen vieriviereen kaikki: nauhaset, neulaset, irtopalmikot, otsatukat, soljet, käherryssakset, taskupeilit, ihmeelliset pitsit, pulloset, voiteet, valokuvat . . . sanalla sanoen, edessäni oli pian kirjava, mieltäni huumaaava sarja esineitä, joita

jokaista olisin tahtonut ihailla ja vähintään viikon käsissäni pidellä.

Itse hän sillä aikaa rupesi sukimaan tukkaansa seisten minun takanani.

Muutamat esineet olivat varmasti niitä, jotka olin nähnyt herrasväen valkoisen pesukaapin pikkuhyllyllä. Minä katsahdin kummas-tuneena taakseni, hiuksiaan sukivaan Sannaan, mutta hän vain hymyili minun kummastuksel- leni. Äkkiä hän kapaisi käteensä jotakin pen- kiltä, ja minusta näytti, että se oli hieno, kak- sinkertainen kultaketju. Mutta sen minulta kätkeytyään hän taas veti suunsa nauruun ja alkoi sukia itseään. »Nyt näet itse, mikä minä olen!» — tuntui hänen naurava katseensa sano- van. Todella en voinut käsittää, kuinka Sanna oli nämä esineet saanut, käymättä talon ylä- kerrassa, sillä eihän häntä siellä kärsitty pal- jon pihallakaan.

Viehätykseni kasvoi kasvamistaan. Eit- tämätön, minulle tuttu, hurmaava tuoksu levisi noista Sannan varastamista esineistä, erittäinkin muutamasta pienestä harjasta, jota senvuoksi pitelin käsissäni ja jonka aioin häneltä salaa pistää taskuuni.

Varmaan hän kuitenkin huomasi sala-ai-

keeni, koskapa hänen suunsa oli aina vain naurussa. Panin harjan muka pois ja rupesin muita esineitä katsomaan, aikoen vasta pitemmän ajan kuluttua äkkiä siepata sen ja kätkeä hameeseeni. Kun hetki oli tullut ja minä katsehadin taakseni, oliko hän varuillaan, unohtui minulta kaikkityyni.

Sillä Sanna seiso i saunan perällä, puoli-hämärässä, ihanana kuin satujen prinsessa, takanaan lavan nokinen pimeys. Hänen poskensa olivat maidonvalkeat, mutta poskien päät hohtivat ruusunpunaisina. Silmäkulmat kaartuivat kauniina mustina viiruina valkoista otsaa vasten ja tukansuortuvat lankesivat takaa hänen povelleen kummaltakin puolen kaulaa. Hartioilleen oli hän heittänyt punaisen vaipan, joka kulki kainalon alta rinnan yl selän taakse ja tuli toisen olan yli jälleen rinnoille, mahtavasti roikkuen tupsupäineen polviin asti liik-kumattoman käsivarren päällä. Toisessa kädessä hän leyhytteli ihmeellistä kukallista viuhkaa, milloin kooten sen, milloin taas levälleen avaten. Hän ei enää nauranut, vaan katsoi minun ylitseni, ylpeänä ja arvonsa tuntevana, niinkuin paroonitar, joka katseli talon yläkerrasta huomaamatta pihalla olijoita.

Sannan äidin sanottiin osaavan noitua, mutta Sanna itse ei varmaankaan ollut mikään noita, ja kuitenkin oli hän osannut muuttua noin ihanaaksi!

Minä vapisin ja aloin ojennetuin käsin kulkea häntä kohden, tunnustellakseni, oliko hän todella siinä, vai oliko edessäni joku haave. Ja muistan myös, että huuleni värisivät ja olin itkuun purskahtamaisillani — ihastuksestako vaiko kauhistuksesta, en tiedä, ehkä molemmista yht'aikaa.

Silloin hän katsahti minuun, hänen poskensa pyöristyivät ja tuttu hampaanaukko näyttäytyi huulten alta; hän hymyili. Päästyäni hänen luokseen alkoi hän äidillisesti hyväillä minua, talutti minut penkille viereensä tai oikeastaan syliinsä istumaan ja silitellen tukkaani ylt'ympäriinsä painoi päätäni hellästi rintaansa vasten. Minä ummistin silmäni ja kuulin hänen sydämensä sykinnän, — ja rakastin häntä niin äärettömästi, niin sanomattomasti... se oli samaa kuin äidin rintaa vasten painautuessani.

Hän käski minun olla hiljaa ja liikkumatta paikallani, sanoi tahtovansa laittaa minut yhtä kauniiksi, ja hetken kuluttua minä tunsin — yhä pitäessäni silmiäni ummessa, ettei hän huo-

maisi minun itkeneen — kuinka hän raapusteli jollakin esineellä silmäkulmiani ja hieroskeli poskipäitäni, ja vihdoinkin jollakin sanomattoman hienolla ja hyvänhajuisella untuvaisella tupsulla pyyhki kasvojani.

Minä avasin silmäni. Hän nauroi ja katseli minua päätänsä kallistellen. Sitten hän sitoi otsani ympäri punaisen vaatteen, antoi käsiini peilin ja käski katsomaan.

En uskonut silmiäni. Rupesin jotakin sanomaan ja vasta oman suuni liikkeistä näin, että se todella olin minä. Minua nauratti ja hirveästi hävetti katsoa omaa hurmaavan kaunista nauruani, mutta en voinut panna peiliä käsiistäni. Oma kuvani viehätti ja hullaannutti minut.

Nyt alkoi Sanna kertoa, ja liikkeillä ja eleillä näytellä minulle kaupunkilais-elämäänsä. Vasta silloin saatoinkin unohtaa peilin, sillä hänen kertomuksensa viehätti minua vieläkin enemmän. Erittäinkin loihti hän elävästi esille kuvan katu-
liikkeestä, kuinka valot loistivat lyhdyistä ja kauppojen ikkunoista, kuinka kellot soivat ja ajurit kiitivät toistensa ohitse, kuinka hän itse siellä muiden tyttöjen kanssa käveli pääkadun suuressa ihmisvilinässä tuntemattomien tuttujen iskiessä silmää salaiseksi tervehdykseksi.

Minä kuuntelin näitä hänen kertomuksiaan myöhään yöhön, posket hehkuen ja yhä lisää janoten. Seuraavalla kerralla, kun tiesin, ettei Sannan äiti ollut kotona, hiivin minä taas sinne, ja Sanna kertoi taas juttujansa. Lopulta tiesin jo semmoisiakin asioita, joista en ikinä voisi mitään paperille kirjoittaa. Kaiken sen, mitä meidän kylätytöt tiesivät kaupungin asioista ja ylimalkaan noista ihmeellisistä sukupuolten välisistä suhteista, he olivat saaneet tietää Sannalta. Siitähän he keskinäisessä ymmärryksessä aina toisilleen hymyilivät, minun ällistellessä kummastuneena erinäisten ilmiöiden edessä, joita kylässämme sattui poikien ja tyttöjen kesken. Mutta nyt minäkin tiesin kaiken ja saatoinkin hymylläni sen osoittaa.

Sanomattomaksi mieleni jännitykseksi selvisi minulle nyt myöskin täydelleen tuon herrasväen vanhemman pojan ja Sannan välinen suhde, vaikka en käsittänytään vielä, miksi *isä* oli kehoittanut Kallea tuon tuttavuuden rakentajaksi. Oliko tämäkin vain sitä isän vihaa kaikkea herrassäätyä kohtaan? Voiko jokin niin kauhea olla mahdollista, että isä siis halusi tartuttaa jotakin tuohon poikaan, vieläpä nauri Kallen kanssa koko asialle!

Monesti ajattelin itsekseni, että olisikohan isä hennonnut näin tylysti heitä kohtaan menettellä, jos olisi nähnyt, miten se minun nuorempi herraspoikani koetti rakentaa metsään vanhan Loviisan sammaltunutta mökkiä. Ei ikinä olisi!

Näiden kauheain asiain selviämiset ja Sannan terveydentilan ymmärtäminen eivät sentään vähimmässäkään määrässä heikontaneet suurta kiintymystäni häneen. Päinvastoin. Hän oli minulle vieläkin rakkaampi. Hänen kaamea erikoisasemansa muihin kylämme tyttöihin verraten kasvatti vetovoiman kahta suuremmaksi. — Ja pian minä ajatuksissani sovitin kaikki hirvittävät ristiriidat ja rikokset. Ajattelin näin: — Jos Sanna vain osaisi tekeytyä tuon vanhemman herraspojan edessä yhtä hurmaavaksi kuin oli ollut saunassa minun edessäni, niin ei olisi epäilemistäkään, ettei poika pyytäisi häntä vaimokseen.

Poika puristaa hänet rintaansa vasten ja tuntee silloin saman loppumattomasti rakkaan olemuksen Sannan sydämessä, jonka minäkin olin tuntenut painautuessani Sannan rintaa vasten. Mutta joka sen on kerrankin tuntenut, hän ei erkane milloinkaan Sannasta, yhtä vähän kuin esimerkiksi minä äitivainajastani. Hän on

aina, kaikkina surujen tai vaikeuksien päivinä, milloin ihmistä itkettää ja milloin yksinäisyys peloittaa, hakeutuva Sannan läheisyyteen ja painautuva häntä vastaan. Ja jos Sanna kuolisi, ei hänkään enää voisi elää.

VII.

Erään kerran — silloin oli jo talvi mennyt ja uusi kevät tullut — hiivin jälleen Sannan luo. Minun täytyi tehdä se salaa, sillä äitipuoleni oli ruvennut estelemään Sannan kanssa seurus-
telemista — pahojen puheiden vuoksi. Muistan puron olleen silloin niin tulvillaan, että minun piti sillan yli päästäkseni riisua kengät jaloistani. (En tiedä miksi mainitsen tämän vähäpätöisen seikan, mutta se on niin ehdottomasti yhteydessä silloisen asiani kanssa, että esitykseni tuntuisi minusta perin ontuvalta, jopa vajanaiselta, ellen sitä mainitsisi). Jätin kenkäni tervaleppäin lokeroisten juurien alle ja ylitse kahlatuani juoksin avojaloin riihien taitse saunalle.

Mutta Sannapa — vaikka äitinsä oli poissa ja tilaisuus olisi ollut mainio — ei ruvennutkaan tällä kertaa juttelemaan siitä, mitä varten tiesi minun tulleen. Sensijaan hän aivan odottamatta kysyi, olimmeko me hyvin köyhiä.

En osannut kohta sanoa. Sillä sellaiseen kysymykseen minun piti ensin etsiä itselleni vastaus. Olimmeko me köyhiä? Luullakseni vastaus johtuu siitä, keneen meitä vertasi. Muutamiin kaikkein köyhimpiin verrattuina, joita tunsin, olimme suorastaan rikkaita, toisiin nähden taas olimme hyvinkin köyhiä.

Kun minulta ei lähtenyt mitään vastausta, kysyi Sanna, eikö äitipuoleni usein tuskitellut ja kiroillut sitä, että meitä »kakaroita» oli liian paljon? Eikö hän ollut tahtonut saada ketään meistä kotoa pois, johonkin ansiotyöhön, että toimeentulo olisi käynyt helpommaksi?

Oli kyllä. Minun täytyi myöntää, että siitähän äitipuoli melkein alituisen pauhasi. Entä isä? kysyi Sanna.

Isäkin.

Tunsin kuinka veri hyökkäsi kasvoihini, kun nämä perheemme suurimmat salaisuudet näin nyt paljastuivat. — Isä, milloin häneen semmoinen puhti tuli — saattoi kiroilla meidän köyhyytämme paljon kovemmalla äänellä kuin äitipuoli konsanaan. Raivopäissään hän oli ajavinaan meidät kaikki ulos tuvasta, aivankuin olisi ikipäiviksi ahdistanut meidät kotoa. Mutta me tiesimme kaikki, että tuo oli vain pinnalta päin

sellaista. Oikea isämme, joka oli syvällä hänen lämpimän takkinsa ja vielä liiviensäkin alla, tai vielä siitäkin syvemmällä hänen sisässänsä, ei milloinkaan ajatellut tehdä meille mitään sellaista. Päinvastoin me tiesimme hyvin, että juuri tuosta asiasta hänellä ja äitipuolella alituisen syntyi kiivaita kinastuksia, ja minä itse olin omalta kohdaltani kerran salaa näkemässä kauhean ottelun heidän välillensä,—minun täytyy sanoa — suoran tappelun, sillä äitipuoli alkoi lopulta viskellä isää meidän kengillämme ja isä puolestaan nosti pöydän ilmaan ja paiskasi sen kauhealla pauhulla permantoa vasten. (Jonka jälkeen pöydän jalkaa ei sen koommin tullut enää milloinkaan korjatuksi, vaan se jäi ainiaaksi rikkinäiseksi.)

Sannalle en kertonut mitään näistä perheemme salaisuuksista, sanoinpahan vain, ettei isä laske meistä ketään pois kotoa, vaikka mikä olisi, enkä puolestani ottanut hänen ehdotustaan edes totisesti ajatellakseni, sillä niin hullunkuriselta ja mahdottomalta se silloin minusta tuntui.

Mutta kylästä kotiin palatessani, kun jääsohjuisen puron yli kahlattuani kivellä istuen villasukilla kuivasin kylmästä kylvystä hohtavan

punaisiksi käyneitä jalkojani, iski minuun mieletön ajatus, niinkuin iskee haukka korkealta pilvistä mitään pahaa aavistamattoman varpuksen niskaan. Ei se ollut minun ajatukseni, vaan oikeastaan Sannan, mutta se vain tuli minuun nyt omanani. Tai voisin minä verrata sen myöskin salamaan, joka leimahtaa ja sammuu yht'aikaa, omin päin, hetkeä kysymättä. Sydäntäni hiipaisi tainnuttavammin kuin kylän keinussa juhannuksena, kun keinu kiikahtaa koivunlatvoja korkeammalle, ja lahti ja siintävät etäisyydet vilahtavat näkyviin. Tämä ajatus oli, että jospa minä todella joutuisin kaupunkiin ja se minun herraspoikani kerran näkisi minut sellaisena kuin olin nähnyt itseni saunassa Sannan peilistä!

Ja sydäntä hiipaisi joka henkäisyllä yhä tainnuttavammin ja ihmeelliset kuvat alkoivat kohta kulkea mielessä, painuen sinne ikiajoiksi.

Talvi ja kesä, päivä ja yö, kaikki sekaantuivat yhteen, kaupungin valkoiset lamput paistavat, tornien kultaiset kuvut loistavat aurinkoina, suuret ja pienet kellot kilajavat, reet suihkaavat ohi, kaksivaljakot kiitävät sini-verkot ojona, — kaikki mitä Sanna oli minulle aikain kuluessa kaupungista kertonut, se elää

ja henkii nyt. Ihmisjoukon loppumattomassa vilinässä kulkee minun poikani ympärilleen katsellen, löytämättä ketä hakee. Mutta kesäisen yön varjostosta, lehmuskäytävän pimennosta, astumme me nyt Sannan kanssa valkoisten lamppujen huikaisevaan kirkkauteen. Ja ihmisvirta pysähtyy ihmeissään ja hän näkee meidät, kun me hiljaa astelemme katse maahan luotuna, yllämme ihanat viitat, päässämme punainen vaate. Nyt hän katsoo meihin, katsoo ja lähestyy, minä näen sen ja tunnen, vaikka katseeni on alas luotuna. Voimatta kääntää silmiään minusta hän katsomistaan katsoo, tuo sama poika, tyranni, jonka katse ei vahingossakaan kääntynyt minuun päin kertaakaan koko kesänä, ja jolle vaivainen saha ja puupalikat ja naulat ja vasarat olivat olleet paljon tärkeämpiä käsiteltäviä, — jolle tällainen ihmislapsi ei ollut sammaltukon veroinen, että olisi siitä mitään katsoakseen hakenut! Nyt hän katsoo ja tahtoisipa ojentaa kätensäkin pyytääkseen meitä, että loisimme häneen edes vilauksen ylpeästä ihanuudestamme. Kärsi nyt sinäkin vuorostasi ja tunne, mitä on ihmisen puupalikaksi arvostaminen. Katsettamme maasta nostamatta me tasaisesti lipuen käymme hänen

ohitsensa, ja autuuden voimakas virta valahtaa kaikkiin jäseniini, sillä hän jää huomaamattomaksi ihmisjoukkoon ja luulee ikuisiksi ajoiksi jäävänsä meistä pois, mutta minun sykkivä sydämeni tietää, että minä olen kerran kohottava armonkatseen häntä kohden ja me olemme molemmat ilosta itkevä!

Voi olla aivan käsittämätöntä, miten saatoin uskoa näin mahdottomaan tulevaisuuden kuvaan, mutta yhtä vähän kuin hetkeäkään epäilin, etteikö tuo metsien ja maiden takana kuhiseva ihme-maailma, jota Sanna sanoi kaupungiksi, ollut juuri tämmöinen taikamainen sekoitus talvesta ja kesästä, yöstä ja päivästä, auringosta ja valkoisista lampuista, reen alta pyryävästä lumesta ja kukkivista lehmuskäytävistä, yhtä vähän epäilin sitäkään, ettei unelmieni unelma toteutuisi ja poikani ja minun kohtalo päättyisi juuri tämmöiseen keskinäiseen nöyrytymyksen ja ymmärtämyksen autuuteen.

Samalla kotimatalla minä jo olin moittivani itseäni, että olin muka näin suureksi tytöksi elänyt enkä vielä kertaakaan todenteolla tullut ajatelleeksi sellaista, jota umpivieraat, kuten Sannakin, jo minun puolestani ajattelivat, että me nimittäin olimme perin, perin

köyhiä, ja että aika oli muka laittautua kaupunkiin työansiolle, pois kotoa vanhempien taakana olemasta!

Ja siitä saakka aloin hakea tilaisuutta, miten esittää asian äitipuolelle niin, ettei hän kohta toimittaisi minua omin päin piiaksi kauppiaille tai teurastaja Karlson'ille, vaan että minä pääsisin muuttamaan sinne, minne itse tahdoin, kaupunkiin.

Sanna käsitti kohta, ettei äitipuolelle saanut antaa vähintäkään vihiä hänen osallisuudestaan tähän asiaan, sillä silloin olisi paikalla ja suinpäin tehty sopimus viideksi vuodeksi jonkun paikallisen pikkupomon kanssa, ettei Sanna olisi päässyt viettelemään minua kaupunkiin.

Sanna esitti karkaamista, ja olisi siinä tapauksessa itse tullut mukana kaupunkiin ja siellä järjestänyt asiani.

Isän tähden en tähän voinut suostua, en edes ottanut ajatellakseni mitään niin kauheaa kuin isän pettämistä.

Ja niin rupesi koko homma kesän kuluessa jäämään jo mielestä, ja olisi ehkä jäänyt ainiaaksikin, ellei juuri sinä kesänä olisi maalaiselle tai-vaanrannallemme ilmestynyt uusia tulokkaita,

entistäkin ihmeellisempiä, jotka ratkaisivat koh-
taloni:

Nimittäin valuri Johansson perheineen ja
sukuineen.

VIII.

Sen jälkeen kuin Sanna oli saanut tietää minun haluavan muuttaa kaupunkiin, tuli meistä erotamattomat ystävykset. Minä tunsin, että Sanna tahtoo parastani.

Sanna oli ensimmäinen vieras ihminen, jonka tunsin rakastavan minua. Ja hän rakasti minua niinkuin kuka hyvänsä omainen, esimerkiksi oma äitivainajani; tahtoi minulle juuri sitä, jota tiesi minun himoitsevan. Tiesin hyvin, ettei äitivainajani olisi sallinut minun karkaavan kotoa, ja oikeastaan siksi en suostunutkaan Sannan suunnitteluihin, mutta sittenkin tunsin, että Sanna tahtoo minulle sitä, mitä luulee minun parhaakseni. Sanna ei tiennyt toivoa minulle mitään sen parempaa kuin että olisin onnistunut jättämään äitipuoleni ja saamaan paikan suuressa tupakkatehtaassa Helsingissä. Hän olisi antanut kaikkensa tämän minun onneni toteuttamiseksi, eikä olisi omasta puolestaan säikkynyt

mitään uhrauksia. Hän olisi muuttanut itse vaikka siksi sillaksi, joka olisi minut sinne joutanut, antanut minun tallata itsensä keltomaksi, luovuttanut kaikki tavaransa, oman hengenkin pannut alttiiksi. En ollenkaan liioittele. Hän olisi tehnyt sen aivan yhtähyvin kuin mikä äiti tahansa lapsensa tähden. Oikein hän itki minun puolestani, kun toin esiin voittamattomia esteitä.

Mutta nämä »voittamattomat esteet» olivat oikeastaan pelkkiä verukkeita, sillä minua hävetti sanoa hänelle oikea syy, se, että pidin karkaamista — pahana. Pahana taas pidin sitä senvuoksi, että tiesin äitivainajani, hänen, joka luki minulle Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumalasta, pitäneen kaikkea sellaista pahana. Jos olisin sen Sannalle ilmaissut, olisi hän varmaan tehnyt tutun kumarruksensa ja lopettanut koko ystävyysseuramme ikipäiviksi. Jompikumpi joko Sanna — ja silloin pois kaikki hyvän ja pahan erotukset — taikka isän ja äidin kiltti tyttö — silloin pois Sanna.

Merkillisintä tässä suhteessamme oli, että tunsin Sannan olevan oikeammassa, olevan jotenkuten miellyttävämpi. Minä esiinnyin omissa silmissäni ikäänkuin vaivaisena, rauk-

kamaisena, puolinaisena, salailevana ja katseeni-maahan-luovana. Jos olisin Sannalle sanonut, etten enää tahtonutkaan mennä kaupunkiin, olisi hän ehkä ihmetellyt äkkinäistä haluni muutosta, mutta ei olisi millään tavalla suuttunut eikä ystävyyskämme olisi mitenkään kärsinyt; ehkä olisin vain itse harvemmin hakenut hänen seuraansa sen jälkeen. Mutta nyt näki Sanna selvästi, että minua vastustamattomasti veti kaupunkiin sama intohimo, joka oli hänetkin sinne vienyt. Hän oli aikoinaan todella suoraan ja rehellisesti karannut, vaikka oli sitten poliisin toimesta palautettu. Ja jos hän olisi huomannut, että minä vastustin karkaamista ja hain jotakin kunnasta valhetta, jolla olisin lähtöni peittänyt, niin hän varmaan olisi hylännyt minut. Niin rehellinen oli Sanna. Sentähden minun täytyi hänen edessään katsella maahan ja keksiä karkaamista muka mahdottomaksi tekeviä verukkeita.

Eräänä iltapäivänä, kukkeimman kevään aikana, olimme hänen kanssaan kylän edustalla olevalla kalliolla asiastamme supattelemassa. Hän makasi maassa, minä istuin kivellä jalkojani heilutellen. Kumpikin katselimme sinne tänne, metsiä, järven selkiä, kyntömiehiä, mus-

tia lampaanpapeleita, etsien mitä uutta iloista taas sanoa, että sille sitten nauraisimme. Armah-takoon, jos semmoisena hetkenä joku onneton vaeltaja sattui ohitsemme kulkemaan tai vaikka kaukaakin vain näkyviimme, kyllä me hänet kauniiksi voitelimme eikä pieninkään hiustupsu hänen päässään meiltä nauramatta jäänyt! Niinkuin liitelevät haukat etsivät hiiriä, etsivät meidän silmämme uhriansa.

Ja — sattumat ovat tässä maailmassa monen-laiset. — Juuri semmoisena hetkenä alkoi not-kosta kallion takaa kohota jokin merkillinen, käyrä sauvan pää, niinkuin kirkkomme seinään maalatun paimenen sauvassa. Sitten näkyi töyh-tömäinen sulka, suippeneva lierilakki, pyssyn piippu ja punainen naama, josta käsi pyyhki val-koisella vaatteella hikeä, sitten ihmeellisen-kuo-sinen takki tai liivikö lie ollut, viheriäistä siinä vain oli enimmäissä paikoin, ja nousua se teki, kunnes näkyivät polvihousut ja sukat...

Sanna kohottausi maasta käsiensä varaan ja sanoi harvaan:

— Mikäs faari sieltä tulee?

Ja kohta jo näistä hänen sanoistaan äidyin nauramaan niin, että täytyi antaa ruumiin ren-tona pudota selälleen ja siitä kiertyä maahan

Sannan kehoituksista huolimatta en kyennyt katsomaan, vaan aina kun vain uudelleen muistin hänen sanansa, minua kouristi uusi naurunpuuska. Kun ruumiini hytkytyksistä selviinnyin sen verran, että pääsin istualleni, kuulin Sannan sanovan hämmästyneenä:—Tämä on meidän onneksemme! Näin hänen repivän joitakin kukanlehtiä ja sanelevan tavallisia taikojaan, jota hän aina teki, kun vain jotakin merkillisempää sattui tapahtumaan. — Onneksemme tämä on, onneksemme tämä on, hoki hän ollenkaan enää katselematta muuanne kuin noituuksiinsa.

Naurulta vihdoinkin saatuaani kohotetuksi päättäni näin, että samanlaisia ihmeellisiä pöppöjä oli laaksosta ilmestynyt esille kokonainen joukko, pieniä ja suuria, naisia ja miehiä, kivääreineen ja kaaripyssyineen, perhoshaaaveineen, varjostimineen, — niin että silmäni tahtoivat hajaantua paljosta kirjavasta katseltavasta.

Sanna yhä tuijotti lehtiinsä ja hoki, että noista se nyt meille muka onni lähteekin.

Hän oli tietysti jo heti ensi silmäyksellä oivaltanut, mikä tässä oikeastaan oli kysymyksessä, — että tulokkaat olivat uutta, paikkakunnallemme saapunutta kaupunkilaista herrasväkeä. Näistä oli nyt Sannan mielestä tietysti puristet-

tava meidän hyödyksemme kaikki mahdollinen mehu, eikä hän muuta enää voinut ajatella. Kielsi kiven kovaan enää nauramasta ja osoitti aikovansa nöyrällä käytöksellä ja viattoman lapsekkaalla ujostelevalla hymyilyllä saavuttaa heti tulokkaiden parhaan luottamuksen. Hän oikein niiasi vieraille ja vääntyi tällöin niin hullunkurisen nöyrästi, että minä olin pakahtua nauruun.

Koetin parhaan kykyni mukaan seurata Sannan esimerkkiä ja näytellä ujostelevan maalaistytön osaa, saaden osakseni rohkaisevia olalletaputuksia lihavimman ja mahtavimman naishenkilön puolelta, jonka punchehtuneilta kasvoilta tippui suuria hikipisaroita harvinaisen voimainponnistuksen johdosta.

Kaikki nämä ihmiset olivat valuri Johanssonin suurta perhettä ja laajaa sukua.

Ja koska juuri tämä samainen perhe on sittemmin kohtaloihini niin ratkaisevasti vaikuttanut, sallittakoon minun esittää tämä tuttavuuteni vähän edeltäpäin.

Valuri Johansson oli alkujaan ollut vain rautaromun kauppias kaupungin vähimmän huomattavalta kadulta ja etäisimmältä laitosalta, kunnes eräässä kesäiseen aikaan pide-

tyssä huutokaupassa — sää oli tilaisuudessa ollut niin kuuma, ettei yksikään huutaja voinut mitään ajatella eikä tulevaisuuteen eteensä nähdä — oli päässyt kokonaisen rappiolle joutuneen konepajan omistajaksi. Muut huutajat olivat nääntyneet kuumuuteen ja janoon, mutta Johansson sattui olemaan nousuviinoissa, tarmokkaimmalla päällään. Ja tämä sattuma oli ratkaissut asian. Hän huusi pajan itsellensä, vähintäkään asiata edeltäpäin ajattelematta ja kenellekään perheensäjäsenelle ilmoittamatta.

Perheessä ja koko laajassa suvussa nousi suuri hälinä. Kauppa oli peruutettava, se oli tehty syyntakeettomassa mielentilassa muka, kirjoitettiin valituskirjoitukset maaherralle ja kaiken maailman asianajajat pantiin liikkeelle.

Mutta siinä hälinässä, ja ennenkuin kauppa oli saatu puretuksi, selvisikin sen tavaton edullisuus. Kauppaa oli pidetty hulluna vain siksi, että Johansson oli asian takana. Ei oltu otettu lukuun, että Johanssonin sielunvoimat olivat olleet ylimmillään, vapaina hänen tavallisesta myöhästyvästä velttoudestaan ja saamattomuudestaan. Nyt tuli Johansson oikein kunniaansa. Pian oli laaja konepaja käynnissä ja Johansson luettiin rikkaan porvariston joukkoon,

jolle hienot pankit avasivat ovensa selkoselälleen. Nämä kaikki seikat vaativat Johansson-paralta aivan tavattomia ponnistuksia, sillä hänen oli uusien olojen mukaan muuttuminen yhä hienommaksi ja hienommaksi herraksi, ja koko perhe piti häntä ankarasti silmällä näissä asioissa, jännittäen vaatimuksensa äärimmilleen. Kaulukset, huivit, mansetit, saappaiden kiilloitukset, jäykät paidat, alituiset kampaukset ja parturit!

Nyt oli vain yksi ainoa asia ikävä, se, että Johansson lepohetkinä, milloin tuo raskas ja hänelle luonnoton herruuden näyttelemisen saattoi syystä tai toisesta tulla keskeytetyksi, esimerkiksi jonkun vanhan tutun seuraan jouduttuaan, kun ei tarvinnut teeskennellä, tuli usein aivan liikaa ryypänneeksi. Ja silloin kaikki laukesi. Johansson alkoi pitää perheensä ja sukunsa rikastumista yksin vain omana ansiona, tuli kovaääniseksi, laajaliikkeiseksi, ylimalkaiseksi, ylimieliseksi, lasit-pöydiltä-pyyhkäileväksi, peilit-rikkoileväksi, kaduilla-huutelevaksi, järjestysvallan-kanssa-röttelöiväksi ja maksuissaan peräti tuhlaileväksi.

Vielä ikävämpi seikka oli, että näitä »lepohetkiä», jolloin kaikki hienous pantiin syrjään,

alkoi luonto vaatia yhä tiheämmin uudistumaan, jopa niinkin, että Johansson saattoi antautua kokonaiseksi viikoksi vapauteensa, jolloin hän oli tärkeimmissäkin liikeasioissa ehdottomasti luoksepääsemätön.

Muudan pankki tämän johdosta (ja kaiketi vain koetteeksi) kielsi Johanssonilta luoton, kun hän pitkän huijauksen jälkeen eräänä maanantaina nöyränä ja tukka tarkasti suittuna ilmestyi tiskin taakse asioihinsa jälleen ryhtyäkseen.

Suku piti kokouksen. Jyrkimmät vaativat niiden auttamattomasti yhä tiheämmin uudistuvien lepohekien johdosta Johanssonin salaisen holhouksen alaiseksi. Mutta toiset osoittivat, että silloin oli luovuttava liikkeen jatkuvasta laajentamisesta, sillä totta puhuen Johansson se oli, joka yhä edelleenkin teki nousuviinoissaan mitä loistavimpia ahväärejä. Oli ilmeistä, että viina teki hänestä kokonaan toisen ihmisen, antoi älyä hänen aivoihinsa, terävyyttä hänen silmiinsä ja korviinsa, tarmoa hänen jäseniinsä ja rajatonta uskallusta hänen mieleensä.

Päätettiin seurata lääkärin neuvoa, viinasta ei luovuttu, mutta lepohekien liiallista uusiutumista koetettiin estää erikoisella niinsanotulla

maalais- eli luonnonhoidolla, se on, Johanssoneille valmistettiin tilaisuus, juontikauden lähestyessä, tehdä retkiä maalle luonnon syliin, missä metsästys, uinnit, koskien-partailla-nukkumiset, auringonkylvyt ehkä karkoittaisivat heräävän juomishalun, milloin sillä ei katsottu olevan liikkeen kannalta tilapäistä merkitystä.

Kun me Sannan kanssa näimme noiden ihmisten nousevan jyrkännettä ylös, oli se Johanssonein ja hänen sukunsa ensimmäinen maalaisretki, tehty ylläolevassa tarkoituksessa.

Johanssonit eivät olleet tätä ennen vielä milloinkaan liikkuneet kaupunkinsa ulkopuolella, joten heillä ei ollut vähintäkään käsitystä siitä, millainen maaseutu oikeastaan oli. He tekivät sinne kuin jonkinlaisen toivioletken viheriäisissä sveitsiläispuvuissa, töyhdöt lakissa, sauvat kädessä, varustettuina kaikennäköisillä pistimillä (käärmeiden tappamista varten), pysyillä (kotkien ja haukkojen ampumista varten), ansoilla (jänisten ja metsälintujen pyydystämistä varten), ongenvavoilla (lohien onkimista varten), olipa jollakin pelastusvyökin olan yli heitettyinä, jos ken sattuisi koskeen putoamaan).

Johansson mieltäytyi kuitenkin maallaoloon

heti ensi päivästä siihen määrin, ettei häntä olisi aluksi voinut mikään voima palauttaa takaisin kaupunkiin. Kaikki viinat jäivät kesäkuukaussiksi, ja suvun oli kuin olikin mukautuminen sellaiseen järjestelyyn, että kaupunkiasioita saivat syrjäiset hoitaa syksyyn saakka, sillä aikaa kuin Johansson virui järvien hiekkarannoilla, istuskeli ongenvapa kädessä kaislikkojen reunoilla, nukkui alastomana vilteilläänsä kallioiden jäkälillä tai souteli es-kornettia soitellen illantyyneillä lahdelmilla kaikuja kuunnellen.

He asettuivat asumaan siksi kesäksi saman talon yläkertaan, jossa entinenkin herrasväki oli asunut.

Minä miellytin Johanssonia suuresti. Hän hymyili minulle vetisesti aina kun satuimme tiellä kohtaamaan, jopa otti kerran keppinsä koukulla minua kyynärpäästä, leikillä vetäen luokseen.

Mutta Sanna sanoi, että minun oli miellyttäminen rouvaa eikä itse Johanssonia. Vieläpä, että minun oli kaikin tavoin salaaminen rouvalta Johanssonin mieltymys ja nipistyshalu, sillä jos rouva sattuisi näkemään sellaista, menisivät Sannan kaikki suunnittelut myttyyn.

Minun täytyi siis kantaa rouvalle mansikoita täydet tuokkoset, kokonaisia korillisia sieniä, ja puolukoita niin paljon kuin suinkin ennätin koota. Siihen meni minun kesäni. Ja lopulta olin Sannan tahdon mukaisesti muuttunut heidän palvelustytökseen, olin alituisen heidän kyökissään astioita pesemässä ja jäin taloon yöksikin, kun kyökkipuuhat sattuivat kestäämään kovin myöhäiseen. Rouva piti aivan luonnollisena, että hän ottaa minut mukaansa Helsinkiin palveluspiiakseen, eikä puhunut suunnittelusta edes kotonani. Tietysti hänen mielestään vanhempani eivät saattaneet olla muuta kuin ylen onnelliset sellaisesta käänteestä, ja hän näytti vain odottavan, milloin äitipuoleni saapuu taloon häntä kiittämään ja minun puolestani rukoilemaan, että todella pääsisin heidän armoihinsa.

Äitipuoleni olikin asiasta kovin hyvillään. Mutta isä ei sinne päinkään.

Tämä asia aiheutti kamalimman perhekohtauksen, mitä koskaan olen nähnyt. Isä ei kärsinyt puhuttavankaan meidän kotoa-lähtemisestämme, se oli hänen kipeä kohtansa, haava, johon satuttaminen sai koko miehen raivoihinsa.

Riita isän ja äitipuoleni välillä oli jo ilmi

liekissä, kun avasin tuvan oven ja heidän huomauttaen pujahdin sisälle. Isä koetti saada sanotuksi sitä tavallista myrkkyajatustaan, jota hän aina hoki vihansa purkautumisen hetkinä: että nimittäin talon isäntä sai pitää laiskanpulskeita lapsiaan tusinakaupalla kotonaan, syöttää ja juottaa heitä ja kuoltuansa jakaa heille jokaiselle perintömaan, mutta köyhän piti ajaa lapsensa maailmalle kaupunkilaisia verikoiria palvelemaan (nämä olivat hänen säännöllisesti uudistuvia sanojaan). Vihansa puuskassa hän oli niin hengästynyt, että ainoastaan jokunen tavu pääsi selvempänä hänen suustaan, kaikki muu jäi katkonaiseksi ja ainoastaan meille tajuttavaksi, jotka ajatuksen edeltäpäin tiesimme.

Äitipuoli oli tällä kertaa tavallistakin itsepintaisempi. Hän sanoi jo sopineensa rouvan kanssa ja vievänsä minut nyt kohta taloon. Ja tuli ottamaan minua kädestä muka viedäkseen.

Silloin isä meni ovelle ja otti sen päältä kirveen.

Meidän tullessamme jo keskelle tupaa hän heittäysi taaksepäin ja hurjalla kädenliikkeellä sinkautti kirveensä olkansa takaa ojoksi, äitipuolta kohden tähdäten. — »Lyö, katala koira!»

— huusi hänelle äitipuoli askeltakaan hänen tieltään väistymättä. Hän tunsu hyvin isän, hän tiesi varmasti, ettei isä lyö, vaan katu viime hetkessä ja antaa kirveensä vajota maahan, ja sentähden hän uskalsi olla väistymättä, vieläpä huutaa kirouksia isää vastaan. Ja tietysti isän kirves vajosikin. Tietysti isä meni häpeissään ulos. Tietysti he vielä samana iltana sopivat keskenään ja isä meni nukkumaan alapuoliseen vuoteeseen, missä äitipuoli makasi.

Minun pitää sanoa vielä kerran »tietysti», sillä tietysti minä jouduin Johanssonien palkolliseksi, niinkuin äitipuoli halusi. Ja sitähan minä oikeastaan halusinkin, minusta ja Sannastahan koko asia oli lähtenytkin ja meidän mielihalujemmehan täyttymistä se tarkoitti, mutta sittenkin tunnustan kauhean asian: minä olisin jossakin syvällä salaa halunnut, että isä olisi lyönyt, että kirves olisi koko terineen vajonnut äitipuolen rintaan. Enkä voi vieläkään päästä selvyyteen siitä, tahdoinko sitä isäni vai itseni vuoksi. Luullakseni olisin isästäni pitänyt enemmän, jos hän olisi sen tehnyt, — kauheata sanoa!

Sanna oli riemuissaan. Asiat olivat käyneet juuri niinkuin hän oli laskenut.

Mutta sanon kaikkien erehdysten välttämiseksi, ettei hän ollut suinkaan laskenut eikä tarkoittanut, että minä todellakin olisin tullut rouva Johanssonin piiiaksi. Johanssoneilla oli hänen suunnitelmissaan vain aivan syrjäinen osa, irroittaa minut kotoa ja maalta, niinkuin nyt oli käynyt. Kun olimme kerran päässeet kaupunkiin, niin siellä Sanna kyllä aikoi itse ottaa minun kohtaloni käsiinsä. Sillä hän tahtoi tehdä minut onnelliseksi, ja onnesta taas oli hänellä niinkuin jokaisella ihmisellä omat erikoiskäsityksensä.

IX.

Isän sopiminen äitipuolen kanssa sen jälkeen kuin hän oli tätä kirveellä uhannut, selvensi minulle paljon asioita. Minä näin, että äitipuoli piti isää vallassaan, ja ymmärsin millä keinoin hän sen teki. Sanna nimitti kaikki nämä asiat oikealla, häikäilemättömällä nimellä, jota ei voi paperille kirjoittaa. Se hallitsee koko maailmaa, rivoili hän, ikäänkuin ylpeänä siitä, että mekin hänen kanssaan saatoimme ruveta hallitsemaan samalla lailla koko maailmaa, jos minä vain suostuin kaikessa noudattamaan hänen neuvojaan. Johanssonia me jo hallitsimme, mutta me tulisimme hallitsemaan tuhat kertaa miellyttävämpiä herroja! Ja hänen kuvaessaan, mitä kaikkea me vielä tulisimme saavuttamaan tuolla salaperäisesti vetävällä, intohimoja sytyttävällä voimallamme, minunkin silmäni suurenivat ja poskeni hohtivat varmaan niinkuin hänenkin.

Johansson piti todellakin huolen, että tuo voimani tunto ei jäänyt vain mielikuvitteluun, vaan antoi olemassaolostaan elävän todellisuuden vakuutuksia. Hän tavoitteli minua kaikkialla, missä vain muiden silmä välttyi. Ja jos minä olisin häneltä pyytänyt mitä tahansa, hän olisi kaiken täyttänyt, sillä hän näytti onnelliselta vain jo siitäkin, että pyysin, saati siitä, että sai tehdä jotakin mielikseni. Hänen vetinen katseensa ikäänkuin rukoili armoani — minun, mitättömän tyttösen armoa! — Silmänrypistykseni oli hänelle musertava rangaistus ja hymyni parhain palkinto, — voiko sitä kukaan uskoa! — Olinhan minä itse eniten hämmästynyt, mutta totta se oli, ja sekin on totta, että minä suuresti viehätysin uudesta voimastani. Tästä ajasta asti tuli suureksi arvoituksiksi minulle oma ulkomuotoni, jota tutkimalla ja peiliin katselemalla en mitenkään viisas-
tunut: miksi viehättivät tätä tämänkesäistä ihmistä kasvoni niin, ettei hän ollenkaan osannut silmiänsä niistä irroittaa, kun taas joku tois-
kesäinen ei niihin kertaakaan katsahtanut, ei vaikka olisin aivan eteen asettunut? Oliko ulkomuodossani ehkä joku vika, jota Johansson ei ollut huomannut? Ja saattoikohan Sannan

konsteilla mitenkään päästä tuosta virheestä, ettei se toinenkaan olisi sitä huomannut, vaan yhdellä lailla ihastunut?

Kun kerroin Sannalle syksympänä, mimmoiksi asiat olivat Johanssonien keittiössä kehittyneet, ei hän ensin uskonut, vaan luuli minua yhtä lapsekkaaksi kuin olin alkukesästä ollut. Mutta minä toimitin niin, että hän sai itse nähdä Johanssonin temput.

Vastoin odotustani ei Sanna ollut asiasta ollenkaan hyvillään. Päinvastoin hän kovasti huolestui, kun näki, että puheessani oli perää. Ennen kaupunkiin lähtöämme hän oli hyvin ajatuksissaan, melkeinpä vihoissaan. Hän tuntui tehneen jonkun päätöksen, josta ei minulle puhunut. Välistä näytti siltä kuin hän olisi miettinyt suuria muutoksia suunnitelmiimme, jopa ollut valmis jättämään koko matkamme toiseen kertaan. Sitä minä jo kovasti pelkäsin.

Mutta ajan tultua näytti lähtömme sittenkin onnistuvan hyvin.

Johanssonit ostivat II luokan junaliput ja kiipesivät kampsuineen ja lapsineen viheriäiseen vaunuun, minut sijoitettiin punaiseen kolmannen luokan vaunuun. Sannaa ei näkynyt lähimaillakaan, hän ei ollut tullut edes asemalle

saattamaan, en ollut häntä tavannut koko viimeiseen vuorokauteen, en kotoa heidän saunastaan enkä kylästä, vaikka minulla olisi ollut juuri silloin äärettömän paljon kyseltävää ja neuvoteltavaa. Se oli aivan käsittämätöntä. Junamatkalla olin ensikertaa elämässäni. Outo kolina ja hirmuinen vilinä ikkunoissa oli saattaa aivoni sekaisin, kun päässäni jo ennestään olivat kaikki asiat mullin mallin: tuntematon tulevaisuus, etenevä koti, lähestyvä kaupungin kummitus. En ollut milloinkaan Sannaa niin kipeästi kaivannut kuin tällä hetkellä. Olin ypyöksin vieraiden ihmisten seassa, Johanssonska oli vain pari kertaa ilmestynyt ovesa olevan lasin taa, hakenut minua silmillään ja huomattuaan minut jälleen kadonnut. Vielä ihmeellisemmäksi ja sekaisemmaksi kävi päässäni kaikki, kun päivän pimettyä kaksi pientä valoa sytytettiin kattoon. Lopulta en ymmärtänyt enää mitään, en muistanut minne minua vietiin, en käsittänyt hurjaa kolinaa allani, ylläni ja sivuillani, enkä osannut ajatella mitään.

Tämmöisestä kauhun ja sekapäisyyden huumauksesta minut herätti Sanna, joka äkkiä ilmestyi eteeni kuin jokin pelastava kiinnekohta keskelle painajaisen pyöräyttävää sekamelskaa.

Tietämättä missä oltiin ja mitään ymmärtämättä tai edes ihmettelemättä, miten Sanna oli ilmestynyt kulkevaan junaan, minä vain ojennetuin käsin syöksyin hänen syliinsä ja rupesin hillittömästi itkemään.

Sannalla ei ollut aikaa hellyyksiin. Hän otti hyllyltä alas minun myyttyni ja käski seuraamaan perässään.

Me tulimme ulos vaunusta pimeyteen, jossa kolina ja pauhu olivat hirmuiset. Pidellen hänen hameestaan ja kauhusta ummistaen silmät minä seurasin häntä huojuvan rautalevyn ylitse toisen vaunun sillakkeelle, jonne jäimme seisomaan minun voimatta pauhun vuoksi kysyä mitään.

Junan pysähdyttyä Sanna hyppäsi nopeasti maahan ja veti minut mukaansa, käskien kiiruhtamaan. Näin valaistun aseman ja ihmisten rientävän, toiset junasta ja toiset junaan. Mutta Sanna saattoi minut syrjään kellastuneen vaahteran alle, missä oli pimeä. Minä aloin tiedustaa, olimmeko perillä kaupungissa, mutta hän tuuppasi minua varoittavasti ja vaati olemaan vaiti.

Sade rapisi hiljaa vaahteran lehdissä. Asemalta päin tuli jotakin maukasta paistin käryä, joka äkkiä ilahdutti ja lohdutti minua: ehkä

olemmekin jo kaupungissa! Ja leikilläni nipistin Sannan käsivartta. Mutta hän löi vieläkin käteni pois, kuin olisin häntä häirinnyt, kun hän vaanien vilkui milloin sinne milloin tänne, ja tuuppi minua selkänsä taa yhä pimeämpään.

Sitten kuului kimakka vihellys ja minun sanomattomaksi hämmästyksekseni ihmiset, jotka istuivat junan valaistuissa ikkunoissa, liukuivat pois junan mukana. Näin selvästi Johanssonistakin vilauksen, kun hän seisaaltaan puhui jonkun kanssa, ja Johanssonska istui nukkunut Einar sylissään. Mitä ihmeitä tämä oli, ajattelin levottomana. Mutta Sannalta ei saanut mitään selitystä.

Junan lähdettyä Sanna huokaisi pois jännityksensä ja heittäysi iloiseksi. Kyllä me ilman Johanssonejakin toimeen tullaan, sanoi hän, otti minua kädestä ja sitä reipastuttavasti heilutellen vei minut pienen putkan eteen, jossa syötti minulle makeata vehnästä ja juotti limonaatia.

Hänellä oli ihmeen paljon rahaa, jota hän ei säästellyt, vaan olisi vaikka maalle viskellyt, kun ei löytänyt mitä ostaa ja minä en enää jaksanut syödä vehnästä enkä juoda mehuvesiä.

Sitten menimme aseman odotussaliin ja

siellä huomasi, että olimme vain jollakin väli-asemalla, sillä kuulin ihmisten ostavan matkalippuja Helsinkiin.

Kyllä Sanna tietää mitä tekee, ajattelin, ja kysymättä häneltä mitään jätin turvallisena kaikki huolet hänen haltuunsa. Missä tulisimme olemaan yötä, kohtako aamusta hän veisi minut tupakkatehtaaseen, käytäisiinkö ollenkaan enää Johanssonien luona, kirjoitettaisiinko äiti-puolelle? — ne olivat kaikki Sannan eikä minun asioitani.

Pian tuli uusi juna asemalle ja me nousimme siihen.

— Me menemme yöksi Lottenin luo ja jos miehet siellä juopottelevat, niin älä siitä välitä, ei siellä kauan olla, sanoi Sanna ja hyräili laulua, vaikka vaunu oli täynnä vieraita ihmisiä.

Hänen huoleton vapautensa tarttui minuun. Nyt vasta oli tämä matkustus minusta hauskaa, hauskaa oli puhua kolinaa ja jyskettä kovemmin, hauskaa tuntea olevansa samassa matkustamisen hommassa niin monen vieraan ihmisen kanssa, mutta hausointa se, että olimme kaikki kuin vanhoja tuttuja noiden vieraiden kanssa. Yksi tuli aivan viereeni istumaan ja minä — vähän Sannaa matkien — vastasin

huolettomalla naurulla hänen kysymyksiinsä, suotta valehdellen jos jotakin kotoperästäme, nimistämme ja iästämme, sanoen olevamme päälle 40:n ikäisiä. Hän puolestaan valehteli olevansa vasta kolmannellatoista, vaikka oli aika liuhuparta. Toinen veitikka käski Sannan väistyä ja istuutui väliimme, kumartui minun puoleeni ja kellonvitjojaan kierrellen alkoi kuiskutella korvaani hölynpölyä, josta en mitään ymmärtänyt enkä tiennyt mitä vastata. Mutta Sanna, vaikka ei miehen kuiskutuksesta mitään kuullut, vastasi minun puolestani ylimielisillä pilkkasanoilla, joiden tarkoitusta en myöskään tajunnut, ja sai kaikki vaunussa olijat nauramaan.

Junan pysähdyttyä Helsingin asemalle eksytti Sanna kaikki uudet tuttavamme meistä. Me odotimme tyhjän vaunun sillakkeella, kunnes matkustajat olivat melkein kokonaan hävenneet junan luota. Silloin Sanna kävi käteeni ja — niinkuin minusta näytti — kovin kiihoittuneena sanoi: — Tule nyt! — Hän oli taas niin omissaan, ettei pannut mitään huomiota tiedusteluihini ja ihastuksen huudahduksiini, kun me kuljimme pitkin aseman lautaista lattiaa humisevan kaupungin suurta ovea kohden.

Sydämeni sykki kiivaasti ja minä pitelin turvaa hakien Sannan hameesta. Hän kielsi minua pelkäämästä ja sanoi, että kohta pääsen ajamaan oikein hienoilla ajurin vaunuilla, ja käski vain kiiruhtamaan.

Mutta ennenkuin tulimme aseman ovelle, pysähtyi hän äkkiä suuren valkean lampun alle. Hokien minulle jotakin epäselvää ja katkonaista hän kääntyi eteeni, poispäin ovista. Lampun huikaisevassa valossa näin Sannan kasvojen jokaisen piirteen enkä voinut olla huomaamatta, että hänen huulensa olivat kovasti kalvenneet ja värisivät pystymättä sanomaan mitään selvää, silmäin levottomina hakiessa ikäänkuin jotakin pakopaikkaa, niin kuin rotan silmät, joka on joutunut satimeen.

En voinut puolestani huomata mitään vaaran uhkaa, vaikka kuinka ympärilleni katselin. Matkustajia ei näkynyt enää juuri missään, suurella ovella vain seisojaksi kaksi pitkäkasvuista miestä, jotka näyttivät odottavan, että mekin jo menisimme, sulkeakseen oven.

— Älä sano huomanneesi minulla mitään käsilaukkua, muista! — sanoi Sanna ankarasti rypistäen silmäkulmiaan ja uhkaavasti puristaen käsivarttani. Samassa hän äkkiä muutti

koko sävynsä, alkoi vallattomasti tuuppia minua ja nauraa ääneensä aivan tavallisille sanoilleen, joissa minun käsittääkseni ei ollut mitään järkeä eikä naurun aihetta. Minusta näytti kuin hän olisi tahtonut, että nuo kaksi pitkää miestä tuolla ovella olisivat hänen iloisuutensa huomanneet.

Ja aivan oikein, ne näyttivät olevankin hänen tuttujaan.

Meidän lähestyessämme nuo herrat tulivat meitä vastaan yhtyen seuraamme.

Toinen kulki Sannan kanssa edellä ja toinen alkoi jutella minun kanssani, hidastuttaen askeleitaan niin, etten voinut enää pysyä Sannan kintereillä, kuten pelkoni olisi vaatinut, vaan jäimme heistä jälkeen.

Herra tuntui minusta ystävälliseltä ja pian osasin olla ujostelematta.

Hän kyseli minulta kaikenlaista vähäpätöistä, tiedusteli nimeäni, tuttavuuttani Sannan kanssa, kotiolojamme, matkamme vaihteita.

Minä en lopulta osannut enää kuunnella häntä, kun koko huomioni oli kääntynyt ympärilläni oleviin ihmeellisiin näkyihin, ja hänen täytyi tuon tuostakin vetäistä minua hihasta, etten pysähtyisi paikoilleni.

Rankkasateesta huolimatta näin kohta, että kaikki oli kaupungissa juuri niinkuin Sanna oli minulle useasti kertonut: ajurit ja jalkakävijät sateenvarjoineen tulivat sikin sokin ohitsemme ja vastaamme, ihmeelliset, hevosetta kulkevat kojeet ja huikaisevasti valaistut pitkät vaunut liukuivat editsemme kimeästi kelloa soitellen tai peloittavasti mörähdellen.

Me kävelimme ensin pitkin vieriviereen ladottuja pyöreitä pikkukiviä, mutta pahimmasta vaunujen ja ihmisten sekamelskasta selviytytämme pääsimme väljemmälle käytävälle, joka oli niin tasaisen sileä, etten ollut vielä milloinkaan niin sileällä astellut, ja siinä minun rintaani hipaisi hurja riemun repäisy, sillä olihan tämä unelmieni unelman toteutumista! Näillä samoilla sileillä käytävillä oli ehkä minunkin poikani jalka astellut, ja vaikka hän olikin vielä ties missä tuon melun, loppumattoman ihmisvirran ja huikean korkeiden kivirakennusten keskellä, hän oli ainakin lähellä, aivan, aivan lähellä! Minusta oli kaikkityyni hauskaa tällä hetkellä, ja erittäinkin riemastutti katsella, kuinka Sanna kulki edellämme tuttunsa kanssa ja kuinka he molemmat kuvastuivat käytävän sadevesiin loistavien lyhtylamppujen valossa.

Me kuljimme pitkät matkat korkeiden rakennusten keskellä aina vain uusille valaistuille kaduille, kunnes näin Sannan ja hänen toverinsa poikkeavan muutaman kivimuurin ovesta sisään. Kohdalle tultua mekin menimme samasta ovesta ja aloimme nousta kaikuvia kivrappusia myöten aina vain ylemmäs ja ylemmäs. Siellä tuli eteemme niin monia ovia ja sokkeloita, että kadotin Sannan kokonaan näkyvistäni. Minne hän seuralaisineen oikeastaan katosi, en voinut ymmärtää, mutta en saanut häntä enää ollenkaan nähdä, vaikka olisin kuinka pyytänyt.

Minulta kysyttiin, halusinko syödä, mutta minulla ei ollut nälkä vehnästen ja limonaatin vuoksi, joita Sanna oli tarjonnut.

Uninen mies avasi lukitun pienen oven monen samanlaisen keskeltä ja käski minun mennä sinne nukkumaan. Ja lukitsi minut sinne.

Se huone se vasta pieni oli! Ja pilkkosen pimeä!

Mutta minuun oli tullut sellainen väsymys, että ajatukseni kokonaan sekaantuivat heti, päästyäni pitkälleni kovalle ylävuoteelle. Kuulinhan minä alavuoteesta jotakin kuorsaamista ja tunsin pahaa viinan löyhkää, mutta ei mikään

voinut estää minua vaipumasta sikeään uneen. Rauhattomaksi en ollenkaan ymmärtänyt tilaani tuntea, sillä otaksuin, että kaikki oli näin järjestetty Sannan toimesta ja tahdosta. Olimme kaiketi »Lottenin luona», niinkuin Sanna oli sanonut, ja olihan hän kieltänyt juopuneita pelkäämästä.

Aamulla herättyäni kurkistin alavuoteeseen. Kuorsaaja ei ollutkaan mikään mies, vaan vaimoihminen, varmaankin Lotten itse. Hän nukkui yhä yhtä sikeästi.

Tuossa kahdeksan aikaan minut saatettiin pienten ovien ohitse huoneeseen, jossa olivat molemmat eiliset herrat ja lisäksi yksi, joka kirjoitteli pienen pöydän ääressä ja toinen, joka istui suuremman pöydän takana. Mutta Sannaa ei nytkään näkynyt missään. Sen sijaan näin hämmästykseni Johanssonin astuvan sisään heti minun jälkeeni. Hän oli hyvin punainen ja näytti kovin kiihoittuneelta.

Minulta kyseltiin taas nimeäni, syntymävuottani ja -päivääni, samoin vanhempain nimiä ja vuosipäiviä. Sitten se isomman pöydän ääressä istuva herra kysyi yhtä tarkasti kaikki Sannan asiat, mitä vain tiesin. Kerroin, milloin Sanna oli tullut junaan ja että hän oli

tahtonut hankkia minulle paikan tupakkatehtaasta, kerroinpa limonaatista ja vehnäsiistäkin.

Herrat naurahtivat. He näyttivät minusta hyvin suopeilta ja pilapuheisiin taipuvaisilta, joten minäkin uskalsin vastatessani naurahdella.

Aivan kuin sivumennen he sitten vielä kysäsivät, oliko Sanna maksaessaan limonaadin ja vehnäset ottanut rahoja kukkarosta vai käsilaukusta.

Minä vastasin: — Käsilaukusta. Muistin sen hyvin, koska olin pannut merkille tuon laukun, jota en ollut milloinkaan ennen Sannalla nähnyt, ja vielä, koska minusta näytti, että Sanna oli uuteen junaan astuessamme antanut sen pudota käsistään ja vihaisesti riuhtaissut minua tulemaan, kun minä pysähdyin katsomaan mitä oli pudonnut.

Vasta kun herrat kysyivät, oliko käsilaukku ollut Sannalla jo hänen tavatessaan minut edellisessä junassa, muistin äkkiä Sannan kiellon ja hätkähdin. Ilmi elävänä olivat muistisani hänen kalvenneet, värähtelevät huulensa seistessämme aseman lampun alla.

Katsahdin ympärilleni, ikkunoihin, seiiniin, kiihoittuneeseen Johanssoniin, ovella seisoviin eilisiin miehiin, ison pöydän ääressä istuvaan

herraan, joka kynä suussa vaijeten odotti vastaustani, ja kamala aavistus syöksähti mieleeni: minä olin kuulustelussa! Tuo mies odottaa vastaustani saadakseen Sannan todistetuksi syy-pääksi varkauteen! Ja minä onneton olin jo ilmaissut Sannan, syössyt hänet turmioon!

Veri tulvahti kasvoihini. Minun täytyi, täytyi pelastaa Sanna, pelastaa millä hinnalla tahansa! — Olihan se hänellä, sanoin, mutta kun hän ei löytänyt sen omistajaa, heitti hän sen käsistään; näin sen itse, sillä juuri astuessamme junaan hän sen heitti pois.

— Där har vi det! — sanoi kuulustelijani ottaen kynän suustaan ja ruveten kirjoittamaan. Ja kaikki naurahtivat tyytyväisinä, niinkuin olisivat juuri minun sanojeni kautta tarkoituk-sensa saavuttaneet.

Johanssonille annettiin lupa viedä minut pois ja käskettiin — ruotsiksi, jota minun ei luultu ymmärtävän — vakavasti nuhdella ja ojentaa minua, etten vastaisuudessa tekisi itse-äni syy-pääksi varkaiden kanssa seurustelemiseen.

Me tulimme Johanssonin kanssa suurelle torille. Vastapäätä oli korkea kirkko kivisten portaiden päällä ja sen tapuleista soi korviahuu-maava kellojen pauhu. Ihmiset kapusivat kivi-

portaita ylös yksitellen ja parvittain. Tämä näky on jäänyt mieleeni niinkuin jostakin unesta, sillä silloin en osannut nähdä mitään silmilläni enkä tehdä mitään havaintoja.

Melkein mahdotonta on sanoin kuvata, mitä sielussani tapahtui.

Johanssonin suu kävi koko ajan, mutta en erottanut hänen puheestaan mitään, osaksi kellojen hälinän ja osaksi omien ajatusteni tähden.

— Missä Sanna on? — kysyin vihdoin.

— Sanna viedään huomenna vankilaan, oli hänen vastauksensa; muuta en kuullut enkä kuunnellutkaan.

Ensi ajatukseni oli livahtaa Johanssonin vierestä karkuun, juosta takaisin sinne, mistä olimme lähteneet, ja rukoilla herroja, että päästäisivät Sannan pois; mutta kun käännäyinsä taakseni, olivat kaikki kadut ja risteykset sekaisin silmissäni kyyneleiden vuoksi, joita en voinut estää vuotamasta, enkä tiennyt, minne olisi ollut mentävä.

Johansson kielsi itkemästä. Hän otti oikein toruakseen minua. Enkö minä ymmärtänyt, sanoi hän, että Sanna oli varas, paha ihminen, jota ei tarvinnut surra. Hyvä olisi, sanoi hän,

ettei Sannaa enää milloinkaan päästettäisi van-
kilasta.

Ja kun minä itkin vain sitäkin katkerammin, sanoi Johansson, että oli suuri synti itkeä varasta ja että minun pitäisi hävetä ihmisten edessä.

Minä kuivasinkin kyyneleeni esiliinaan, mutta vain voidakseni vihdoinkin nähdä, mihin suuntaan olisi juostava.

Kauempaa näkyi rykelmä kelloja helistele-
viä vaunuja ja paljon ihmisiä niiden ympärillä. Sinne asti ehdittyämme päätin käyttää väen vilinää hyväkseni ja pujottautua näkyvistä. Panin mennessämme talot ja risteykset tarkasti mieleeni, että olisi kaikki selvänä, kun perille päästyä lähden juoksemaan.

Päätin selittää herroille, että Sanna oli maailman paras ihminen, ja tämän väitteen todistukseksi ilmaista heille sen, mikä minulle itsellenikin juuri nyt vasta täydelleen selvisi. Sanna oli hankkinut rahat *minun* tähteni, etten joutuisi Johanssonin kynsiin. Tahdoin kertoa heille, mitä Johansson minulle teki, salaamatta mitään, ja pidin varmana, että he saatuaan tietää sen ymmärtävät Sannan menettelyn ja päästävät hänet irti. Tahdoin myös ilmoittaa,

etten mitään rahoja tarvinnut ja että käsilaukku voidaan palauttaa sille, jolta se oli otettu ja jolle myöskin olin valmis asian oikean laidan selittämään, kunhan vain saan tietää kuka se on. — Sanna raukka, Sanna raukka, minä ajattelin, ja juuri lähestyessämme määräpaikkaa kyyneleet taas tulvahtivat silmiini, etten nähnyt eteeni mitään. Varmaan en olisi voinut suurempaa kauhua ja repivämpää tuskaa tuntea, vaikka oma äitini olisi minulta temmattu ja vankilaan teljetty. Ja niinkuin äkkiä äidittömäksi joutunut lapsi ei voi nähdä mitään elämisen mahdollisuutta, ellei saa äitiänsä takaisin, en minäkään tuntenut mitään muuta mahdollisuutta koko olevaisuuden tai suorastaan oman hengittämiseni jatkamiseen, kuin suinpäin rientää Sannan läheisyyteen, puhkaista väliltämme kaikki muurit tai sitten itse menehtyä.

Missä määrin suureen tuskaani vaikutti osaltaan myöskin se tieto, että ilman Sannaa ei koko tällä kohtalokkaalla kaupunkimatkallani ollut mitään merkitystä, koska minä ilman häntä en milloinkaan tule löytämään sitä poikaani, jota kaikki ajatukseni tarkoittivat, en voi varmasti päätellä. En luule sillä hetkellä

mitään sellaista ajatelleeni, vaan yhtä vähän kuin rakkaus äitiin johtuu siitä, onnistuuko hän toteuttamaan mitä pitää parhaana vai tuottaako hän minulle vaikkapa suoran turmion yrittämällä palvella minua, yhtä vähän rakkauteni Sannaankaan johtui hänen onnistumisestaan. Ja minun hurja yritykseni palata takaisin kauheaan yökortteeriin tavoittaakseni siellä Sannan vaikkapa seinäin läpi, oli kokonaan tämän sokean, vastustamattoman rakkauden aiheuttama: minä rakastin häntä ilman mitään aineellista vaikutinta, niinkuin tosirakkaudessa onkin, ja olisin arvelematta mennyt hänen tähtensä vaikka tuleen.

Kyynelistä huolimatta antauduin toivotomaan yritykseen, katujen risteykseen päästyämme jäin Johanssonista syrjään ja väentungosta hyväkseni käyttäen tempauduin hänestä erilleni. Ei ollut aikaa katsella suuntaa. Juoksin minne sattui ja pian huomasinkin olevani aivan uudella kadulla, jota myöten emme olleet tulleet.

— Missä, missä . . . kyselin vastaantulevilta, mutta en osannutkaan nimittää paikkaa, jota hain. Toiset naurahtelivat, toiset kääntyivät taakseen katsomaan, mutta vain hetkiseksi, sit-

ten jatkaakseen kiireistä käyntiänsä, minusta välittämättä. Muutamille taisin jotakin selittää, mutta asiani kuultuaan he muuttuivat huolestuneen näköisiksi, niinkuin pyydetäissä liikaa vaivautumista, ja hekin jättivät minut. Kivestä olivat kaikki ihmiset täällä! Eivätkö he välittäneet siitä, että ihminen, samanlainen kuin hekin, oli joutunut niin kauheaan onnettomuuteen, vai enkö minä osannut selittää!

Yksi ainoa vanha vaimoihminen, jolla oli suuri vihanneskori kainalossa, kallisti korvansa minun rukouksilleni. Hän erotti minut ympärilläni kerääntyneestä väkijoukosta.

— Tule pois tyttö minun kanssani, taidat olla ensikertaa kaupungissa, älä itke, mennään meille, niin kerrot asiasi.

Näin puhellen hän lykkäili minua edellänsä ja me aloimme kulkea kapeampaa katuä pitkin, joka kohosi jyrkkänä rinteenä. Siinä mennessämme kerroin hänelle niinkuin vain nyyhkytyksiltäni osasin asian alusta loppuun, mutta mitä hän sanoi lohdutukseksi, oli minusta hyvin vähän lohdullista, sillä tuskin ollenkaan saatoin sitä käsittää, ja vain hänen oma varmuutensa herätti minussa luottamusta. Hän selitti minulle, ettei poliisikamarista ollut toivoakaan

saada ketään pois, puhui kansan verenimijöistä ja ennusti aikaa, jolloin loppuu jokin yö, sanoi hän, (arvatenkin hän lienee puhunut »köyhälis­tön sorronyöstä», vaikka tätä lausepartta en silloin ymmärtänyt). Jokin toivonkipinä minussa kuitenkin välähti, kuten sanoin, hänen puheensa innon ja varmuuden vuoksi.

Mutta juuri kun olimme poikenneet portista pienelle, korkeiden kivimuurien ympäröimälle pihalle ja olimme astumassa — kuten minusta näytti — alas kellariin vieville rappusille, joiden yläpuolelle valkoiselle seinälle oli maalattu musta käsi ja kirjoitettu: »Talonmies», juuri siinä käänteessä tavoitti Johansson minut, tempaisi kädestäni ja alkoi raastaa kadulle.

Saattajani nousi kiivaasti vastustamaan, pui Johanssonille nyrkkiä, jopa kiivastuksissaan kiroilikin, taas jotakin ennustellen, mutta mitään apua ei ollut.

Näin minä jouduin kuin jouduinkin Johanssonien perheeseen palvelustytöksi.

Mutta Sanna, jonka minä sittemmin vielä näin, ei ollut enää luonani. Luulin hänet iäksi kadottaneeni. Se oli elämäni ensimmäinen syvä haava, joka ei ole milloinkaan voinut aivan arvettomaksi parantua.

X.

Elämäni Johanssonien luona alkoi siis minulle hyvin synkissä merkeissä. Kuinka olinkaan kuvitellut kaupunkia loistavaksi, kullan kiiltäväksi ja hopean heliseväksi, nyt en välittänyt siitä ollenkaan. Inhoittavaa oli korvisani se pauhu, joka alati kuului keittiöön, vihamielistä oli minulle kaikki, ihmiset, kadut, kivi-muurit, laivat, torikauppiaat, joita jokapäivä näin matamin kanssa ostoksilla käydessämme, ajurit, vaunut, kellon kilinät ja autojen mörähdykset. Sanomaton koti-ikävä painoi mieltäni niin voimakkaasti, että ajatukset olivat mennä sekaisin ja minua halutti viskautua jonnekin pois koko elämästä. Yksin äitipuoltakin oli ikävä ja hän tuntui minusta enkelimäisen hyvältä. Muistin hänestä yhä useampia perin lempeitä piirteitä, ystävällisiä sanoja, alttiita tekoja, ja itkin, etten ollut ajoissa ymmärtänyt osoittaa hänelle parempaa vastarakkautta, vaan olin

aina vihannut häntä ja selittänyt kaikki hänen tekonsa pahimmalta puolelta. Entäpä veljet ja sisaret, jotka ehkä juuri tälläkin hetkellä kulkevat tuvan ovesta, juoksivat purolle tai syöttivät karitsoja! Ja isä sitten! Nähdä hänen lähestyvän kotituvan kuistia, seisahtuvan siihen mietteissään, itsekseen hymyilevän, syljeskelevän, — tulla hänen luokseen, painautua häntä vastaan, hänen tuttua liiviänsä vastaan, nähdä kuinka hän kysyvästi katsahtaa, heräten ajatuksistaan: — Mikäs sinun nyt on, tyttöseni? — ja sanoo jotakin hyvää, kohta taas vaipuakseen omiin ajatuksiinsa. Voi isä, isä, enkö milloinkaan saa sinua enää nähdä!

Johanssonien kodissa tuntui minusta kaikki kolealta ja valottomalta, ja elämä ilman Sannaa oli minusta suorastaan sietämätöntä. Ei niin, että Johansson olisi päässyt täällä erikoisemmin minua ahdistamaan, päinvastoin olin täällä paremmassa suojassa kuin siellä maalla heidän keittiössään, sillä täällä olin alituisesti rouvan vaanivien silmien alaisena ja Johansson salasi hirmuisen tarkasti kaikki sellaiset pyyteensä. He oleskelivat päivisin suuressa, keittiön vierisessä huoneessa, joka oli sekä ruokailuhuoneena että lastenkamarina. Muita lukuisia sisä-

huoneita ei käytetty juuri ollenkaan muulloin kuin vieraiden aikana. Siellä oli aina paksulta tomua ja kostean ummehtunut, kolea pimeys. Kun siellä piti tomuttaa vieraita odotettaessa, en voinut noissa huoneissa viipyä hetkeäkään kauemmin kuin pakko vaati. Niiden ummehtunut haju oli minulle vain ikäväni tunnuksellinen herättäjä.

Aloin kuitenkin epäillä, että Johanssonska oli huomannut miehensä aiheettomat hymyilyt ja vetiset katseet, koskapa rupesi minulle kovin häijyksi. Ei puhunut minulle halkaistua sanaa enempiä kuin minkä töissäni tyyliä käski tai kielsi. Hän ilmestyi joka aamu keittiöön ankara ja punakasvoisena, sytytti pienen lampun, kuumensi sen lasissa tukkasaket ja poltteli itselleen kierot kiharat otsaan ja niskaan. Tätä tehdessään hän ikäänkuin alkavan päivän valmistukseksi sätti ja haukkui minua ja muita palvelustyttöjä ties kuinka kaukaisista synneistä, viikkoja ennen särkyneistä asti ista ja jos joistakin mitättömyyksistä. Hänelle näytti olevan aivan välttämätöntä löytää jotakin haukkumisen aihetta ennenkuin määräsi kullekin päivän tehtävät. Meidän piti tuntea, että nämä tehtävät oli määrätty meille rangaistukseksi

pahoista teoistamme, muuten hän ei luullut meidän voivan mitään työtä suorittaa. Minä kuvittelin tietysti, että kaikki tämä loppumaton kiukku tarkoitti oikeastaan yksin vain minua, vaikka se suuntautuikin näin ylimalkaisena kaikkiin, ja koti-ikäväni kasvoi kasvamistaan.

Mutta eräänä päivänä keittäjätär, joka oli palvellut heillä lähemmäs vuoden, sanoi tuskastuneena, ettei hän puolestaan ollut vielä milloinkaan nähnyt ilkeämpää ihmistä kuin Johanssonska oli, ja nimitti häntä yhteen menoon mitä rumimmilla nimillä, kuten: ryökäle, keitetty rapu, väkäleuka, sika, ja sitäkin sopimattomammilla.

Ja niistä hänen sanoistaan kääntyi huomioni todenteolla Johanssonskaan, — lieneekö senkin vaikuttanut minun omituinen kiintymykseni »pahoihin», en tiedä. Jos minulle joku sanoi: — Tuo ihminen on paha, oli se samaa kuin jos minulta olisi kielletty avaamasta sitä kirjan lehteä, jonka takana oli kuva. Mitä pahempi ihminen, sitä uteliaammaksi hän minut saattoi. (Ja omituista sanaa, saattaa vieläkin).

Aloin seurata häntä päästäkseni perille, millainen hän oli omillensa siellä sisähuoneissa. Tirkistelinpä usein avaimenreijästäkin nähdäk-

seni heidän keskinäistä elämäänsä. Mutta ei sieltäkään päin koskaan ainoatakaan naurahdusta kuulunut, aina vain samaa pahaa tuulta, kärtyisyyttä ja torumista.

Pian sain paremmankin tilaisuuden tutustua heidän elämäänsä kuin mitä avaimenreijästä saattoi nähdä.

Minut olisi varmaan piankin ajettu pois Johanssonien palveluksesta, sillä enpä suinkaan kyennyt voittamaan rouvan vastenmielisyyttä tekemällä itseni ylen tarpeelliseksi keittiöhommissa. Mutta minä tulin Johanssoneille tarpeelliseksi aivan toisella alalla.

Minut muutettiin lastenkamariin kampsuineni ja vuoteineni. Tehtäväkseni tuli kahden nuorimman hoitaminen. Ja pian tämän jälkeen kehittyivät asiat niin, että myöskin koulussa käyvät pojat joutuivat kasvateikseni.

Johanssonin lapset olivat armottoman kova-päisiä lukuasioissa. Enpä kotikylän kansakoulussa muista ainoatakaan niin peräti lahjatonta oppilasta. Muutoin he kyllä saattoivat olla aika reiluja poikia, parhaita kiven linkoojia, taitavimpia nappipelissä, rohkeita tappeluissa, mutta kohta kun tuli kysymys lukemisesta, kun vain joku kirja avattiin heidän eteensä, muut-

tui heidän toimekas näkönsä kokonaan: silmät alkoivat muljottaa suurina ja tyhminä, nenä tohisi ja saamattomina huulet erkanivat toisistaan, kaikki oli pysähtynyt, ajatuksenjuoksu seisahtunut kokonaan.

Kuunnellessani heidän läksynlukujaan minä pelkkien kansakoulutietojeni mukaan usein sain selvittää heille kirjain pulmallisia kohtia ja moniehtoisen päätöslaskun ongelmia. Kun he eivät selityksistäni mitään ymmärtäneet, laskin minä laskut heille paperille, jopa joskus kirjoitin puhtaaksi vihkoihinkin.

Siten tuli oloni heidän alituisena apurinaan pian välttämättömäksi, ja minä olin ainoa koko talossa, joka vastasin heidän luokalta pääsystään, kun he ensin olivat toinen kaksi ja toinen kolme vuotta istuneet samalla luokalla. Olisipa jokukaan minun maalaisista pikku tovereistani saanut lueskella niin hauskoja koulukirjoja kuin näillä pojilla oli, nähdä sellaisia karttoja, sellaisia lintujen kuvia, kertomuskirjoja, historioita, — mitä olisikaan heistä tullut, he kun olivat olleet minua paljon viisaampia ja älykkäämpiä, mutta jääneet kaikkea oppia vaille! Sitä minä monta kertaa ihmettelin pöntätessäni päätöslaskuja kollojeni päihin. Mutta keittäjä sanoi

tähän vain, että rahalla saa ja hevosella pääsee, — jonka ihmeellisen ajatelman minä ymmärsin vasta vuosien kuluttua todeksi.

Minun kansakoulutietoni olivat pian käyneet riittämättömiksi ja niin oli tullut välttämättömäksi omin päin tutkia heidän monia koulu-kirjojansa voidakseni edelleen heitä luvuissa auttaa ja luokalta pääsystä vastata. Tässä tarkoituksessa minun annettiin käyttää paljon aikaa valmistuakseni heidän läksyjensä kuulus-telemiseen, (oikeastaan ja kaikessa salaisuudessa vain itse lukeakseni omasta mielihalustani, mikä oli minusta kovin hauskaa, ja sehän se olikin alkuaihe minun vastaiseen »sivistykseeni».) Mutta minun pitikin puhua nyt Johanssonskasta eikä itsestäni. No niin.

Lastenkamariin muutettuani minä pian pääsin perille aivan odottamattomista puolista Johanssonien elämässä.

He tappelivat keskenään. Usein ja verisesti.

Kuulin noita julmia temmellyksiä ohuen lautaseinän takaa. Lapset olivat niihin niin tottuneet, että jos kovimman rytäkän aikana heräisivätkin, niin tekivät sen vain sitä makeammin jälleen nukkuakseen. Eivätkä heitä myöskään seuraavan päivän sinelmät ja kuhumut papan

ja mamman kasvoissa sen enempää hämmästyttäneet.

Toista oli minun laitani. Minun unestani ei tahtonut tulla koko yönä mitään. Ja Johanssonit itse saattoivat jo uudelleen kuorsata, mutta minä en voinut päästä kiihtyneistä ajatuksistani. Koko tuo suhde muistutti minulle selvästi isän ja äitipuolen suhdetta ja sai tekemään muitakin vertauksia, jotka kovin läheltä ja syvältä koskivat omaa elämääni.

Olin huomannut, että Johansson ei milloinkaan katsonut Johanssonskaan, ei, vaikka tällä olisi ollut millaisia koristeita yllänsä. Söi vain sanaakaan sanomatta, vastasi lyhyesti, jos ollenkaan ja läksi pian asioillensa. Minun oli kovin surku Johanssonskaa, sillä hän oli rakastunut tuohon mieheen ja katseli häntä alinomaa — niinkuin minä olin katsellut poikaani, juuri samalla murheella ja ihastuksella, itkulla ja ihalulla.

Mutta miten heidän välillään sitten saattoi syntyä tappelu, se oli minulle peräti käsittämätöntä.

Johanssonin palattua kotiin keskiyön jälkeen tai aamun koitteessa tuntui heidän puolellaan ensin kaikki olevan sulaa sovintoa ja supatusta.

Sitten alkoi kuulua Johanssonin kuorsahduksia Johanssonsken jatkaessa armasteluansa, sitten Johanssonin vihaisia ärjähdyksiä, jopa kirouksiakin. Äkkiä läiskähti korvapuusti, sitten toinen, kolmas, ja Johanssonsken itku muuttui toraiseksi kähinäksi, jossa hänen tutut, mehevät haukkumasanansa yhä kovaäänisempinä seurasivat heti jokaisen läiskähdyksen jälkeen, ikäänkuin kilpaillen näiden kanssa voimaperäisyyden kunniasta. Vihdoin muuttui kaikki yhdeksi sekamelskaksi ja karjunnaksi, läiskinäksi, jyttinäksi, viskelyksi, särkyvien huonekalujen ryskeeksi.

Lapset alkoivat liikkua vuoteissaan, huokailen ja unissaan raapien itseään. Mutta minä olin täysin valveilla ja vaikka joka kerta päätin olla välittämättä heidän tappelustaan, niin aina kuitenkin vapisin ja itkin, ja olin valmis juoksemaan Johanssonsken avuksi.

Kun kaikki oli jälleen hiljaista, vietin loppuyöni yhä kiihtyvissä ajatuksissa, tehden edelleen vertauksia itseni ja Johanssonsken välillä. Kysyin itseltäni, voisinko minäkin noin suuttua pojalleni, kirota ja koettaa raivoissani murskata hänet. Ja hämmästykseni kiihdyin todella ajatuksissani jonkunlaiseen koston vimmaan.

Saatoin tuntea itseni sydänjuuriani myöten loukatuksi: minä kannan hänelle lautoja, minä rakennan hänelle mökin, minä sijoitan sammalet hänen herkimmän vaistonsa mukaisesti, olen valmis palvelemaan häntä millä ikinä hän vain tahtoo, mutta hän — vaikka käyttää minun apuani — ei katsahda kertaakaan silmiini, hän ei tunnusta minua ihmiseksi, ei näe minua, ei ajattele minua, minä olen hänelle puukapula! Ja ajatuksissani lennän hänen niskaansa, isken kostoksi kynteni hänen lihaansa, revin ja raattelen häntä. Kohta on hänestä vain muodoton kasa jäljellä. Mutta minä revin häntä yhä edelleen, minä hävitän hänet tyyten, enkä akkaa ennenkuin olen päässyt viimeisenkin, perimmäisen sydämensäikeen perille, ennenkuin olen saanut käsiini hänen olentonsa syvimmän ytimen ja repinyt sen kappaleiksi, hieronut kokonaan olemattomaksi, hävittänyt pienintä hitusta myöten.

Seuraavana päivänä Johanssonska tavallisesti itki salaa, missä vain muiden näkemättä saattoi. Yksikseen jouduttuaan hän istahti väsyneenä tuolille, kallisti päänsä ja itki haikeasti. Joskus hän itkunsa ohella suoritteli sangen merkillisiä temppuja. Hän istui peilinsä ääreen ja

koetteli koristeita päähänsä, nosteli otsalleen vanhentuneita päähineitään, asetteli tukkaansa erilaisille jakauksille, mutta lopulta aina kaikki raukesi, kädet vaipuivat alas, koristeet vierähtivät syliin ja hän jatkoi hiljaista itkuaan. Kalpea kuutamokauneus ei todel akaan ollut Johanssonskan olennon ominaisuuksia. Ei. Hänen lihavia, punaisiksi tulehtuneita kasvojaan katsellessa johtuivat mieleen pikemmin kuumenetulla hellalla rätisevät rasvat. Ja ne hunnut, joita hän koetteli päähänsä sovitella, tekivät hänen kasvonsa naurettaviksi, senhän hän varmaan itsekin peilistä huomasi.

Kerran meni tappelu niin pitkälle, että naapurihuoneiston asukkaat alkoivat pelätä ja noutivat kadulta kolme passipoliisia.

Omituinen kysymys vaivasi minua senjälkeen pitkät ajat, enkä tiedä, onko se oikeastaan vieläkään lakannut minua vaivaamasta. Minä rakastin poikaani hellittämättä, hänen kuvansa ei milloinkaan mennyt mielestäni, hänen kasvojensa muisto viehätti ajatuksiani päivä päivältä yhä voimakkaammin. Mutta miten on selitettävä, että niin peräti hyvin ymmärsin Johanssonskan, jopa olin hänen puolellaan, ja että itsekin ajatuksissani saatoin repiä palasiksi

saman rakastetun kuvan? Eivätkö viha ja rakkaus olekaan toistensa vastakohtia?

»Köksä», joka suuresti halveksi Johanssonskaa, ei ollenkaan ottanut uskoakseen, että tämä olisi milloinkaan osannut itkeä. Johanssonska ei ollut hänen silmissään mennyt kahtia niinkuin minun, vaan oli yksi ja sama tuima, haukkuvainen, aina toraileva ja milloinkaan hymyilemätön »piru». — »Katsos sitä vain, kuinka se taas hienostelee» — hän sanoi, kun Johanssonska ilmestyi keittiöön ja huomenta sanomatta komensi kahvit tulelle. Köksän silmissä välähтели sellainen vihan tuli, että hän puolestaan olisi varmaan repinyt kappaleiksi Johanssonskan, ellei olisi pelännyt poliisien sekaantuvan asiaan.

Keittäjätar ei pitänyt Johanssoneja ollenkaan minään herrasväkenä, joita hän ylimalkaan suuresti ihaili. Ei hänen puheistaan tahtonut loppua tulla, kun hän pääsi kertoilemaan, missä kaikissa paikoissa hän oli palvellut ja miten hän oli alkaen vähemmän hienoista kohonnut yhä hienompiin ja rikkaampiin. »Ei ne kaikkein hienoimmat piikainsa kanssa mitään puhu, emännöitsijä saa toimittaa asiat». Mutta oikeastaan hän piti kaikkein hienoimpina niitä, jotka

eivät ollenkaan katsoneetkaan piikoihinsa, eivät tienneet näiden nimiä eivätkä milloinkaan käyneet keittiössä. Semmoisessakin paikassa, ihanteittensa ihanteessa, hän oli kerran palvellut. Tunsin punastuvani, kun hän siitä kertoi, sillä varmaan se »minun herrasväkeni» oli juuri sellaista, joka ei koskaan katsahtanutkaan piikaansa.

Kolmesti minut ajettiin pois Johanssonien luota aivan mitättömien syiden vuoksi, sillä oikea syy oli rouvan epäluulo ja mustasukkaisuus. Ja kolmesti minut haettiin jälleen takaisin poikien armottoman kovapäisyyden vuoksi, kun he minutta eivät voineet oppia mitään.

Keittäjätär oli sosialisti, ja häneltä minä ensi kerran sainkin tietää, mitä tuo kummallinen sana merkitsi. (Ensi kerran kuulin koko sanan sen vaimoihmisen suusta, joka olilähtenyt minua viemään asuntoonsa pois Johanssonin kynsistä.) Mutta hämmästykseni oli suuri, kun sain tietää, että oma isäni oli kova sosialisti, jonka keittäjätär sanoi hyvin tuntevansa ja joka oli usein pitänyt kiivaita puheita työväentalolla. Hän vei minut kerran sinne ja nuori sydämeni paisui ylpeydestä, kun ajattelin, että noiden sei-

nien sisällä oli julkisesti puhunut se henkilö, jonka sylissä minä olin istunut ja jonka rintaa vasten minulla oli oikeus hellästi painautua. Itse aate ei minulle silloin vielä keittäjättärenkään puheista selvinnyt, vaikka mielelläni uskoinkin hänen vakuutuksiaan, että kerran me työkansa luomme alemmuuden ikeen niskoiltamme; sehän oli samaa mitä tuo toinenkin oli sanonut. — Armahda silloin Johanssonskaa, kun se aika tulee, että »köksä» pääsee häneen käsiksi, ajattelin minä toisinaan kylläkin vahingonilolla, kun en muuta kostontapaa löytänyt. Samaa teki keittäjätär itsekin: hän kätki kaikki Johanssonskan mehevät haukkumasanat johonkin epämääräiseen tulevaisuuteen, johon varmasti uskoi, ja vain senvuoksi saattoikin olla suoraan lentämättä emäntänsä niskaan ja häntä kuoliaaksi mukiloimatta, sillä niin hän häntä vihasi. Hän saattoi olla Johanssonskalle vastaamatta vain siksi, että hänellä oli tuo tulevaisuuden loukku, johon hän pujahti kostonhetkeä odottamaan. Mutta minä näin, että Johanssonska puolestaan piti keittäjättärensä suurimpana ansiona juuri hänen kykyänsä olla vastaamatta, jopa uhkasi ajaa minut pois, kun en malttanut olla hiljaa.

Kun minut neljännen kerran sanottiin palveluksestani irti, olin siihen kuitenkin kokonaan itse syypää.

Se asia kävi tällä tavalla.

XI.

Eräänä iltana, kun olin jo makuulla, minut herätettiin, käskettiin nopeasti pukeutua ja lähetettiin Yliopiston apteekkiin lääkärin määräämiä rohtoja hakemaan. Johanssonskan nuorin lapsi oli sairastunut.

Juuri ennen määräpaikkaa, Mikon ja Esplanaadinkatujen kulmauksessa joku riuhtaisi minua kädestä, pyöräytti ympäri ja Sannan ääni sanoi vallattomasti huutaen: — Siinäkö sinä olet, senkin saatana!

Hän oli oudon hillitön, kovaääninen, sanois-
saan ylimalkainen ja epäselvä. Olen myöhemmin ymmärtänyt hänen olleen juovuksissa, mutta silloin en ehtinyt hänen käytöstänsä ihmetellä, sillä se mitä hän sanoi, vavahdutti koko olentoani, pysäytti sydämeni lyönnit ja tyrmistytti kaikki ajatukseni.

Minun poikani oli jossakin lähelläni, jossakin tuolla Sannan pään ja käden viitteissä. — Missä,

missä? kysyin minä ja kaikki sekautui aivoisani.

Sanna alkoi viedä minua Esplanaadin teatteripuoleisia pensaikkoja kohden, joiden pimennoissa olevilla penkeillä olimme Sannan kanssa kerran istuneet hänen tuttaviansa merisotilaiden seurassa.

Kivimuurit kaatuivat eteeni mullin mallin ja katu tanssi omien lyhtyjensä yläpuolella.

Enhän minä ollut onnistunut näkemään poikaani kolmeen vuoteen muuta kuin yhden ainoan kerran hyvin kaukaa, ja vasta juuri vähää ennen tätä tapausta, josta nyt kerron. Olin vihdoinkin saanut selville missä hän asui ja missä koulussa kävi, ja Johanssonskan lähetettyä minut asialle asetuin vahtiin. Suurien, pitkien poikien parvessa hän tuli kouluansa kohden. Heillä oli kaikilla päät yhdessä ja jotakin kirjaa he keskenänsä katselivat ja lukivat. Minä tunsin omani, vaikka olin kolmen talonvälin päässä heistä. Hän oli kasvanut, mutta sama, sama hän oli, ja sama oli sydämeni hurja ihastus, sama myös sen katkera haavoitus siitä, ettei hän nähnyt minua eikä olisi katsonut, vaikka olisi nähnytkin.

Sanna oli kertonut hänen olevan viimeisillä

juokilla ja tulevan piakkoin ylioppilaaksi. Mutta kun Sannan mielestä juuri tämä asia saattoi antaa minulle joitakin toiveita, en silloin vielä itse puolestani voinut ymmärtää muuta kuin että tuo ylioppilaaksi tuleminen päinvastoin oli tekevä viimeisenkin toivonkipinän sulaksi mahdolltomuudeksi, ja koetin siis suunnata kaiken kekseliäisyyteni siihen, että olisin päässyt johonkin vaikkapa etäiseenkin yhteyteen hänen kanssaan hänen vielä koululaisena ollessaan. Kaikki yritykseni olivat kolmivuotisten ponnistusten jälkeen vieneet vain siihen tulokseen, että olin hänet hetken verran kaukaa nähnyt.

Mutta nyt sanoi Sanna: — Tuossa, tuossa!

Ja ennenkuin ehdin aavistaakaan, survaisi hän minut voimakkaasti takaa työntäen puistikon valaistulta hiekkakäytävältä syrjään lehdivon pimementoon, itse jatkaen matkaansa.

Jotkin kädet tarttuivat minuun ja vetivät minut penkille istumaan. Joku alkoi puhua minulle järjettömiä sanoja, koettaen pimeästä huolimatta nähdä kasvojani ja painautuen yhä lähemmäksi minua kuulla vastausta.

Mutta minä jähmetyin.

Ja vaikka näin, että ne olivat todella *hänen* silmänsä, jotka tiukasti hakivat katsettani, —

vaikka tunsin hänen lämpimän hengityksensä, — vaikka hänen kätensä kosketti minua ja hänen kultaiset kellonvitjansa valahtivat minun kädel-
leni, — vaikka hän ei puhunut laudoista eikä sammalista, vaan kiihkeästi kuiskasi korvaani järjettömän hulluja sanoja minusta, ja vaikka tunsin, että kaikki mikä minussa oli kelpasi hänelle, minä en lämminnyt, vaan pysyin tunteettomana kuin kuollut kivi, jota kauniit huulet suutelevat. Tai miksi vertaan itseäni kiveen? Minä olin kuolluttakin kuolleempi. Kivessä on kiveä, mutta minä olin tyhjä, peräti tyhjä. Ja irrallisena ajatus yksin liikkui tämän kuolleen tyhjyyden ylitse: — Kas tuota kirjavata liiviä, onkohan se sitä, mitä sanotaan sametiksi? Ja kellonvitjat, ovatkohan ne kultaa? Ja vieläköhän ne käyttävät samaa saippuata, koska tuoksu on juuri sama kuin silloinkin? Ei vähimmässäkään määrässä hänen kätensä kosketus, ei hänen hengityksensä eikä järjetön puheensa liikuttaneet minua, vaan kohta, kun muistin aptee-
kin, kavahdin ylös, hyvilläni siitä, että sain syyn jättää hänet ja päästä tuskallisesta ujoudesta.

Ja minut valloitti kokonaan vain kauhu siitä, että olin kadottanut käsistäni lääkärinmääräyksen, joka olisi ollut apteekkiin vietävä.

Johanssonska olisi rikokseni sovitukseksi ensin vain muutta mutkitta antanut minulle — selkään. Mutta Johansson ei sallinut sitä, vaan torjui väkisin Johanssonskan hyökkäyksen ja työnsi minut selkänsä taakse. Tästä sukeutui heidän välillensä riita. Johanssonskan mustasukkaisuus heräsi ja hän sätti minua mitä kamalimmilla nimityksillä, aikomatta kuitenkaan haavoittaa niillä muita kuin Johanssonia. Näin riita paisui tappeluksi, joka oli verisimpiä mitä olen saanut todistaa. Silloin lapsetkin itkivät.

Ja he itkivät vieläkin haikeammin, kun minä sitten läksin. Johanssonska oli tällä kertaa luja eikä peruuttanut sanaansa.

Minä puolestani en tuona ajankohtana pannut mihinkään tällaiseen mitään huomiota. Minä kuljin kuin unissani, missä vain oli kysymys jokapäiväisen elämän tehtävistä, tapauksista ja kohtaloista. Erottivatpa ne minut vaikka kohta apteekista tultuani ja vaikkapa olisivat ajaneet minut yöksi kadulle, tuskin olisin siitäkään mitään osannut välittää. Nyt kuljin unissani Johanssonien huoneissa ja keittiössä vielä kaksi viikkoa, voimatta avata silmiäni millekään todelliselle. Mikäli olin valveillani, olin kokonaan muualla.

Sillä jos joku luulee, että olin todella noin vain unohtanut sen, mitä oli tapahtunut Esplanaadin puistikossa, hän suuresti erehtyy.

Niin tosin itsekin ensin luulin, ja juoksin apteekkiin aivankuin ei minulle olisi mitään merkillistä tapahtunut. Mutta jo silloin lienen ollut sekaisin päästäni, sillä eihän minulla ollut lappua, jolla olisin saanut rohdot. He lienevät luulleet minua hulluksi. En muistanut asiaani, en saanut sanaakaan suustani, en ymmärtänyt mikä minulle oli tullut.

Sitten kotona Johanssonin ja Johanssonskan tappelun aikana minä katselin tuota temmellystä niinkuin jotakin kaukaista, toisarvoista, minuun kuulumatonta, ja aivoni askartelivat tietämättäni vain niiden rajaviivain tavoittamisessa, joiden avulla olisin saattanut määritellä äskeisen elämykseni. Jos suuri vuori putoaisi ihmisen silmien eteen, ei hän voisi ymmärtää mitä on tapahtunut, ennenkuin olisi etääntynyt vuoresta näkemän päähän, ja niin en minäkään voinut tajuta suurta elämystäni ennenkuin olin ajassa siitä tarpeeksi etäällä.

Ensi hetkenä luulin, ettei ollut tapahtunut mitään. Mutta kohta se alkoi. Alkoi selvitä, ettei suurempaa olisi voinut tapahtua, ja että olin

päästänyt käsistäni juuri sen, mitä olin aina tavoitellut.

Enkö minä ollutkin ollut juuri niissä lehmuskäytävään pimennöissä, joista siellä maalla Sannan kertomusten vaikutuksesta uneksin? Eikö ympärilläni ollut musiikkia ja ihmisvirran hurmausta? Enkö kuullut suurten ja pienten kellojen kilajavan, eivätkö valkoiset lamput häikäisseet katsettani? Eikö minun poikani ollut vihdoinkin katsonut minuun — juuri niinkuin unelmissani, katsonut, jopa ojentanut kättänsäkin pyytääkseen minua? Kohtalo itse oli pienintä erikoisuutta myöten toteuttanut unelmani, mutta minä hullu tyttö en ollutkaan ymmärtänyt omaa onneani, en ollutkaan kohottanut viimeistä armonkatsettani häntä kohden, että olisimme yhdessä sitten ilosta itkeneet!

Sanna ei sanonut hänen ollenkaan tienneen, kuka minä olin, mutta sitä en minä toki osannut uskoa. Olihan silloin lehväin alla kyllä hyvin pimeää, mutta minä näin sittenkin hänen katseensa; ihminen ei voi tutummin toiseen katsoa. Minä näin erehtymättömän selvästi, että hänessä oli herännyt se, mikä minussa oli elänyt valveilla pitkien vuosien kuluessa. Sitähän minä silloin ihmettelinkin, siitähän riemuitsinkin,

vaikka jokin hölmömäinen, käsittämätön, tyrmistys oli kaiken ymmärryksen halvauksella lyönyt. Hän oli tuntenut minut, hän rakasti minua ja pyysi vain, että minäkin olisin tuntenut ja rakastanut. Mutta minä mieletön houkka olin työntänyt hänet luotani, jättänyt niinkuin minkäkin halveksittavan mitättömyyden!

— Voiko kukaan ihminen selittää, kuinka joku saattaa menetellä niin peräti vastoin omaa parastansa! ajattelin sitten yöt päivät lakkaamatta. — Vai tahtooko jokin yliolento meidän kustannuksellamme makeastinaurahtaa, koskapa johdattaa minut unelmieni toivotuille laitumille, vieläpä osoittaa juuri sen puun, jonka hedelmiä tavoitin, mutta heti kun ojennan käteni, on se vain merkinä, että kaiken pitää edestäni kadota, että minä myöhästyin, olin tyhmä, naurettava, ja että sain tuntea pohjattoman syvästi syyllisyyden omaan onnettomuuteeni. Suurempaa vääryyttä ei minun mielestäni kohtalo olisi yhdellekään ihmiselle voinut tehdä, ja jos minulla olisi silloin vielä ollut tapana kääntyä elämän suurissa murroskohdissa Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumalan puoleen, olisin ainakin tämän pettymyksen johdosta varmaan luopunut uskostani, ikipäiviksi jättä-

nyt Hänet ja hänen enkelinsä. (Myöhemmin taas on juuri tämän tapauksen ymmärtäminen säilyttänyt uskoni enkeleihin).

Ei minulla ollut tähän aikaan mitään tilaa jumalille. Niinkuin oman äitini ruvetessa rankaisemisen asemasta hellästi palmikoimaan tukkaani en enää mitään Jumalaa kaivannut, niin nyt tämän uuden lemmen palossa nekin sydämen lokerot, jotka lienevät erikoisemmin jumalille varatut, olivat täynnänsä, runsaudella kylästetyt ja hylkäsivät luotaan kaikki lisäkeet.

Sinä aikana en ajatellut, en toivonut, en halunnut mitään muuta kuin vain saada vielä kerran elämässäni tavata hänet, uudistaa saman kohtauksemme. En voinut ajatella myöskään muuta kohtauksemme paikkaa kuin juuri samaa puistikkoa, samaa penkkiä, enkä muuta vuorokauden aikaa kuin samanlaista yötä. Monet hyvät palveluspaikat minä kadotin, kun herrasväet havaitsivat minut yöjuoksijaksi. Mutta illan tultua, kun katulyhdyt syttyivät, ei mikään järkisyy riittänyt voittamaan sanomatonta kaihoani. Ajattelin: — Nyt-nyt hän kulkee siellä ja etsii minua, enkä voinut sellaista ajatusta kestää; minun täytyi, täytyi juosta kadulle,

uvalla tai luvatta, se oli minusta yhdentekevää, tuli mitä tuli.

Sanna odotti minua melkein aina portilla. Hän suojeli minua. Se merkitsee: — Hänellä oli aina käsillä joku mieshenkilö, jonka seurassa saatoimme pimeän aikana vapaasti kulkea Espiksellä poliisin huomiosta välittämättä. Hän ei ollenkaan uskonut minun vaikuttimiani, että muka olisin vain tuosta yhdestä välittänyt ja senvuoksi joka ilta tullut ulos. Hän luuli minun alkavan mieltä katuelämään, ja — niin rapiolla kuin hän ulkonaisesti katsoen olikin (hän joi paljon ja oli usein hurjan rivo vankilansa jälkeen) — tuli sen johdosta minun tähteni synkäksi joskus kaikkein hurjimpienkin mieli-johteittensa keskellä, pysähtyi ja käski minun mennä kotiin tai muuttaa takaisin maalle. Mutta minä en todellakaan välittänyt kenestäkään muusta. Mahdollista on, että minulla joskus oli hauskaa olla mukana tuossa kirjavassa, vaiheikkaassa elämässä, niinkuin on hauska lukea jännittävää kirjaa tai olla mukana odottamattomissa, alati vaihtuvissa tilanteissa, mutta tunteeni hylkäsivät kaikki miesten lähentelemiset. Mahdollista on myöskin, että matkiessani Sanna matkin myöskin hänen ujostelematonta

ylimielisen rohkeata suhdettansa niihin herroihin, joiden seuraan jouduimme, mutta kahden keski-keskiset kuhertelut olivat minulle mahdottomia. Ja ne olivat mahdottomia juuri siksi, että ne muistuttivat mieleeni oman poikani.

Yhden ainoan kerran olin ehkä vähän enemmän kuin vain huvitettu erästä herrasta, — en tiedä, oliko hän koululainen vaiko ylioppilas. Hän sanoi tuntevansa minun omani. Tuskinpa meille olisi muuten puheenainetta syntynytkään, sillä hän oli mahdottoman ujo, vaikka oli olevinaan suuri viettelijä. Ensin hän otti minusta kiinni niinkuin pyydystäjä saaliistaan, rohkeasti ja varmasti, suurta tottuneisuutta kaiketi tavoitellen. Mutta kun jouduimme kahden samalle penkille, ei hän tietänytkään mitä sanoa. Vielä vaikeampi näytti hänen olevan tehdä jotakin ratkaisevaa lähentelemisen tarkoituksessa, kuten tarttua käteeni tai siirtyä vieremmäksi, vaikka hänen yrityksensä siihen suuntaan olivat minulle erehtymättömän selvät. Heti kun kysymykseni ja hänen vastauksensa saattoivat meidät asiallisen puhelun alalle, olivat koko hänen rohkeutensa ja tottuneisuutensa kuitit. Mitä hänellä, hienolla herralla, oli ujosteltavaa pienen torpan tytön edessä, en tiedä, mutta joka kerta, kun

hän yritti, sanoin jotakin asiallista, ja hän oli lyöty. Minulla on pienestä pitäen ollut tavattoman hyvä matkimisen taito ja minä osasin sanoa hänelle herrasväen tapaan rauhallisen säyseällä, hyvällä äänellä, niinkuin silloisen palveluspaikkani saksalainen neiti puhui veljellensä, ja vaikutus oli aina yhtä pettämätön. Me tapasimme toisemme seuraavanakin iltana ja sitten seuraavana. Hän rohkeni vihdoin kysyä missä minä asuin. Silloin vastasin niinkuin olin Sannan kuullut tekevän, rivosti naurahtaen, että tulkaa katsomaan. Hän sävähti punaiseksi, alkoi hengittää kovasti, taisi aikoa tarttua käteeni, mutta koko ylimielisyys kilpistyi taas kun minä otin toisen äänen, ja koko matkalla hän ei saanut sanaakaan suustansa, sanoi vain kilhisti hyvästit, kun saavuimme asunnolleni. Seuraavan kerran tavatessamme hän oli juovuksissa ja valtoinaan heittäytyi minua ottamaan, mutta minä katosin tantereelta ja hän meni Sannan kanssa. Tämä ensimmäinen tuttavuuteni ylhäisten kanssa, joita erityisten seikkain vuoksi niin ihannoitsin, näytti minulle, että hekin olivat samanlaisia ihmisiä kuin me alhaiset. Ja minulla oli nyt ikäänkuin kaksi tietä edessäni. Teki mieli Sannan tavalla nauraa ja ivata heitä,

koko sitä hienostunutta herrasoloa, jolta Espis päivällä näytti, ja pitää varsinaisena elämänä vain yöelämää, jolloin ylimielisyytemme kukoisti ja totuus paljastui. Ja kuka tietää miter minun olisi käynyt, ellen olisi ollut Sannaa ja monia muita kaltaisiani onnellisemmassa tilassa. Ehkä minäkin olisin Sannan tavalla ruvennut pitämään katuelämästä, alkanut maalata kasvojani ja käyttänyt tilaisuuksia juopotellakseni, ellei ajatuksiani ja tunteitani olisi niin ehdottomasti sitonut alituisesti mielessä oleva poikani kuva. Mikä onni se sentään minulle erityisesti oli ja miten olen sen ansainnut kaikkien muiden rinnalla, jotka suistuvat kuiluun varmasti niin kuin uppoaa veden pinnalla kävijä. Mikä mahdoton hullutus kuvitella uudistuvaa kohtausta, uskoa hänen rakkauteensa, ihannoida suhdettamme, ajatella liittomme ikuisuutta, eihän hullumpaa voi ajatella, — ja kuitenkin, vain tämä mahdoton harha-ajatus se pelastikin minut, ihmevoimalla kainaloista kannattaen ja kävellyttäen syvyyksien ylitse, joihin tuhannet kaltaiseni olivat minua ennen uponneet ja yhä uppoavat! Se oli todella yhtä suuri ihme kuin veden pinnalla käveleminen.

XII.

Vihdoinkin! Vihdoinkin!

Tutulta keittäjältä sain kuulla, että he etsivät sisäkköä. Hän oli suositellut minua paronittarelle joka käski tulla heti näyttäytymään.

Sydämeni olisi voinut pakahtua pelkästä ajatuksestakin, että astuisin heidän huoneisiinsa, mutta nyt se äkkiä, odottamatta, oli kuin olikin todellisuutta.

Tulin kynnykselle, joka tuntui minusta elämäni ratkaisevimmalta, joka oli sen taipaleen kahtia katkaisija, kynnykselle, josta askeleet veivät suoraan heidän huoneisiinsa!

Suoraan heidän huoneisiinsa, — se on helposti kirjoitettu, mutta voinenko sanoin kuvata, mitä se minulle merkitsi! Astua samoille lattialaudoille, hengittää samaa ilmaa, kosketella samoja esineitä kuin hän, jota vuosikausien kuluessa on kaihonnut näkevänsä, mutta joka on

yhä kaukaisemmaksi saavuttamattomuudekseen muuttunut.

Sydän tyypertyi, unelma oli vaihtunut todellisuudeksi liian äkkiä. Taas minä tunsin samantyyhmän tyhjyyden kuin ensi kohtaauksessamme Esplanaadin puistikossa. Keittiö kuin keittiö, sama hella, samat astiat, sama höyry ja rasva, sama tippuva vesijohto ja märät rievut, halkolaatikko, jommoiset olin nähnyt kaikissa muissakin palveluspaikoissani. Ei mitään tässä ollut erikoista eikä mitenkään minussa elänyt se ratkaisevan tapahtuman tuntumus, jota sydämeni oli odottanut portaita noustessani, porras portaalta yhä rajummin sykkien. Todellisuuden äkkinäinen aukeneminen eteeni täytti mieleni sensijaan kauhistuksella: — Mitä minä oikeastaan olin tekemässä? Mitä minä odotin? Mitä ihmeitä oli nyt eteeni tulossa? Olinko hullu, kun olin itseni moiseen asemaan saattanut?!

En todella vieläkään saata olla häpeämättä esittäessäni tätä muistelmieni kohtaa lukijan nähtäväksi. En ole osannut hävetä mitään niin kuin tätä ensimmäistä äkkinäistä pulpahdustani paroonittaren keittiöön. Mutta tosiasia on, että vasta juuri siinä kynnyksellä, kun näin keittiön ja tunsin hellan ääressä punehtuneen tuttavani

ksittäjän, minulle läimähtivät nuo kysymykset teeni.

Paroonitar tuli itse minua katsomaan.

Tervehdykseeni vastasi hän päännökökkäyksellä. Hän ei näyttänyt tuntevan minua, vaikka olin siellä maalla useastikin tuonut hänelle marjoja.

Totta on, että minä olin siitä asti paljon kasvanut ja ehkä ulkonäöltäni muuttunut, mutta tämä oli sentään suuri yllätys minulle: Hän oli — poikani äitinä — aina ollut salainen rakastettuni. Olin aivan toisella tavalla kuvaillut kohtaamisemme, — luulin hänen tietysti minut tuntevan. Olimmehan me heidän lähtiessään huiskuttaneet liinoja ja olihan hän vastannut meille, hymyillyt ja huiskuttanut viimeiseen käänteeseen asti! Nyt katsoi hän minua kiireestä kantapäähän ennenkuin nyökäytti kylmästi hyvänpäivän, otti vastaan paperini ja alkoi niitä lukea. Tuossa odotellessani syöksähti veri kasvoihini ja kysyin itseltäni: Mitä oikeastaan olin kuvitellut? Ja siinä tuokiossa minulle selvisi kuvitteluni täydellinen mielivaltaisuus ja mahdottomuus. Jos me näemme toisemme paroonittaren läsnäollessa, niin mitä me sanomme toisillemme, minä — piika, ja hän — sametti-

liivinen, kultaketjuinen! Kuinka minä en ennen
ajatellut — ! — Pienet renkaat kulkivat silmiä
säni, olin kuumuuteen pakahtua, olisin tahtonut
hiipiä ovelle, avata sen raolleen ja syöksyä ulos
akkiä, juosta läpi koko kaupungin, hypätä
sillalta veteen ja hävitä olemasta maan päällä.

Paroonitar pani kokoon paperini ja käski
minun tulla palvelukseen huomista alkaen.
Mitään enempää hän ei minulle sanonut, ei kysy-
nyt isästäni, ei äidistäni, ei hymähtänyt, ei pyy-
tänyt istumaan — kaikki kävi toisin kuin oli
kuvitellut. Minä kuvittelin kohta saavani osoit-
taa hänellekin suurta rakkauttani, mutta kohta
oli hänen paikallaan vain suljettu ovi ja hän
todellisuudessa paljon kauempana kuin oli ollut
ajatuksissani.

Vietin päiväni Sannan seurassa. Käve-
limme ympäri kaupunkia, sen kaikissa puis-
toissa ja kaukaisissa laitaosissa.

Sanna yhä edelleen väitti tietävänsä, että
minun poikani ei ollut tuntenut eikä edes
muistanut minua, mutta minä en sinä päivänä
paljonkaan kuunnellut Sannan puheita omien
kiihtyneiden ajatusteni tähden.

Taisi olla ihana kevätpäivä, koska noita aja-
tuksia muistelllessani lehmukset vieläkin tuok-

navat, koivut puhkeavat lehtun, meren pienet
niineet sinisinä liplattavat silmissäni ja laivatela-
nnoilla vasarat iloisesti soivat. Taisivat ihmiset
dlla hyvällä mielellä, koska synkän mustat ja
ätalpeaihoiset sepät nyt kevyesti naureskellen
lulkevat ohitsemme ja ajurit kadunkulmassa
skuski-istuimiltansa laskettelevat meille hilpeitä
nukkeluuksia, koska valkea käsi syöttää ikkunan-
yaudoilla kuhertelevia kyyhkysia, koska poliisi
naureskelee työssään pysähtyneen kadunlakai-
inijan kanssa ja äiti nostaa kellarihuoneen ava-
tusta ikkunasta lapsensa istumaan päivän-
paisteiselle kadulle.

Sanna kuljetti minut niin kauas laitakaupun-
gin ääriin, että olimme vihdoinkin maalla,
näimme lehmiä laskettavan kevätlaitumelle,
nauroimme niiden hurjan iloisille hypyille, näim-
me tuulimoottorien pyörivän ja kuulinme puro-
jen lirisevän. Sanna kaiketi tahtoi, että olisin
saanut kaipuun palata maalle ja luopua koko
tuosta uudesta palveluspaikastani. Mutta minua
synkistytti peltojen, riihien ja latojen näky,
ja Sannan niistä johtuva hyvätuuli. Luonto
ja kaikki oman luokkani rakastetut, luonnolli-
set ihmiset, jotka ikäänkuin kutsuivat minua
luokseen tutun yhdessäolon onneen, ne nyt

ikävystyttivät minua, heidän naurunsa ja kokkin puheensa olivat minulle kuin uneen vaivutuslääke ja minun ohimoitani kivisti, kun Sanna talaik toi väkisin kulkea pitemmälle pois päin kate pungista. En voinut, en tahtonut ajatella mitään muuta kuin sitä yhtä vain. Ja nasv palasimme takaisin kaupunkiin.

Tuhansissa eri väreissä olin päivän kuluessa ajatellut huomista kohtaustamme, ensimmäisistä sanojamme. Hän sanoo tietysti: — Miksi juoksin pois? Ja en voinut lopullisesti päättää, mitä noihin hänen sanoihinsa vastaan, etten väher täisi hänen rakkauttaan. Monen monet elävien kuvain kohtaukset kulkivat ehdottaen ohitseni. Minua hurmasi ja mieltäni tainnutti eniten se J että toisistamme selvyyteen päästyämme här mahdollisesti ottaa molemmin käsin minua päästäni ja minä vaivun hänen rintaansa vasten. Mutta tämä ei ollut kotoisin elävistä kuvista, vaan erään konvehtirasian kannesta, joka oli aikoinaan tehnyt minuun suuren vaikutuksen. Lukija, älkää luulko minun tahtovan tehdä itseäni naurunalaiseksi. Ei, tunteeni oli pyhä, ja kyllä minä hain sille hienointa ja kauniinta kehystä, mitä maailmalla suinkin oli minulle näytettävänä, ja paljonko minä silloin vielä

kin kuvia nähnyt! Nimittäin hienoja kuvia, kuslälä rivoja olin kyllä todellisuudessa nähnyt. talaikki säästöni minä myös panin siihen hameekaren ja puseroon, jotka me Sannan kanssa elstimme ja jotka tuntuivat minusta eniten hermasväen tapaisilta. En vain voinut ymmärtää, miksi Sanna itki, kun me poikkesimme hänen ssuokseen ja minä koetteeksi pukeuduin uusiin siistoksiini. Hän sanoi yhä: — Hyvä, hyvä se on, sinutta siitä huolimatta itki.

Tahdoin vielä ostaa hatun ja ruskeat puolikengät, ja kun ei minulla ollut siihen enää rahaa, tarjosi Sanna omistansa. Älä pelkää, sanoi hän itkunsa lomassa, kyllä ne ovat omiani. Ja me ostimme.

Hattua koeteltaissa puodin suuren peilin edessä ei Sanna voinut puhua, leuka värisi niin, että hän tuskin saattoi pidättäytyä itkuun purskahtamasta.

Taisimme kävellä vielä Eteläsatamassa, koska muistan katselleeni sen myymäläin suurista peililaseista Sannan vieressä kävelevää outoa, ryhdikkään tyylikästä olentoa, koska silmissäni vieläkin väikkyy iltaisen meren hurmaava kimmellys taittuvine laivanmastoineen

ja valkeine lokkeineen, ja korvissani soi viehkeä soitto.

Mutta varmasti muistan, että jouduimme suureen väentungokseen Esplanaadilla. Liikenne oli pysähtynyt, ihmiset kulkivat taajoissa jonoissa käytävillä ja kaduilla. Kaikki hymyilivät ja katselivat toisiinsa.

Kysyin Sannalta, mitä hän luuli tällöisen hiljaisuuden ja väenpaljouden merkitsevän.

Sanna sanoi: — Uusia ylioppilaita.

Ja todella — kun katsoin keskelle katua näin suuren joukon kukitettuja valkolakkeja, jotka sirot kepit kädessä, poskipääät punoittavina hitaasti liikkuivat jonossa, iloisesti puhellen.

— Entäpä minunkin omani on noiden joukossa? sykähti hurjasti sydämessäni.

Varmaankin oli Sanna huomannut äkillisen mielenliikutukseni, sillä lien en joko kovasti punastunut tai kalvennut. Hän pysäytti kädellään minun kiihtyneen käyntini ja ehdotti, että lähtisimme takaisin hänen luokseen, jonne olimme sopineet mennä yöksi.

Sanoin, että hän vain menisi, että minä kyllä tulen myöhemmin. Sillä minun teki todella mieli päästä hänen seurastaan. Peiliakkunoista näin, että olin pitempi ja uusissa

hehkuneissani paljon komeampi häntä, vastaan-
 ijat katselivat yksin vain minua paljon
 enemmän kuin koskaan ennen, ja — hävettää
 Liilhnustaa — Sanna tuntui yhtäkkiä niin
 häpätyiseltä ja halveksittavalta huonon mai-
 jensa vuoksi tässä parempain ihmisten kuk-
 assa valiojoukossa.

se Mutta en päässyt hänestä.

Aivan odottamatta hän kysyi takaani, kun
 mistulvan vuoksi hetkeksi pysähdyimme,
 ostuisinko olemaan menemättä huomiseen pal-
 luspaikkaani, jos hän puolestaan lupaisi muut-
 a elämäntapansa.

n. Sannako tämmöistä sanoi!!!

— *Mitä* sinä sanot? — kysyin, toinen puoli
 uomiotani yhä kadulla ja sinne vain katsellen.

Sanna toisti sanansa vieläkin hiljaisemmalla
 äänellä.

Hänen kysymyksensä häiritsi ja ikävystytti
 minua. En ollut sitä huomaavinani, vaikka
 hyvällä tunnossani tiesin, että nyt sanoi Sanna
 emmoista, mitä en ikinä ennen ollut häneltä
 tuullut enkä odottanut kuulevani; tunsin, että
 hän tahtoi estää minua tulemasta saman kohta-
 on alaiseksi, johon oli itse joutunut, että hän
 tarjosi minulle sellaista, mitä luuli minun pitä-

vän kaikkein kalleimpana, nimittäin omaa pa- En-
tumistansa, että hänen oli äärettömän vai- in
saada kysymys suustansa. ose.

Sekoittaakseni tämän syvän asian mien
kysyin puolestani, miksi Sanna siis itse oli t- on
pannut minut hänen syliinsä siellä puistikos Se
Ja jatkoin vain eteenpäin pyrkimistä yee
kadulle katsellen, vaikka tunnossani hyvin tuu-
sin, että hän oli minut tuupannut tarkoitta- n-
todistaa, että se henkilö, jota minä niinihanno h-
sin, oli samanlainen esplanaadiherra, jommoie- v-
minä kyllä tunsin. ll.

Tässä asiassa oli jo vuoden ajan vallinn s-
Sannan ja minun välillä katkera erimielisyys
Nyt hänen outo kysymyksensä tuntui jälle-
vetävän minua unelmistani alas, ja sentähde-
se ikävystytti minua. er.

Ylioppilaat alkoivat ajaa pois ja juhla- kävel-
oli pian lopussa. Minä seurasin Sannaa häne- e
asuntoonsa nyrpein mielin. Emme sanone-
sanaakaan toisillemme. ba.

Ennenkuin panimme maata, alkoi Sanna kui-
tenkin puhua aivan kuin olisi välittömästi jat-
kanut samaa asiaa. »Ompelisimme yhdessä»
sanoi hän. — »Sinähän ompelet niin hyvin, että
kyllä me eläisimme». l

En vastannut mitään. annoin hänen puhua
vain ja katselin sillä välin hänen huonettansa.
osekkain lausein hän suunnitteli ja kuvitteli,
mien onnellisina me kahden eläisimme tässä
i tönneessä.

Se vuode, jossa makasin, kuului hänen tove-
meen, jonka hän oli täksi yöksi toimittanut
huoneelle. Vuode oli merkillisen, rautalankaan
annitetyn kellertävän kaihtimen avulla erotettu
no huoneosastoksi, vaikka heillä näytti muuten
oivan kaikki yhteistä. Huonekalut olivat rem-
allaan ja niitä oli vähän; muutamille tuoleille
n saanut istua Sannan varoittamatta. Sohva
yi kovin kulunut, sen alukset syvälle painuneet
e kovettuneet. Nurkassa näkyi kokoelma tyh-
leä pulloja, uuninpesään oli heitetty savukkei-
en ja sikarin pätkiä, ja huoneessa tuntui lähte-
hätön sikarinhaju, jota vastaan Sannan haju-
edet huonosti taistelivat.

Nämä asiat toivat ajatukseni oudon lähelle
Sannan elämää. Olihan ilmeistä minullekin
hidasjärkiselle, mitä nuo pullot ja sikarit mer-
kitsivät. Ja olinhan minä oikeastaan kaiken
tämän tiennytkin, vaikka en ennen näin omin
silmin ja kourin tunnustellut. Nyt todellisuus
hipasi sydäntäni. Aloin mielessäni kuvitella,

miten Sanna on yöllisten vieraittensa kanssa mitä he puhuvat, miten käyttäytyvät. Olihan Sanna rakastanut sitä ensimmäistä niinkah minä omaani? Ja tällöisessäköhän huoneessa he olivat tavanneet toisensa, ehkä juuri tässä samassa? Ellei Sanna jo olisi nukkunut, olisiko varmaan kysynyt häneltä. Miksipä hän muuten olisi tätä huonettaan niin rakastanut, että aiemmin asui siinä samassa? Miltä minusta tuntuisi, jos minun omani istuisi tuossa vuoteen laidalla eikä pyytäisi minulta muuta kuin että ottaisikätteni peitteen alta, kietoisin ne hänen kaulaansa ja hän painautuisi minun rintaani vasten. Voisiko olla suurempaa autuutta?

Nyt en enää halveksinut Sannaa enkä pitänyt häntä vähäpätöisenä, vaan rakastin taas niin kuin ennenkin. Oliko hänen syynsä, että hänen omansa oli hänet jättänyt? Mitä minusta tulisi jos minun omani ensin rakastaisi minua ja sitten hylkäisi? Välittäisinkö minä enää siitä mistään koko maailmassa, että voisin ajatella vielä ruveta kiltisti ompelijattareksi, niinkuin Sanna oli ajatellut! Olisin ehkä samanlainen kuin Sanna nyt. Mikä ero oikeastaan olikaan Sannan ja minun välillä? Ei mitään eroa ollenkaan, vaan Sanna on minä ja minä olen Sanna.

na on sellainen minä, jolle on tapahtunut
 asia, ja minä olen se Sanna, jolle ei ole sitä
 tapahtunut. Oikein minun tuli outo olla, kun
 pimeydessä tuli eteeni tuo, että makasin
 tässä että tuossa vähän matkan päässä.
 Ajattelin, olisikohan mitään mahdollisuutta
 saada sanotuksi tuota Sannalle, mutta ymmärsin
 aivan mahdottomaksi, kun ei siihen löytynyt
 kukaan sanoja. Ja minä vain rakastin Sannaa
 pumattomasti, suudellen ja halaillen hänen
 mastaan päanalustani. Olin sanomattoman
 onnellinen. Välistä tuntui kuin olisin päanalustaa
 laaillessani puristanut omaa poikaani rintaani
 sten, välistä taas kuin olisi se ollut Aabraham-
 n, Iisakin ja Jaakobin Jumala, jota minä
 rakastin, hän kun oli ihmeellisesti johtanut koh-
 loni siihen, että jo huomenna saan nähdä poi-
 ni ja asua saman katon alla. Koko maailmaa
 nä rakastin, suuri sovitus oli sen yli langennut,
 kaikki ihmiset keskenään ystäviksi muuttuneet.
 Ja koko ajan häämötti pimeydessä uusi
 meua leninkini, jonka olin ripustanut ylimmäi-
 sen uuninpeltiin.

Näistä autuuksista minut säikäyttivät istual-
 ni ihmisäänet ja ovenkolkut.

—Onkohan jossakin tuli päässyt irti? ajattelin.

— Sanna! Sanna! — huusin herätellen hä-
Mutta Sanna oli valveilla.

— Kyllä, kyllä, hän sanoi hiljaa vuon-
taan, liikahtamatta paikaltaan.
Kolkutus toistui.

Minä aioin raapaista tulen kynttilään, moi
Sanna ehätti kieltämään.

— Mitä ne tahtovat? Sanna.

Sanna vastasi: — Eivät yhtään mitään?

Ja vasta kolmannella kolkutuksella ku-
hän nousevan vuoteestaan ja paitasill-
sipsuttavan etehiseen.

— Täällä on vieraita, kuului hän siellä sa-
van.

Ja todella kolkutus heti lakkasi.

— Älä välitä, ei ne tänne pääse, — sa-
hän sillä ystävällisyyden sävyllä, joka mira-
aina lumosi, istui vähän aikaa vuoteeni laidalla
ja kiepsahti sitten omaansa, nostettuaan kaik-
men toisen puolen pois väliltämme, vaikka
kyllä emme voineet pimeän tähden toisistami-
nähdä muuta kuin valkoisen häämötyksen.

Nyt hän alkoi kertoa tavallisia juttujansa
nähtävästi tarkoittaen häivyttää sen kaamea
vaikutuksen, minkä otaksui tapauksen mielel-
säni herättäneen. Ne eivät tällä kertaa olleet

hän hirmujuttuja sairaalasta, jossa hän oli
as ollut, vaan valittuja kuvia suhteistansa
on sukupuolen ihmisiin, milloin itkettäviä,
oin äärimmilleen hämmästyttäviä, milloin
llisen kaihoisia, milloin niin hilpeitä, että
moi nauruun menehtyä. Mutta nämä kerto-
set eivät tässä yhteydessä kuulu muistel-
i ja minä sivuutan ne.

nPaitsi yksi, viimeinen.

uEnnenkuin hän aloitti sen, kysyi hän, vieläkö
llstin »sitä ujoa herraa, joka oli saatellut
ua Espikseltä kotiin?»

aSenhän minä toki muistin, vaikka olisin
kki muut unohtanutkin. Muistin jokaisen
en sanansa, jokaisen liikkeen, ja melkein
a sanoa, että mitä kauemmin siitä oli, sitä
rammin häntä muistelin. Hänen ujoutensa
ajollakin käsittämättömällä tavalla nostanut
ua, hienostuttanut, etten sanoisi jalostanut.
h Häntä teki aina mieli kiittää, vaikka en
umärtänyt, mistä olisin kiittänyt. Ainakin piti
ttämättä sanoa: — Kiitos seurasta, kun erosi,
sittenkin tuntui, että vielä oli jäänyt jostakin
ttämättä, vaikka hän ei ollut ujoutensa takia
hunut sanaakaan koko seurustelun aikana.
« Sellaisen sanoi Sanna käyneen hänenkin luo-

nansa. Oli koputtanut ovelle hämärissä. Sanna tehtaasta tultuaan oli ollut pukeutunut ja käherrellyt tukkaansa ulos lähteäkseen. Hän ei ensin osannut muuta kuin sopertaa, kun komea poika. Sanoi hakevansa elävää rehellisyyden johonkin piirustuskouluun ja kysyi, olisiko Sanna siihen ruvennut. Näkyi kohta, ettei sillä ollut mitään moista asiaa ollut. Seuraavalla kertaa se ärsytti kun Sanna oli jo makuulla. Sannan toverin lähdössä kaupungille, oli päästänyt pojan siinä ja itse mennyt pois. Sanna oli nukkuvinaan.

Poika kolisteli odottaen, että Sanna herännyt, seisoi neuvottomana ja aikoi siinä lähteä pois. Mutta hän ei osannut kohta säikähtä Lottenin (Sannan toverin) lukitsemaa ovea. Kun hän tuli takaisin etehisestä, seisoi taas kauan alkuun keskellä huonetta liikahtamatta katsellen Sannaa. Sitten puhalsi tulen sammuksiin. Sanna ei voinut nähdä mitään. Hän kuuli vain, kun poika lähestyi hänen vuodettaan ja tunsikin hänen kosketuksen käsivarteensa. Sanna uikui kuin se, jota häiritään makeassa unessa.

Nyt tuli poika rohkeammaksi ja istui vuoteen laidalle. Vähän ajan perästä Sanna tunsikin, kuinka käsi hiljaa laskeutui hänen olkapäälensä, hellän ystävällisesti. Mutta hän mural

säsesti ja puisti käden olaltansa, tiuskaisten:
 tuhana minun nukkua, senkin ... ja kirosi sii-
 . lisäksi. Luullen Sannan jo taas nukkuneen
 ka poika vielä hellemmin herätellä häntä,
 reli hänen päätänsä, hyväili hänen kaulaansa
 o Sipesi hakemaan hänen käsiänsä, jotka olivat
 ä een alla, hänen maatessaan käppyrässä kyl-
 e än, seinään päin kääntyneenä. Nyt Sanna
 eri potkia häntä pois vuoteen laidalta ...
 s Minua kovasti liikutti tämä kohta kertomuk-
 na ja minä sanoin:

— Miksi hänelle niin teit?
 si— Mitäs sinä itse olisit hänelle tehnyt?
 sa yi Sanna vuorostaan.

Kysymys tuli kovin odottamatta, mutta
 allytti minua oudosti, ja minä koetin vastata
 ri niinkuin tunsin:

— Minä olisin pujottanut käteni peitteen
 a, ottanut häntä kaulasta ja vetänyt luokseni.
 Aamu oli jo valkenemassa. Näin selvästi
 nan kasvot, kun hän makasi minuun päin
 äntyneenä, pää käden varassa, ja ihmettelin,
 ko hänkin liikutettu, vaikka juuri äsken oli
 uranut.

— No kävikö hän sitten vielä täällä?

Sannan vastauksessa tuntui sitä hänen taval-

lista raakuuttansa, jolla hän aina koetti p
tunteellisuuttansa: Vai oliko käynyt! Eih
muuta tehnytkään kuin juoksi täällä! G
se enää ujoudestakaan mitään tiennyt. Ei S
mokomaa ollut ennen nähnyt! Kaikki ne
samanlaisia.

— Mutta jospa hän rakastaa sinua? u

Sanna teeskenteli nauruun purskahdia

— Ole nyt! — Kyllä se sinuakin rakas
jos tietäisi sinun täällä valmiina nukku
Tahdotko?

En todella tiennyt sillä hetkellä, tahdo
vai en. Sillä heti ensimmäisistä Sannan sano
joilla hän tämän viimeisen kertomuksensa a
— »Se ei osannut muuta kuin sopertaa, kau
komea poika» — minä kumma kyllä olin saa
eteeni oman poikani kuvan, ja mitä pitemm
Sanna puhui, sitä elävämmäksi tämä kuva
Senvuoksihan minä sanoinkin, että olisin pu
tanut käteni peitteen alta ja vetänyt hä
luokseni! Minä olin kuin palossa koko hä
kertomuksensa ajan. Ja nyt, kun Sanna ky
tahdoinko, niin tämä kysymys, joka muu
tapauksessa olisi voinut tuntua rивon raa'a
oli minulle samaa kuin kysyä tahdoinko, e

i Polisi rukoillut rakkauttani ja hakenut käsiäni
Eihseen alta.

! Kuinka en minä olisi tahtonut, jos ylpeä poi-
si tyranni, olisi edessäni niin nöyrytnyt!

nehmeelliset ovat kohtalon tiet!

Ennenkuin ehdin kysymykseen vastatakaan,
tui uusi koputus ulko-ovelle.

nd, anna kavahti pystyyn. — »Siinä se taas on!»
as i hän ja kiiruhti eteiseen aivan kuin olisi
tännyt tulta tukehduttamaan.

Olisin ollut kovin utelias kuulemaan edes,
ainen ääni sillä »kauniilla ja komealla pojalla»

Minuun oli tullut sellainen vallattomuuden
ska, niinkuin kauan sitten siellä maalla
an Sannan seurassa joskus. Minä potkaisin
kki peitteet päältäni ja huusin kovalla äänellä:

— Kuka siellä?

— Bjarne! — kuului oven takaa iloinen, päih-
yt, nuorekas miehen ääni.

Nyt sukelsin päineni takaisin peitteen alle
kiristäydyin sykkyräksi, jota ei olisi saanut
ää milloinkaan auki. Silmänikin minä kiristin
koon, silmäni ja sydämeni, mykistyin irti
ikista ajatuksista ja tunteista, että elämästäni
jäljellä vain pienen pieni piste pimeyden
skellä.

Voi että minun pitääkin lukijalle *näin* oman poikani armas nimi! Bjarne, minun neni!

Saatuaan eteisessä kaikki jälleen hiljene. Sanna sipsutti paitasillaan luokseni. Minä vain pistänyt päätäni peitteen alta.

— Kas kun sinun ruumiisi vapisee, — p Sanna. — Että sinun pitääkin noin . . . — kuinka hän oli kukitettu! rinta ja olat, ja koinen ylioppilaslakki — siinäkin oli ku. Mutta itketkö, sinä Hilja? Voi että sen pi käydä näin! Usko minua, en ole milloin ollut hänen kanssaan . . .

Sanna tuntui istuutuvan luokseni, mut puhunut hyvään aikaan mitään. Ehkä hän itki.

Vähän niisteltyänsä hän rupesi jatkam illallisia ehdotuksiaan meidän asettum tamme yhdessä asumaan — enkelin säyse ja hiljaisella äänellä, niinkuin ei olisi kosk voittanut suurta voittoansa meidän erimielis temme asiassa. — Muuttaisimme pois koko tä huoneesta, — hän puheli, — toiseen kaupung osaan, ettei meitä enää kukaan löytäisi, os simme hyvän, aivan vähän käytetyn ompe koneen, — hän tiesi jo, keltä semmoinen olisaa

in, olisimme yöt päivät yhdessä eikä me-
ukaan pystyisi, ei herrat eikä poliisit.
n tiedä kuinka kauan hän lienee puhunut.
ä kuunnellessani minä kaiketi kesken nyyh-
ksiäni nukuin sikeään uneen.

XIII.

Kun heräsin, oli hän jo lähtenyt tup-
tehtaaseensa.

Auringonsäteet pursusivat paksun ik-
uutimen raoista ja reijistä sisälle, aamu oli
tenkin jo myöhäinen.

Minä poloinen — mitä minun oli tehtä-

Olin herpautunut niin voimattomaksi, j-
tahtonut päästä vuoteestani. Kun tartuin u-
pukuuni pannakseni sen ylleni ja yritin a-
kyttää sen alas pellinvarrelta, putosivat ka-
hermottomina huomattessani, että uusi pu-
puseroineen olisi myytävä, jos me todell-
muutamme toiseen paikkaan ja rupeamme o-
lijoiksi. Mutta kun sitten tartuin vanha-
hameeseeni, en kestänytkään ajatusta, tä-
iäksi luovun Bjarnen näkemisestä, ja vai-
jälleen vuoteelleni. Aika kului, tunnit vier-
mutta en vain voinut päättää, huokailin, n-
kailin, ja aina vain herpaannuin yrityksiss-

lossa oli Sannalla avonaisena hänen peili-
 konsa, siinä käherryssakset, pienet haju-
 alloset ja monenlaiset värivehkeet, joiden
 hän osasi maalata itsensä joskus niin
 näyttäväksi. Olinhan minäkin kerran koet-
 leikilläni ja puolihämärissä olimme San-
 nassa menneet kadulle: herrat olivat silloin
 niin hulluina minuun! Nyt tämä ajatus sano-
 masti kiihoitti minua, sydämeni sykki ja
 nousin taas tarmokkaana vuoteeltani.
 Olin tarjoilijattareksi hienoon ravintolaan,
 jossa siellä Bjarnen, hurmaan hänet, teen musta-
 haiseksi orjakseni, ryöstän hänet hienolta
 vaimonsa. Olin todella jo rupeamassa peilin
 edessä, mutta silloin muistin Sannan, joka oli
 ollut minun tähteni aikonut muuttua hyväksi, ja
 astuin hirveästi, painauduin päänalusta vas-
 taan ja herpaannuin kokonaan.

Jäljellä oli todellakin vain istua neuloma-
 laan ääneen ja iäksi jättää armaat ajatukset,
 jotka muuttuvat hullun tytön mielettömyydeksi, jona
 minä varmaan koko maailma olisi pitänyt, jos
 minä saanut sisääni katsahtaa. Minun täytyi
 kuitenkin hävetä, jos katselin itseäni vieraiden
 silmien kautta: sisässäni oli kokoelma järjettömiä
 ajatuksia, joista ihmisten mielestä olisi

pitänyt olla hyvin helppo luopua, mutta itse kuvittelin niistä luopuvani, oli se melkein samaa kuin olisin luopunut komästäni. Kaikki kadotti kokonsa, menimättömämmäksi. Raskain huokauksin vuoteelta pukeutuakseni vanhaan pukuun.

Mitä minusta olisi tullut, jos todella asettunut Sannan kanssa ompelijaksi joku syrjäiseen kaupunginlaitaan, sitä en voillennekaan ymmärtää. Minä todella luulin että olin asian jo niinpäin päättänyt. Mutta juuri viime hetkessä, kun kurottauduin maan vanhaa pukuani, käteni sipasi pellistä puvaan hameeseen ja minä levitin sen heiteeni vielä kerran niitä nähdäkseni. Sannan käteni, minulta mitään kysymättä, ottivat alas ja alkoivat pukea sitä ylleni, kiirehijäivankuin sittenkin vielä ehtiäkseni uuteen, veluspaikkaan! Ja myöskin, että olisin ehtiny pois, ennenkuin Sanna tulee ruokatunnille. Minä vielä, etten olisi saanut aikaa tätä viimeistä päätöstä purkamaan. Minä salaa riemuin niinkuin takaisin elämään pelastumisesta, ja vihdoon rupesin itsekin edistämään pukutumista, ottaen kädet omaan komentooni ja pannen ne vieläkin parempaan vauhtiin.

mutta Sanna aavistaisi — ajattelin tätä tehdä — jospa aavistaisi, että minä rakastan kokea vielä hänen kertomuksensa jälkeenkin, ni kyllä vihaa!

Sanna vihasi ja ylenkatsoi herrasväkeä melkoisesti kovasti kuin minun isäni, eikä uskollisista mitään hyvää. Yöllisellä kertomuksella hän oli tahtonut todistaa, että Bjarnekin ei voinut viettää niitä tyttöjä, joita sai saalustaa. Eikä Sanna uskonut hänen koskaan rakastaa minuakaan muulla tavalla. Sanna juuri Sannan oma kertomus todisti minulle tästä asiasta: Bjarne oli varmaan rakastanut minua, nähnyt hänessä yhtä ihanaa rakastettua kuin minäkin, vaikka Sanna oli sysännyt minut luotaan ja potkinut häntä.

Sanna tietänyt Bjarnesta kaikkea, mitä hän ei ollut milloinkaan salaa katsellut hänen hommiensa tiheän kuusinäreikön takaa, ja ollut kantanut lautoja hänen kanssaan eikä ollut sammalia. Sanna luuli, että Bjarne ei ollut näin noita hänen vihaamiansa herroja. Mutta minun mielestäni se, joka saattoi rakastaa vanha Loviisan kallellaan olevaa sammalkattoista kirkkia niin, että puolet kesää joka päivä rakennettiin metsään sen kuvaa, sellainen taisi kyllä

rakastaa Loviisaa itseäänkin, jos vain rankin sattunut näkemään, millainen v. viisa oikaestaan oli.

Ja tästä minä nyt tahdoin päätellä. Bjarne kyllä olisi voinut rakastaa minä jos vain olisi katsonut . . . jos olisi tiennyt minä hänestä ajattelin, mitä tunsin . . . vain olisimme saaneet oikein kohdata to . . . jos hän vain olisi aavistanut, kuinka kin rakastin sekä Loviisan mökkiä että ja tahtonut hyväillä Sannan päätä juuri kuin hänkin . . . Ehkä hän kerran mi tahtoo samoin hyväillä . . .

Valmiiksi pukeuduttuani, juuri kun olin massa ovea kiinni, oli Sanna kulkevinaan neessa ja hätäisesti ojentavinaan käsiään kohden, etten häntä jättäisi. Minä va mielessäni hänelle: — Ole huoletta, en minä jätä, vaan kun löydän, niin löydän sinut. Ja painoin oven epäröimättä kiinni.

Ja oven suljettuani, jo pois menne minä vieläkin puhelin Sannalle:

— Jos olisit pikku tyttönä sinäkin tu marjoja paronittarelle niin kuin minä, — hän olisi sinutkin joskus vetänyt istun polvensa nojaan, niinkuin kerran minut, va

olatuksiinsa sanomattoman hellästi sil-
 ratsoen, niin et varmaan vihaisi häntä,
 antisit niinkuin minä nyt, että haet samaa
 la uudestaan, — että menet kotiin päin
 iotoa pois. Mutta Sanna ei ollut koskaan
 yikein hienojen ihmisten asunnoissa eikä
 ellaisten ihmisten lähelläkään. Hän ei
 t enää mihinkään, vaan oli niinkuin met-
 ksikseen eksynyt, joka ei haekaan kotia.
 lota vähän, ajattelin minä Sannaa, —
 inä löydän, niin löydän samalla sinullekin!
 ä olivat nämä ihmiset, joissa olin ensi
 a nähnyt sivistyneitä, minulle jotakin
 nän kuin kaikki muut.

XIV.

Ilmestymiseni uuteen palveluspäi-
tehtävään keittiössä olijoihin suotuisaa va-
Ensiksikin tulini myöhemmin kuin oli o-
joten työt jo olivat täydessä käynnissä.
uusi pukuni sapetti suuresti pääsisäkköä ja
hänessä kohta alusta alkaen karvaita
minua kohtaan. Minun oli näet määrä o-
apulaissisäkkönä, laasta ja siivota mak-
neet, kantaa vedet, lämmittää uunit,
vuoteet, jotavastoin hänen asianaan oliv-
nommat tehtävät vierashuoneissa, kaik-
joilu ja tiskauksesta korkeintaan vain p-
minen. Minun alempiarvoisuuteni olisi-
ollen pitänyt tietenkin näkyä ennen-
myöskin ulkoasuni suhteellisessa vaatir-
muudessa, mutta niin ei ollutkaan asiar-
Uusi pukuni olisi paremmin sopinut l-
puvukseen ja hänen minun. Minun pukuni
hänen pukuansa sekä aineen puolesta verr-

aljon kalliimpi että kuosinsa puolesta
pi ja komeampi, seikka, josta en nyt
n voinut iloita.

kin olin saanut mukana olleet myttyset
ksi keittiön viereiseen piikakamariin ja
nyt jälleen keittiöön, kun hän melkein
n laski lattialle eteeni ämpärin likavesi-
keen ja ivallisesti niiaten sanoi ruotsiksi:
iki on niin hyvä! — Sitten hän läksi sisälle
oempää selittämättä.

tavaltani keittäjältä, jolla jo aamiais-
a pihisivät hellalla, sain senverran selvää
tästani, että pääsin toimeen: minun oli
lava muudan paikka, jossa jompikumpi
kta herroista oli yön aikana voinut pahoin.
rne! — minä ymmärsin kohta ja sydämeni
vi iloisesti.

kni lukijoistani, joka ei ole milloinkaan
palvelijana, varmaan ihmettelee tätä ilon
ita, mutta palvelija, joka on tottunut
amaan erotuksetta jos jonkinlaisten val-
nsa jälkiä, voi hyvin tuntea iloa, jos
n palveltavakseen kerrankin sattuu hänen
ti rakastamansa olento itse.

Otahan nyt edes tuo! — sanoi keittäjä
tti minulle sinisen esiliinansa puolipimeään

välikäytävään, kun minä astioineni menin osoitettuun paikkaan.

Sen jälkeen sain rakkaaksi tehtäväkseni irroittaa jäljellä olevat kukat Bjarnen takista, harjata hänen vaatteensa, joita salaa painoin tervehdykseksi rintaani vasten, ja kiilloittaa hänen armaat kenkensä, jotka oli asetettu makuuhuoneen oven eteen.

Mutta sisäkön tultua takaisin keittiöön sain häneltä käskyn mennä makuuhuoneeseen sielläkin suorittaakseni samallaista siivousta kuin äsken.

Minä uskalsin sanoa tahtovani tehdä sen vasta sitten kuin nuori herra, joka vielä nukkui, oli mennyt aamiaiselle ruokasaliin.

Sisäkön nimi oli Klaara. Hän avasi minulle oven makuuhuoneen eteiseen ja sormellansa osoittaen sinne tietä sanoi, että *neiti* menee nyt vaan!

Minä pillahdin itkemään.

Lukija voi luullakseni selityksittäkin hyvin käsittää itkuni syyn, mutta sitä eivät tietenkään keittiötoverini voineet, kun eivät erikoisista asioistani mitään aavistaneet. Heistä se oli aivan kuulumatonta neitimäisyyttä ja ystäväni keittäjä meni kohta Klaaran puolelle.

Keittäjän nimi oli Sohvi. Hän oli savolainen eikä paljon voinut puhua ruotsalaisen Klaaran kanssa, mutta kyllä he nyt toisensa ymmärsivät.

Kaikki oli kuin liittoutunut minua vastaan väkisin ottaakseen minulta kalliimpani, ensin Sanna siellä, sitten Klaara täällä, ja nyt he vaativat vielä tunkeutumaan makuukamariin! Entä kun nukkuja herää ja näkee minun tunkeutumiseni! En mene, en mene, en mene! En jaksanut enää hillitä itseäni, minä itkin oikein tyrskimällä.

Klaara sanoi: — Jaha, kysytään sitten paronittarelta! Ja sen sanottuaan hän meni kipakasti taas sisälle.

Sohvi sanoi, että minä vain menisin, ennenkuin paronitar ehtii käskemään, muuten voi käydä hullusti ja hän itsekin tulla kärsimään, kun oli minua suositellut.

Ei auttanut muu kuin totella. Täytin pesukannun, otin ämpärin ja menin. Vähän aikaa käytävässä hapuiltuani löysin eteisen oven. Avasin hiljaa.

Makuuhuone oli punertavassa puolipimenossa ikkunanuudinten ollessa suljettuina. Se oli hyvin korkea, tumma ja monien pitkien verhojensa vuoksi totinen kuin jokin kappeli.

Kahden vuoteen päätymessingit kiiluivat pimennossa.

Askeleeni eivät kuuluneet paksulla matolla. Mutta käteni vapisi niin, että vaivoin sain pesukannun kolahtamatta asetetuksi marmoriselle pesualtaalle.

Ensimmäisellä vuoteella ei ollut ketään, se oli jo jätetty. »Holger!» minä ajattelin. (Se oli Bjarnen vanhemman veljen nimi.)

Toisen, tuonnempana olevan vuoteen lakanat ja peitteet olivat levällään ja puolittain maassa. Itse vuoteelle minä en katsonut. En katsonut, ja kuitenkin näin valkoisella höyhenpatjalla tutun pään. En katsonut, ja kuitenkin tunsin kasvot, saman voimakkaana kähermänä otsalle työntyvän tukan... saman suun, joka oli höpössä-huulin muovailnut Loviisan mökin rakennusta... Oli kuin olisin piilosta kuusi-näreikön takaa tullut nukuksiin loihtimani pojan luo, ottaakseni hänet, viedäkseni... Ainakin sama petos häntä vastaan oli minun puoleltani tapahtunut. Ja niinkuin hän olisi silloin siepanut puusälön maasta ja lyönyt minut kuoliaaksi, jos olisi minut väijyksistä huomannut, niin hän varmaan nytkin olisi minut tappanut, jos olisi herännyt. Mutta en sittenkään tiedä,

sykkikö sydämeni noin rajusti vain hirmuisesta pelosta vaiko myöskin halusta todella katsahtaa häneen.

Vaistomaisesti tartuin alas valuneisiin sänkyvaatteisiin ja peitin hänet — yhä vieläkin katsomatta häneen.

Kuuntelin henkeäni pidättäen, hän ei herännyt, unissaan vain tuskaisesti huokaisi.

Oli niin pimeä, etten voinut nähdä, mitä minun siinä vuoteen luona oli tehtävä, jonka vuoksi raotin ikkunanuudinta.

Tai olisikohan sekin tapahtunut samasta valtoimesta halusta!

Varmaa vain on, että tämä uutimen avaus oli minulle kuin säälimätön verhon repäisy nuoruuteni utuisten unelmien edestä.

Se valaisi hänet, ja nyt minä todella katsoin häntä, katsoin kauan, — ja vihdoin minun täytyi syvästi, syvästi huokaista.

Eihän se ollut entinen Bjarne, ei sinnepäinkään!

Ei niin, että hän olisi tullut toisen näköiseksi vain ikänsä puolesta, mutta hänessä ei ollut enää sitä, mikä oli erottanut hänet kaikista — kaikista muista ihmisistä. Hän oli nyt niinkuin monen monet niistä kalpeista lyseolaisista, joi-

den olin torimatkoilla jokapäivä nähnyt kirjat kainalossa kulkevan kouluhinsa. Ja kuinka auttamattomana hän siinä makasi, vaikea valitus silmäkulmissa, ilmeisesti sairaana, tuhkanharmaana kasvoiltansa!

Ihmettelin minä sitä paronitarta, että hän salli poikaansa tällaisena katsella. Johanssons-kakin oli melkein aina itse korjannut miehensä siivottomuudet öisten päihtymysten jälkeen, minulta asiaa salaten, mutta tässä äiti näytti minulle poikansa, pitäen kai mahdottomana pakottaa sormiansa minun tehtäväni. Varmaan hän ei rakastanut tätä lastansa.

Polvillani maassa, siivoamassa paksua mattoa, minä jälleen pillahdin itkemään.

Mikä ihmeen kohtalo, mikä juonikas pahan-suopaisuus, mitkä meitä voimakkaammat ihmiset, jotka siellä jossakin määräävät maailman menoa, mitkä surkeilemattomat jumalat, jotka pilvistä käsin hallitsivat ihmisten elämää, mitkä kaikkeuden horjumattomat suunnitelmat ne lie-nevätkään edeltäpäin päättäneet väkisin häivyttää minun rakkauteni Bjarneen, — minä vain itse en voinut siitä sittenkään luopua.

Sanna oli antanut ymmärtää, että Bjarne oli jo ehtinyt muuttua samanlaiseksi kuin kaikki

muut. Mutta rakastinhan minä Sannaa itseäänkin, vaikka Sanna joi ja reuhaili. Miksi en olisi rakastanut Bjarneakin, olipa hän kummoinen tahansa!

En minä itkenyt sitä, että olin menettänyt unelmieni kuvan Bjarnesta, vaan sitä, että tuo raukka tuossa oli menettänyt itsensä. Minun oli niin sanomattoman surku häntä, niin särkevän sääli, ja minä itkin omaa mitättömyyttäni, etten voinut hänelle antaa menetettyä takaisin.

Voi sinä kukkivain utusaarteni kuningas!

Siinä hän makasi, raukka, hiukan käppyrässä, ja hänen ruumiinsa piirtäytyi peitteen alta siksi pienenä, että vain vähän levittämällä käsiäni olisin voinut hänet pituudelleen mitata.

Saatuani kaikki korjuun, aseteltuani vaatteet parhaaseen järjestykseen tuolille, suoristetuani kaiken mikä oli mennyt väärään ja vinoon, pantuani paikoilleen hajalle heitetyt huivit ja kaulukset ja kammot ja harjaset, avattuani pellit ja ilmaluukut, minä pudotin ikkunanuutimen jälleen umpeen ja hiivin ämpäreineni huoneesta.

XV.

Minun tehtäväni paronittaren keittiössä, alituiset, kolmesti päivässä uudistuvat tiskaukset ateriatin jälkeen ja vielä kuppitiskit teen ja kahvinjuontien jälkeen sekä vesien kantamiset ja raaemmat siivoustehtävät aamuisin sisähuoneissa olivat kaikki sitä laatua, että aniharvoin tulin mihinkään yhteyteen itse herrasväen kanssa.

Kului koko ensimmäinen kuukausi palvelusajastani, etten kertaakaan tavannut nuoria herroja, sen kun vilaukselta heitä joskus näin ruokasalin pöydässä keittiöstä käsin, kun Klara kantoi sisälle suurta tarjotinta eikä itse voinut ovia aukoa.

Mutta tämän perheen asemaan, asioihin, elämäntapoihin, iloihin ja suruihin ehdin silti jo tuon ensimmäisenkin kuukauden kuluessa perinpohjin tutustua.

He olivat joskus iltaisin kaikki poissa, nuoret

herrat melkein aina, mutta joskus paronitarkin. (Vanha paroni, se koikkelehtiva, halvauksen lyömä, jonka näin lapsena maalla, hän oli jo kuollut). Sellaisina iltoina me kyökkiläiset vapautettuina vaeltelimme kaikissa huoneissa. Lihava keittäjä Sohvi tosin mieluimmin istahti aina samaan mukavaan vierashuoneen nojatuoliin, upoten sen pehmeisiin patjoihin, hän kun muuten alituisesti seisoskeli hellan ääressä eikä milloinkaan päässyt levähtämään, — ja vaati meitäkin Klaaran kanssa istumaan ja kertomaan historioitamme. Mutta me mielummin liikuimme huoneesta huoneeseen ja vain huutelimme hänen kanssaan, ettei hän tuntenut oloaan yksinäiseksi. Hän tiesi herrasväen asiat perinpohjaisemmin kuin Klaara, mutta puheleminen ei käynyt häneltä helposti, hän vain oikaisi Klaaran erehdykset, kun tämä minulle kertoi, tarkisti tiedot ja vastasi Klaaralle, kun häneltä jokin tieto puuttui ja hän toisista huoneista huutaen kysyi jotakin sukulaisuussuhdetta.

Meistä oli Klaaran kanssa tullut hyvät ystävykset. Johan minä kohta alusta huomasi, etteivät tehtäväni sallineet minun uutta pukuani jokapäiväisenä käyttää, ja pukeuduin

vanhaan. Kohta katosivat kaikki kaunat, ja nyt, vaikka olisin uudessakin ollut, ei hän olisi enää minua vihannut.

Klaara oli paronittaren erikoinen suosikki, johon hän rajattomasti luotti. Sentähden Klaaralle oli tässä talossa kaikki avoinna. Hän kulki huoneissa kuin kotonaan, istuutui tai heitti pitkäkseen minne tahtoi, aukoili mielin määrin laatikoita, jopa luki minulle paronittaren omakätisiä kirjeitä, joita kaivoi esille pienen pöydän lokeroista kannen alta.

Häneltä sain tietää, että tämä perhe ei vanhan paronin kuoleman jälkeen enää ollut niin hyvissä varoissa kuin suvun ylhäisyys olisi vaatinut. Jokin holhousjuttu oli lohkaissut ainakin puolet paronin omaisuudesta holhokin hyväksi, vieläpä heittänyt kevyen varjon paronin mai-neeseen — tietysti vain aivan suvun keskuudessa. Klaara sanoi, että paronittaren oma suku oli sentään vielä hienompi ja se asia oli kilpenä kaikkea syrjäyttämistä vastaan: hautajaisissa olivat ylhäisimmät merkkihenkilöt olleet ja hienostoa kävi paronittaren luona vielä enemmän kuin paronin aikana, vaikka ei mitään pitoja enää koskaan sen jälkeen pidetty, kaiketi varojen puutteenkin vuoksi.

Paronitarta itseään Klaara kiitteli maailman hienoimmaksi ihmiseksi. Eikä hän sillä sukua tarkoittanut, vaan mielenlaatua.

Paronittaren aikoinaan vanhalle paronille osoittamista kirjeistä oli Klaara päässyt siihen käsitykseen, että nuorta paroni Holgeria pyysi vävyksi varakas ja ylhäinen suku, ja että Holger todella oli jo niin hyvin kuin kihloissa tuon neidin kanssa. Vielä syvemmältä pikku pöydän kirjesäiliöihin kaivautuessaan viisas Klaara oli taas vanhan paronin vaimolleen kirjoittamista kirjeistä päässyt perille, että tässä kysymyksessä heidän välillään vallitsi erimielisyys ja riita: paroni tahtoi naittaa poikansa siihen rikkaaseen sukuun, mutta paronitar vastusti poikansa naimisiin menoa.

Klaara näytti minullekin kaikkein merkellisimmät noista kirjeistä.

Minä en niistä paljoakaan ymmärtänyt, mutta ihmettelin vain kuinka kohteliaasti ja hienostellen nuo vanhat ihmiset toisilleen kirjoittivat, vaikka olivat keskenään vain mies ja vaimo. »Rakastettu vaimoni, paronitar Agathe se ja se, sydämeni iloitsee saada jälleen omistaa muutamat hetket ja kaikki ajatukseni Sinulle, — oli kirjeen alussa, enkä minä tahtonut

siitä löytää mitään muuta asiaa kuin pelkkiä ystävyyden ja rakkauden sanoja joka paikasta, mihin vain katsoin.

— Älä sinä siihen katso, katso tuohon! — sanoi Klaara ja töykkäsi sormellaan muutaman sivun alareunaan.

Siinä oli näin:

»Mitä tulee huomautukseeni, että poikamme Holger ei ole siinä ruumiillisessa terveyden tilassa, joka saattaa olla — kuten sanasi kuuluvat — onnellisen avioelämän välttämättömänä ehtona, niin siinä asiassa, rakkaani, on mielpiteemme eriävä. Avioliitto on Kaitselmuksen asia, ei meidän ole siihen sekoittaminen puutteellisia käsityksiämme ja aineellisia laskujamme. Ja mitä sanoisit, jos juuri tämä avioliitto Korkeimman siunauksesta antaisikin Sinun pojallasi terveyden takaisin? Kuinka siis sitä vastustamalla otat kantaaksesi syyllisyyden siihen, että olisit ollut esteenä niin suuren onnen toteutumiselle? Sillä lääkäri, jota minä olen täällä Wiesbadenissa puhutellut, ei ole kieltänyt sellaisen käänteen mahdollisuutta.»

— No? — sanoi Klaara tietääkseen, olinko ymmärtänyt.

Mutta minä en ollenkaan käsittänyt, että tuossa olisi erikoisemmin *riidelty*.

Vähän aikaa pöytälaatikossa kopeloituaan hän näytti minulle paronittaren vastauksen.

— Lue tuosta sitten, — sanoi hän, ja töykki taas sormellaan muudatta kirjeen kohtaa.

»Sinun puheesi Kaitselmuksesta, rakkahin Claus» — kirjoitti siinä paronitar — »on antanut minulle paljon ajattelemisen aihetta ja minä koetan omistaa sen, mikä siinä on hyvää ja totta. Mutta ethän pahastune, jos muistutan mieleesi Holgerimme suhteet varattomaan Jennyn, jonka hyvää mainetta vastaan ei yhdelläkään ihmisellä ole ollut mitään muistuttamista. Avioliitto Jennyn kanssa olisi kuitenkin ollut sopimaton, myönsinhän sen silloin kyllä minäkin. Mutta kun me varattomuuden ja suku-
syiden vuoksi syrjäytimme Jennyn, emmepä me silloin Kaitselmuksen pyhyyttä ajatelleet, vaan kylläkin ratkaisevalla tavalla sekoitimme siihen omia aineellisia laskelmiamme. Elämä on opettanut minulle, että mitä emme tahdo itsellemme tehtävän, sitä älkäämme tehkö muille, ja mitkä olisivatkaan tunteemme, jos joku ajatellen lapsensa terveyttä ja meillemitään hänen sairaudestaan ilmoittamatta koettaisi

naittaa hänet *meidän* lapsellemme. Luulen, että pitäisimme sitä ei ainoastaan sovittamattomana vääryytenä lastamme kohtaan, vaan myöskin häväistykseenä koko suvullemme. Ei, rakkahin ystäväni, eivät mitkään tulevaisuuden kangastukset voi saada minua myötävaikuttamaan niin suuren vääryyden ja loukkauksen tuottamiseen lähimmäisilleni, joita vertaisinani kunnioitan ja rakastan. — Mitä taas tulee Wiesbadenin lääkärin mielipiteeseen, ja jos sellainen todellakin on Holgerin terveydelle välttämättömyys, niin sinä itse tiedät, ettei hän elä viattomuuden elämää, ja luulen voivani vakuuttaa sinulle, ettei hänen nykyinen tuttavuutensa anna aihetta minkäänlaisen vaaran pelkoon terveydellisessä suhteessa. Pääasia on, ja siinä olen sinun kanssasi lujasti samaa mieltä, että Holgerimme *täytyy* tulla terveeksi eikä meidän ole mitään varoja eikä mitään uhrauksia siinä asiassa säästettävä. Voi, rakas Claus, kunpa tietäisit, miten äidinsydän alituisesti vuotaa verta, kunpa voisit nähdä niitä unettomien öiden tuskia, joita minulle tuottavat ajatukset rakkaan poikamme onnettomuudesta! Miksi emme ajoissa ymmärtäneet, mitä nuori veri vaatii, vaan annoimme lapsemme kohtalokkaan sattu-

man uhriksi! Miksi nyt taivaat eivät ota ilmoittaakseen, mitä uhrauksia ne onnettomalta äidiltä vielä vaativat, jotta hän voisi antaa vaikka elämänsä rakastetun lapsensa hyväksi!»

Näiden kirjeiden käänteitä ja sanamuotoja, joita silloisella sivistystasolla ollen tuskin kaikkia ymmärsinkään, en tietysti olisi voinut muistaa. Mutta myöhemminä aikoina, paroni Holgerinkin jo kuoltua, sain noita kirjeitä käytettäväkseni hänen omalta tyttäreltään Hjördikseltä, eli Jöijeltä, niinkuin häntä perheen kesken nimitettiin, — samalta Jöijeltä, joka on yhtenä päähenkilönä »Onnelliset» nimisessä ennen julkaisemassani muistelmien sarjassa.

Luin kirjeen ainakin kolmeen kertaan alusta loppuun.

Kun katsahdin Klaaraan, oli hän kääntynyt minuun päin, suu kysyvässä hymyssä, niinkuin olisi tahtonut sanoa: — No, oletko nyt-kään ymmärtänyt?

Minun mielestäni ei tässä ollut mitään niin aivan erikoista. Koko huomioni oli kiintynyt niihin lauseihin, joista kävi ilmi paronittaren liikuttava rakkaus poikaansa, ja minä ajattelin vain, rakastikohan hän Bjarneakin yhtä paljon, jota asiaa ensin olin epäillyt.

— Pyh, pani Klaara, kun huomasi, ettei minulla ollut sen enempää sanomista ja siis olin mahdoton siihen korkeampaan herrasväkien tuntemiseen, josta hän oli aina niin ylpeä.

Jotakin sanoakseni minä kysyin häneltä, mitä tautia se Holger-paroni siis oikeastaan sairastikaan.

Klaara vastasi tähän pääasiaan teeskennellyn huolettomasti, jotakin albumia selaillen, pää kallellaan, silmäkulmat koholla, jotta olisin huomannut kuinka muka suurimmatkin merkittävyydet voivat tällä alalla olla hänelle pelkkiä vähäpätöisyyksiä. Mutta minä en ollut koskaan kuullut sitä vieraskielistä sanaa, jota hän käytti, enkä osannut siis hämmästyäkään, niinkuin hän ilmeisesti olisi tahtonut.

Hän huusi silloin vierashuoneeseen, jossa Sohvi istui, ja käski tämän selittää asian suomeksi.

Sohvikin tarvitsi siihen vain yhden sanan, joka kajahti monen huoneen läpi, raa'asti sipaisten niiden paksuja mattoja, kynttiläkruunuja, peilejä, koko niiden hienoa, vanhaa, pyhää arvokkuutta.

Se oli sama sana, jolla me pienet kylätytöt

siellä maalla, kerskaton tiedoistamme, olimme toisillemme ilmaisseet Sannan sairauden.

Niinkuin kaksiteräinen tikari tämä sana nyt tunkeutui sydämeeni, kun minä huomasin näiden asiain todennäköisen, ilmeisen yhteyden.

— Oletpa sinä aika viaton pikkulapsi, — sanoi Klaara, kun näki minun mielenliikutuksesta herpautuneena laskeutuvan tuolille. Hän ei tietenkään voinut aavistaa, mikä puoli tästä asiasta teki minulle niin kipeätä.

Voi sinä, armas isäni, jota minä niin usein ikävöitsin, jonka alati, milloin vain silmäni ummistin, näin edessäni iltaan kallistuvan aurin-
gon valaiseman kotikuistin luona, — jonka, lämmintä liiviä vasten olin painautuvini, jonka sydämenlyöntiä kuuntelin, sinä kaivat-
tuni, joka annoit meille aina kaiken anteeksi, joka rakastit äiti-vainajata, ja veljiä ja sisaria, ja erittäinkin Kalle-poikaasi, — kuinka saatoit naurusuin johtaa turmioon jonkun toisen pojan ja jollekin toiselle äidille tuottaa niin suuren murheen!

Siitä hetkestä asti ja mitä kauemmas siitä tulini, sitä yvemmäs painui tietoisuuteni omi-
tuinen tunto, että minun pitää isäni puolesta jotenkuten sovittaa paronittarelle tämä kauhea

työ, — miten, siitä en voinut tehdä itselleni vielä selvää, ja niin koetin kaikin voimin ainakin jokapäiväisessä palveluksessani täyttää hänen tahtonsa ja edeltäpäin arvata hänen toiveensa.

XVI.

Palveluksessani paronittaren luona aloinkin menestyä oikein hyvin.

Klaaran sanojen mukaan, (jota hän piti omituisella tavalla muita palvelijoitaan ylempi-arvoisena ja jolle katsoi voivansa lausua arvosteluja meistä muista), paronittarella ei ollut minua vastaan mitään muuta muistuttamista, kuin että minulla oli paha tapa »kuunnella mitä puhuttiin.»

Monesti olin kyllä jo itsekin huomannut, että hän alensi äänensä tai kokonaankin katkaisi puheensa, kun minä näyttäydin. Enkä suinkaan kiellä hänellä olleen siihen syytä. Sillä kyllä minä kuuntelin, kuuntelin joka sanaa, päästämättä käsistäni mitään tilaisuutta, niin kuin janoinen, jolle vain pisaroittain ja mielivalloin vettä juotetaan. Kuinka en olisi kuunnellut heidän keskustelujansa, kun asiat, joista he useimmiten puhuivat, olivat sydänjuuriani

myöten minunkin asioitani, vastasivat minun sisimpiin kysymyksiini, joihin en ikinä ollut kuvitellutkaan mitään vastausta ihmisiltä saavani? Kuinka en olisi kuunnellut, kun ainoa uskoni tähän aikaan oli usko parempiin ihmisiin? Kuinka en olisi kuunnellut, kun minä kaikessa salaisuudessa olin ruvennut rakastamaan paronitarta?

Niin. Siitä hetkestä asti, kun tuon merkillisen kirjeen sisällys minulle täysin selvisi, aloin pitää paronitarta kaikkein jaloimpana ihmisenä. Olinhan minä tietysti ennenkin kuullut tuon lauseen, että ei pidä muille tehdä, mitä ei itsellensä soisi tehtävän, mutta että se todella olisi ollut tarkoitettu elämään sovitettavaksi, sitä en ollut tullut ajatelleeksikaan, vielä vähemmän aavistanut, että löytyisi ihmisiä, jotka olisivat sen elämässään toteuttaneet niin pitkälle kuin paronitar kirjeestä päättäen oli tehnyt. Unohtaa oman poikansa onni, jota rakastaa ylitse kaiken, sen vuoksi vain, ettei tahdo tehdä vieralle mitä ei soisi tehtävän itsellensä! Tuo oli minusta niin hienoa, niin suurta, että se oli kuin jokin uusi elämän avaus minulle. Kummako siis, että kuuntelin jokaista hänen sanaansa aivan kuin olisin elämän vettä hänestä imenyt.

Mistäkö he sitten keskustelivat? Koetan kertoa tarkemmin.

Päivisin ei heistä paljonkaan tietänyt. Toinen oli siellä, toinen täällä, paronittarella kävi vieraita tai hän itse ajoi vieraisiin. Iltasella taas oli paronitar aina yksinänsä kotona, eikä ollut kenen kanssa puhua. Hän joi teensäkin yksin, sanaakaan kellekään meistä puhumatta, sillä ylimalkaan hän ei puhunut palvelijainsa kanssa muusta kuin palvelusasioista (paitsi ehkä Kläärin kanssa joskus hyvin harvoin). En luule, että tämä oli mitään ylpeyttä hänen puoleltaan, — hän ei vain tullut milloinkaan edes sille päälle, että olisi saattanut puhua meidän kanssamme mistään muusta asiasta, — se oli ikivanha perinnäistapa, joka oli meidän verissämme aivan yhtä paljon kuin hänen: emme mekään olisi tulleet sille päälle, että hän olisi voinut ruveta kanssamme puhumaan, olisimme joutuneet kovin hämillemme, melkeinpä punastuneet, jos jotakin niin tavatonta olisi sattunut. Ja toden sanoakseni huomasinpa minä jonkun kerran hänen omillakin kasvoillansa jotakin hämilletulon merkkejä, kun hän, aivan vahingossa jouduttuaan keittiöön, satunnaisen puheen käännteessä kysäisi minulta jotakin vanhemmistani ja

minä innostuin hänelle latelemaan tietoja kotioiloistani: aivan ilmeisesti hän tuli noloksi. — Ja' — ja' myönnytteli hän lyhyesti ja moneen kertaan, suu hämmentyneessä hymyssä, ja peräytyi askel askeleelta pois keittiöstä, aivan kuin minä olisin ruvennut häntä takkiaisilla heittelemään.

Niin että kyllä hän todella ja sanan täydessä merkityksessä oli peräti yksin, kun hän päivän hälinän vajettua istui teepöydän ääressä tavattoman korkeassa ruokasalissa. Ei sieltä kuulunut muuta kuin joskus ehkä sanomalehden kahina hetkiseksi tai teelusikan hiljainen kilahtaminen.

Hän koetti loppumattomiin venyttää teenjuontiansa, toivoen kai, että hänen poikansa kotiutuisivat hänen vielä siinä istuessaan. Mutta niin kävi ani harvoin. Todella en muista juuri milloinkaan nähneeni nuorten paronien juovan iltateetä paronittaren seurassa. Mutta silti hän tuntui aina odottavan.

Sitten kuului noin kahdentoista aikaan tuolin siirtyminen pöydän äärestä ja paronitar vetäytyi omaan huoneeseensa odottamista jatkamaan.

— Vihdoinkin! — sanoi aina silloin Klaara, joka oli haukotellen istunut jalat riipuksissa

keittiön halkolaatikon päällä tätä hetkeä odotel-
len. Hän meni nyt ruokasaliin ja toi sieltä
tiskattavakseni mitä paronitar oli jättänyt.

Sen tehtyäni oli nyt *minun* vuoroni astua
näyttämölle.

Klaara, joka oli hyvin iltauninen, oli järjes-
tänyt asiat niin, että minä sain harjaantumiseni
vuoksi hoitaa hänen yöllisiä sisäkkötehtäviään.

Minun oli nyt uudelleen kattaminen ruoka-
salin pöytä, asettaminen siihen veitset, kahvelit,
pöytäastiat, lautaset kahdelle hengelle ja keit-
tiöstä tuominen leikkeleet, sitten kaksi portteri-
puolikasta ja kristallinen pähkinärasia paroni
Holgerin kohdalle sekä pähkinäsakset, joilla ne
loukuteltiin auki. Bjarnen puolelle asetettiin
pullollinen kiinaviiniä ja lusikka. Sitäpaitsi oli
pitäminen huoli, ettei Sohvin valmistama ilta-
ateria päässyt kylmenemään, samoin oli teevesi
pidettävä valkealla, vaikka tee jäi useimmiten
juomatta. Muuten sain kyllä mennä vaatteet
yllä vuoteeseeni torkkumaan, kunhan herrain
kotiutuessa kohta olin pystyssä ja kannoin ate-
rian ja teevehkeet pöydälle. Sitten oli oltava
ylhäällä sen varalta, että herrat jotakin vielä
tarvitsisivat pöytään ja siitä keittiöön soittai-
sivat, sekä kantaakseni illallisen jälkeen astiat

takaisin keittiöön. Tiski sai sentään jäädä aamuksi.

Milloin paronitar muuten nukkui, en minä ollenkaan voi käsittää, sillä aamulla hän oli tavallisella ajalla jo jalkeilla, mutta yöllä ei hän milloinkaan pannut maata, ennenkuin kumpikin hänen pojistaan oli saapunut kotiin. Nuoret herrat tulivat usein eri aikoina, mutta milloin vain minä nousin ovea avaamaan ja sitten vein ruokasaliin tarjottimen asettaakseni ruoat pöytään, oli paronittaren huoneen ovi puolittain auki ja hänen lamppunsa palamassa. Jos toinen herroista sattuikin tulemaan aikaisemmin, niin hän, juteltuaan pitkät ajat tämän kanssa, jäi vielä toista odottamaan, kun toinen oli jo mennyt maata. Aina vain, läpi pitkien talviöiden, sama viheriän lampun tuike näkyi hänen huoneestaan. Usein hän näytti näpertelevän jotakin neuletta kädessään. Usein hän myöskin istui pienen valkoisen pöytänsä luona, jossa hänen kirjeensä olivat, kirjoitteli tai teki joitakin laskelmia luunäppäimillä, silmälasit kaukana nenän päässä.

Joskus tuli paroni Holger ensin kotiin, jo noin kahta käydessä.

Silloin paronitar aina tuli hänen seuraansa

ruokapöytään istumaan ja he juttelivat keskenään, jääden pitkiksi ajoiksi istumaan pöydän ääreen, paroni Holgerin laitellessa ajatuksissaan pitkillä sormillaan pikku pallosia leivän murenista.

Huoneiden keskinäinen suhde oli sellainen, että niihin oli melkein kaikkiin ovet keittiöstä tulevaan pimeään välikäytävään, joka pidettiin yön aikana valaistuna. Kun tämä suljettu sisäkäytävä oli aina hyvin lämmin, piti herrasväki mielellään sinne huoneistaan johtavia ovia auki, joten minä täältä käsin usein kuulin, mitä ruokasalissa tai paronittaren omassa huoneessa puhuttiin, ja paitsi todellisia talousasioita oli tunnustaakseni helppo löytää tekosyitä siellä oleskellakseni. Odotellessani illallisen päättymistä minä usein ompelin tai kudoin sukkaa käytävän kirkkaan valon alla.

He puhuivat kahden kesken ollessaan hyvin usein Bjarnesta, neuvotellen mitä olisi tehtävä, ettei tuo ylimielisen vallattomasti elävä poika liiaksi viehättyisi vapauteensa. Paronitar pelkäsi, että poika oli suuressa vaarassa turmella terveytensä. Holger koetti aina lohduttaa, sanoi pitävänsä veljeään silmällä ja alinomaa varoittavansa. Molemmat he rakastivat Bjar-

nea, mutta erittäinkin puhui paronitar hänestä niin kuin Bjarne olisi ollut koko hänen elämänsä keskus, jota varten hän eli ja hengitti, ja jonka hyväksi olisi kaikkensa uhrannut. Yhä suurempaa huolestumisen syytä tuotti paronitalle se heidän havaintonsa, että Bjarne oli alkanut syödä sanojansa, puoli, joka ei suinkaan kuulunut hänen luonteeseensa. Kaupungille lähtiessään hän lupasi ja vannoi äidillensä palaa-
vansa ajoissa, mutta säännöllisesti rikkoi valansa ja mitä pyhemmin hän lupasi, sitä myöhemmin palasi. Paronitar koetti selittää Holgerille, että tässä saattoi olla alku todella sisälliseen turmeltumiseen, mutta Holger tapansa mukaan vain lohdutti ja haki lievennyksiä, vaikka he molemmat ilmeisesti olivat samaa mieltä ja yhtä huolissaan Bjarnesta.

Sitten kilahti ovikello iloisesti ja tarmokkaasti. Jos Holger ei silloin vielä ollut mennyt maata, ottivat he molemmat hänet vastaan ruokasalissa, ja minä kannoin sisälle uudestaan kuuman veden ja hellan uunissa lämpimänä pitämäni ruoan.

Bjarne tuli kotiin aina kovin hyväntuulisena, täynnänsä uutisia maailmalta, rohkeita suunnitelmia, joita hänellä oli toveriensa kanssa, ja

hullunkurisia kertomuksia. Hän tiesi, kuinka kohdella surevaisia. Ja todellakin, nuo kaksi, jotka äsken vielä näkivät Bjarnen asiat niin synkissä väreissä, nauroivat nyt hänen sukkeluuksilleen katketakseen, paronitar päätänsä pidellen ja Holger ihan käppyrässä.

Siten oli totisuudelta ja moitteilta kärki katkaistu.

Mutta yhtä varmasti kuin päivän hälinän täytyy luonnonlakien pakosta vähitellen vaihtua yön rauhalliseen pimeyteen, yhtä varmasti paronitar alkoi vetää keskustelua jälleen omaan suuntaansa ja Bjarnen leikinlaskuista huolimatta selitellä, miksi hyvä on hyvä ja paha on paha.

Bjarne teki muutamia ylimielisiä huomautuksia, milloin hyvä hänen mielestään saattoi olla pahaa ja paha hyvää.

Holger myönsi, että niin voi todella joskus olla.

Mutta asian joutuminen näin väittelyn asteelle saikin paronittaren vasta oikein elpymään. Hän alkoi selitellä asiaa juurtajaksain, pitkällisesti ja perinpohjaisesti, ikäänkuin tyytyväisenä, että vihdoinkin oli saanut tilaisuuden kylvää Bjarnen mieleen parhainta, mitä oli itses-

sään hautonut ja selvyyteen asti kehittänyt. Hän ajatteli kai, että mitä kauemmin hän puhuu, sitä varmemmin se sinne kylväytyy.

Bjarne alkoi haukotella ja yhä harvemmin lausui mitään omasta puolestaan. Hän istui silmät rypyssä, posket pullollaan, kädet taskuissa, jalat kaukana pöydän alla, haluttomana yhteen kohti tuijottaen.

Holgerkin haukotteli, suutaan tosin kuitenkin aukaistematta.

Vähitellen hiljeni sentään paronittarenkin puhe ja he istuivat pöydän ääressä pitkät ajat sanomatta toisilleen sanaakaan.

Sitten he nousivat mennäkseen levolle.

Hennomatta erota äidistään näin sanattomina he kuitenkin menivät usein vielä paronittaren huoneeseen ja siellä virisi keskustelu uudestaan entisellä eloisuudella. Bjarne myönsi, että *todellinen* hyvä on kyllä aina hyvää ja samoin paha pahaa. Hän ei kai voinut erota äidistään saamatta välejään tämän kanssa aivan entiselleen, ja luullakseni osaksi vain tässä tarkoituksessa hän tekikin noita pyhiä lupauksiaan vastaisuuden varalle. Paronittaren äänestä saattoi pian päätätä, että hän uskoo poikaansa jälleen yhtä lujasti kuin ennenkin, ja seuraavilla pit-

killä puheillaan hän ikäänkuin tahtoi vain sinetöidä tämän toivehikkaamman mielentilan pysyväisyyttä. Taas kuului vain paronittaren loppumatonta yksinpuhelua, ja Bjarne nukkui usein kesken kaikkea leposohvalle, jolta hänet sitten herätettiin ja saatettiin vuoteeseensa.

Nämä paronittaren puheet ne nyt olivat, jotka niin kiinnittivät mieltäni, etten olisi sanaakaan tahtonut kuulematta jättää. Ja mitä unisemmiksi hänen oikeat kuulijansa kävivät, sitä uteliaampi olin minä, joka kuuntelin vain varkain, sydän kurkussa odottaen, minä hetkenä minut yllätetään. Kuinka monta kertaa huomasinkaan, että paronitar keskeytti puheensa kun minä, venyttääkseni ruokasalissa-oloani, liian kauan kilistelin teelusikoita kaapissa, tai hiljensi äänensä tai tuli sulkemaan oven, kun huomasi minun sijoittuneen välikäytävään. Mutta minä en voinut millään mahdollilla vastustaa haluani kuunnella häntä.

Sillä parasta, mitä olen koskaan saanut tietooni hyvästä ja pahasta, omastatunnosta, rakkaudesta, totuudesta, rehellisyydestä, kärsivällisyydestä, alttiudesta, olen saanut varkain kuuntelemalla häntä. Oli kuin jokin uusi, minulle

entuudestaan aivan tuntematon hengen maailma olisi noussut näköpiiriini.

Ei niin, että olisin ensikerran kuullut noita jokaisessa saarnassa ja joka kirjassa usein käytettyjä sanoja, vaan niin, että ne esiintyivät minulle aivan uudelta puolelta, muuttuivat omiksi asioikseni, oltuaan ennen vain sanoja. Voi, jospa Johanssonit kerrankin olisivat saaneet kuulla, mitä paronitar elämästä sanoi, — kyllä he olisivat varmaan tappelemasta lakanneet. Ja mitähän isä olisi sanonut näistä puheista? Varmaan hän olisi lakitta päin, kasvot ylös kääntyneinä, kirkastunein katsein ottanut vastaan jokaisen sanan, joka hänelle niin suuria hengen salaisuuksia ilmaisi, hän kun aina lakkaamatta eli ajatusten ongelmassa. Entä veljet ja sisaret, jotka eivät milloinkaan olleet mitään sentapaistakaan kuulleet, eivätkä kaikei tule koskaan kuulemaan! Jospa koko se minun maailmani voisi hengessä tulla tänne kuulemaan, varmaan ei mahtuisi näihin huoneisiin niin paljon ihmisiä, varmaan he kiipeisivät ikkunoihin, varmaan he täyttäisivät kaikki sopukat, ja heidän päitensä näkyisi hartaassa ihmetyksessä vierä vieressä ikkunain päällyksilläkin, suurten taulujen kehyksillä, peilien takaa,

uunien reunuksilla, verhojen ja uudinten las-
koksilla.

Kerran, — vain yhden ainoan kerran paronitar puhui suoraan Jumalastakin, jota sanaa ei hänen suustansa milloinkaan kuulunut. Minä ymmärsin kohta, ettei tämä sana hänellä merkinnyt mitään »Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumalaa», vaan jotakin luonnollista, ihmisen ajatuksissa puhuvaa. Jokainen jänne oli minussa vireillä, kun koetin kuulla ja ymmärtää, mitä hän sanoi, mutta se ei onnistunut. Juuri tärkeimmällä hetkellä pudotin sukkapuikkoni, joka läksi kilahtaen kierimään lattialla. Paronitar vaikenä, nousi, ja ovi sulkeutui, mykästi, jäätävän kylmästi...

Voi! Miksi puhutaan niille, jotka nukkuvat, ja miksi niille, jotka kuulisivat, ei ole muuta annettavaa kuin — oven sulkeminen!

XVII.

Oliko paronitar jotakin huomannut Bjarnen ja minun välisistä suhteista, en varmasti tiennyt, mutta kerran aamupäivällä kuulin paronittaren ja Holgerin puhuvan keskenään hyvin matalalla äänellä paronittaren huoneessa, vaikka he eivät suinkaan voineet otaksua minun kuuntelevan. Arkaluontoisista asioista puhuessaan ihmiset aina alentavat äänensä.

Keskustelua kesti hyvin kauan.

Sen verran sain selville, että puhe oli todellakin minusta ja Bjarnesta. Juuri ennenkuin ovi sulkeutui, kuulin useampaan kertaan sekä Bjarnea että omaa nimeäni mainittavan.

Minä aivan jähmetyin kauhusta.

Mitähän nyt olikaan tullut ilmi!

Olikohan paronitar päässyt huomaamaan ainoastaan sen, että minä «katselin» Bjarnea. Saattoihan se kyllä olla mahdollista, sillä vaikka kuinkakin koettaa, ei semmoisissa asioissa voi

milloinkaan olla varma itsestään. Saattaa punastua milloin ei pitäisi. Saattaa sekaantua puheessa, kun toinen tulee äkkiä sisälle. Saattaa rientää auttamaan, vaikka olisi autettava vanhempia, ehkä paronitarta itseään. Kaiken tuon ilmituleminen ei olisi ollut mitään erikoisen kauheaa jo senkin vuoksi, että olisi ollut melkein ihmeellisempää, jos joku *ei* olisi ollut sellaiseen poikaan rakastunut.

Mutta jos paronitar oli huomannut, mitä edellisen päivän iltana oli sattunut, niin olisin mieluummin vajonnut vaikka maan alle.

Bjarne oli ihmeellinen sekoitus ujoudesta ja ylimielisyydestä. Se mitä Sanna oli hänen ensimmäisestä käynnistään kertonut, ja se minkä minä itse olin puistikossa nähnyt, nuo kaksi eri olentoa menivät hänessä todellakin yhteen.

Huomasin kohta alussa, ettei hän tietysti ollut minua tuntenut eikä mitenkään aavistanut minua samaksi tytöksi, joka joskus olin hänen kanssaan Loviisan mökkiä rakentanut. Mitään arvelematta ja minkäänlaisia varovaisuusnäkökohtia huomioon ottamatta hän tahtoi välikäytävässä kohta käyttäytyä minua kohtaan samalla tavalla kuin oli käyttäytynyt puistikossa, vieläpä tällä kertaa väkisin suudella.

Tästä asiasta syntyi välillämme miellyttävä kahakka, joka olisi varmasti herättänyt keittiöläisten taikka itse paronittarenkin huomiota, ellen minä olisi hätäännyksissäni sellaisen mahdollisuuden pelosta vaistomaisesti keksinyt sanoa häntä rakennusmestariksi ja kysyä, muistiko hän, kuinka kannettiin yhdessä lautoja. Hän pysähtyi kohta vallattomassa yrityksessään, kysyi hämmästyneenä, olinko minä todella sama tyttö, katseli minua kiireestä kantapäähän, sitten uudestaan kasvoihini, — ja nyt varmaankin tunsi. Hieno rypistys ilmestyi hänen silmäkulmaansa, hän käänsi katseensa pois ja tuli totiseksi.

Silloin minä rakastuin häneen uudestaan.

Onhan tämä merkillistä. Ennen en mitään niin toivonut kuin, että hän vain olisi katsahtanut minuun, ja se katsahtaminen tuntui minusta olevan ainoa, mikä oli onneni täydellisyydestä vailla. Nyt sen sijaan en välittänyt yhtään mitään hänen katselemisestaan. Päinvastoin, kun hän oli minua alinomaa katsellut ja vihdoinkin rupesi vallattomaksi, luulin kokonaan lakanneeni pitämästä hänestä. Mutta kun hän kääntyi minusta, kun hänen silmäkulmansa meni entisellä tavalla ryppyyn, kun hän melkein kart-

toi minua ja aina laittoi niin, ettei tarvinnut kohdata minua välikäytävässä, kun minä ruokasaliin teetä tuodessani ja lautasia asetellessani olin hänelle — niinkuin sanotaan — pelkkää ilmaa, nyt minä rakastuin häneen uudestaan!

Ja taas kerjäsin samaa, taas puuttui onneni täydellisyydestä vain hänen katseensa, aivan kuin hän ei olisi lapsuuteni ajoista asti vielä kertaakaan minuun katsahtanut.

Mutta sen päivän edellisenä päivänä, jolloin paronitar ja Holger supattelivat keskenään meistä, oli sattunut tässä suhteessa jotakin tavatonta.

Minä olin, Klaaran ollessa alhaalla mankelessa, saanut tehtäväkseni suorittaa aamiaistarjoilun. Paronitar, joka istui pöydän päässä, keskusteli Holgerin kanssa,* jonka paikka oli vasemmalla puolella pöytää. Bjarne, joka istui Holgeria vastapäätä paronittaren oikealla puolella, ei ottanut osaa keskusteluun. Puhelunsa vuoksi paronitar ei malttanut ottaa keitosta tarjottimelta, jota minä pidin hänen kohdallaan, vaan ainoastaan asetti vasemman kätensä kevyesti tarjottimen reunalle ikäänkuin sanoakseen, että minun oli vähän odottaminen, ja jatkoi puheluansa. Silloin tunsin selvästi, että Bjarne katsoi minuun, mutta kun paronitar

rupesi juuri ottamaan, en voinut kääntyä sinnepäin nähdäkseni, oliko niin. Vielä Holgerillekin tarjotessani tunsin yhä, että hän katsoo. Kun vihdoinkin sain tilaisuuden vilkaista Bjarneen päin, loi hän katseensa kohta alas, ja — punetui kovasti, ilmeisesti tietäen, että minä näin hänen punetumisensa. Ei auttanut silmäin rypistys, ei mikään. Minä olin nähnyt, mitä tahdoin, minä riemuitsin sielussani suurta riemua: se ei ollut sellainen katse, josta minä en välittänyt, se oli juuri sellainen, jota minä alusta saakka olin tahtonut jo siellä mökillämme, vilpittömän lapsekas, vähän ujo, vähän kiitollinen, vähän hellä, vähän iloitseva... Siellä ja silloin se olisi merkinnyt samaa kuin jos olisimme äkkiä lakanneet rakentamasta ja aiheettomassa ilon puuskassa ottaen toisiamme kädestä juosseet yhdessä kauas — kauas. Nyt, täällä paronittaren korkeassa ruokasalissa, se merkitsi, että ihmissielut, uhmaten kaikkein mahdottomimpiakin luokkaerotuksia, jossakin niitä syvemmällä sittenkin ovat yhtä.

Jos paronitar olisi huomannut Bjarnen punetumisen tai voinut nähdä minun riemastukseni, ei sekään olisi ollut vielä vaarallista.

Mutta tapahtui pahempaa.

Samana iltana, minun jo laitellessa vuoteita nuorten herrain makuuhuoneessa, Bjarne tuli kaupungilta joistakin päivälliskesteistä, joissa oli juotu paljon. Näin kohta, että hän on kaikkein vallattomimmalla tuulellaan ja varmasti aikoo kostaa aamullisen punehtumisensa.

Huoneeseen tultuaan hän heittäysi päällystakki yllään vuoteelle, ojensi minulle molemmat kätensä ja sanoi: — Tule tänne! Kun minä rupesin lähtemään pois, hyppäsi hän ylös ja alkoi tavoitella minua kiinni. Minä väistin, ja välillämme syntyi taas rytäkkiä. Sen pahimmillaan ollessa, kun hän jo oli saanut kätensä vyötäisteni ympäri, minä kuiskasin nopeasti hänen korvaansa: — Paronitar!

Hän kilpistyi kohta minusta ja minä juoksin tyrmistyneenä välikäytävään.

En vielä tänäpäivänäkään tiedä, kuka oli aukaissut salinoven ja katsahtanut makuuhuoneeseen. Sekä paronitar että Holger olivat kumpikin kotona, sillä he olivat juuri vähää ennen soitelleet vierashuoneessa nelikäteisesti.

Oli miten oli, minä en voinut koko yönä nukkua kauhuissani ajatellen, miten olin turmelut koko asemani, ainiaaksi kadottanut paronittaren luottamuksen ja siis tämän pitkän ajan

turhaan ponnistellut hänen rakkautensa saavuttamiseksi.

Kun seuraavana aamupäivänä sitten kuulin hänen ja Holgerin supattelevan keskenään ja selvästi erotin, että puhe oli Bjarnesta ja minusta, en enää ollenkaan epäillyt, vaan päätin itsekseni, että vaellukseni tässä talossa oli ainiaaksi päätynyt ja minun kaikki sivistymisen haaveeni tehneet auttamattoman haaksirikon.

Piikain kamarissa minä häpeissäni panin piiloon romaanit ja muutamat Bjarnen entisistä koulukirjoista, joita olin öisin lueskellut, ja poltin vihot, joihin olin kirjoitellut käsialaharjoituksia. Kun viimeinenkin oli hiiltynyt, itkin minä hiljaksen noita menneitä ilojani. Ja esiliina oli vielä silmäini päällä, kun Klaara tuli käskemään paronittaren puheille.

— Nyt hän tilittää minut, ajattelin mennessäni ja kaikki vereni hyytyivät.

Mutta kohta ensi silmäyksellä näin, ettei paronitar ehkä sittenkään tietänyt mitään eilisestä.

Hän alkoi aivan ystävällisesti puhua kokonaan toisista asioista, kysyen lopuksi, missä olin oppinut niin hyvin ompelemaan. Minä kerroin hänelle, että saksalaisessa perheessä palvelles-

sani he olivat toimittaneet minut ompelu- ja leikkauskurssille ja että sitten olin siinä perheessä ommellut kaikki, useita pukujakin neideille. Nyt sanoi paronitar, että jotakin sellaista hänkin oli ajatellut kanssani tehdä, ja ehdotti, että hän yhdessä muutamien sukulaisperheiden kanssa ostaisi minulle tarvittavat koneet ja vuokraisi kaupungilta kaksi huonetta ja keittiön käytettäväkseni. Siellä saisin sitten pitää ompelu-liikettä, kuitenkin semmoisella ehdolla, että hän ja nuo sukulaiset olisivat etuoikeutetut työhöni, ja syrjästä saisin ottaa töitä vain mikäli aikaa riittäisi.

Ehdotus oli tosin pudonnut eteeni kuin pilvistä, mutta heti ensi kuulemalta se suuresti miellytti minua. Ensiksikin, enhän minä tulisi mitenkään erotetuksi tästä perheestä, vaan saisin ompeluksien tähden alituista asiaa täällä käydäkseni. Toiseksi pääsisin aina uhkaavasta vaarasta joutua erotetuksi palveluksesta Bjarren vallattomuuksien tähden. Kolmanneksi, — asua omissa huoneissa, olla toisin suittuna, toisin puettuna, lukea kirjoja, valita tuttaviaan, — eikö tämä ollut ensimmäinen porras, jota myöten saattoi vähitellen päästä pois piikojen kirjoista, haaveitteni toteutumisen pääesteestä, siitä

nöyryyttävästä asemasta, joka kyllä asettaa ylä- ja alaluokan ulkonaisesti vierekkäin samoihin huonehiin, läheisimpään ruumiilliseen kosketukseen, mutta joka juuri tämän läheisyyden vuoksi tekee välttämättömäksi rajan selvänä pitämisen ja mahdottomaksi todellisen inhimillisen kosketuksen.

Mitä enemmän tätä uutta tuumaa ajattelin, sitä enemmän se minua hurmasi. Yhä selvemmin aloin käsittää, että palvelijana olo, jonka olin kuvitellut keinoksi tämän perheen yhteyteen päästäkseni, itse asiassa erotti minut siitä ylitsepääsemättömän kuilun taakse.

Ja minussa heräsi ajatus, jota en tosin itsekkään uskaltanut täysin tietoisesti harkita, koska se olisi liian valtaavasti sykäyttänyt sydäntäni, jos se olisi ollut tosi, ja taas olisi saattanut minut omissa silmissäni naurunalaiseksi, jos se oli pelkkää kuvittelua. Nimittäin sellainen ajatusten värähdys, että paronitar oli mahdollisesti joskus huomannut Bjarnen katseen, tuon toisenlaisen, oikean, ja nyt itse viittasi minua tielle, joka olisi saattanut johtaa minut pois pahimpien mahdottomuuksien umpikujasta.

XVIII.

Muudan syrjästä päin lankeava varjo sekaantui kuitenkin siihen riemuun, jonka paronittaren odottamaton ehdotus oli minussa herättänyt.

Se varjo lankesi minuun Sannasta.

Hänestä olin viime aikoina ollut kokolailla vieraantunut. Tiemme olivat menneet niin kokonaan eri suuntiin. Toden sonoakseni, olin ruvennut ikäänkuin häpeämään hänen seuraansa, nyt kun yhä edistyin uskossani »parempiin ihmisiin», kun olin ikäänkuin tietoisesti ruvennut hänen aina ennen ivaamakseen »hyväksi», kun olin ruvennut käymään kirkossakin, istuen hattu päässä ensimmäisillä penkeillä ja tarjoten virsikirjaani yhteiseksi usein hyvinkin hienoille ihmisille.

Kaikesta jumalisuudestani aivan erikseen minua oli aika ajoin vaivannut omatunto sen johdosta, että olin jättänyt Sannan, vaikka hän oli luvannut muuttaa elämäntapansa. Sanna

ei minun tietääkseni ollut missään suhteessa muuttunut, vaan eli entisessä asunnossaan entistä elämäänsä. Miten olisikaan nyt, jos silloin olisin suostunut hänen tuumaansa ja asettunut hänen kanssaan ompelijaksi? — tuon kysymyksen kaiveleminen teki minulle kipeätä, ja osaksi ehkä juuri siitä syystä vältin Sannaa ajattelemasta.

Mutta nyt, kun tuli tämä paronittaren uusi ompelija-tuuma, vieläpä aivan samalla tavalla kysymykseen huoneen vuokraaminen ja muuttaminen kuin Sannankin ehdotuksesta, en voinut olla yhtämittaa muistelematta Sannaa, enkä ainoastaan muistelematta, vaan syvälti ajattelematta häntä.

Tähän vaikutti seuraava sielullinen tila:

Varkain kuulemistani paronittaren puheista olin päässyt perille, että hän uskoi jumalalliseen johtoon kaikissa ihmisasioissa. Sitä hän puhui sisarellensa, rouva Charlottelle, joka oli silmät kovasti itkettyneinä tullut purkamaan sydäntänsä sattuneen perheonnettomuuden johdosta. — »Pitää vain osata katsoa» — oli hän lohdutellut. — »Pitää osata nähdä asioita sisältäpäin. Ulkoa näyttää kaikki olevan pelkkää luonnonlakia, mutta sisältä on maailma täynnä ihmeitä

ja Jumalan johtoa. Pitää vain osata katsoa.» Nämä sanat painuivat syvälle mieleeni, sillä sehän oli sama kysymys, joka minulle jo lapsena oli tullut eteeni, kun pelastuin putoamasta kai-voon. Aloin »katsoa», olikohan minunkin elämässäni jotakin sellaista johtoa. Sitä en silloisella tasolla ollessani löytänyt muualta kuin mistä sitä niin erikoisesti, melkeinpä väkisin *tabdoin* löytää, nimittäin vasta tästä viimeisestä onnestani, jonka luulin viittaavan minulle tien parempien ihmisten kirjoihin.

Jos nyt tämä todella oli Jumalan johtoa, niin sitä suuremmalla syyllä minun olisi pitänyt ottaa lukuun omantuntoni vaatimus Sannaan nähden, esimerkiksi tarjoamalla hänelle tilaisuuden muuttaa kanssani noihin huoneisiin. Mutta se taas ei ollenkaan sopinut yhteen minun pyrkimykseni kanssa päästä parempien ihmisten kirjoihin, sillä »mitä ihmiset olisivat sanoneet»!

Tämä asia ei kuitenkaan lakannut minua vaivaamasta, joten vihdoin päätin omantuntoni rauhoittamiseksi ainakin käväistä Sannan luona ja tunnustella, vieläkö hän oli taipuvainen muuttamaan elämäntapaansa, sillä eihän asia muulla ehdolla voinut tulla kysymykseenkään. Syvem-

mällä, itseltäni salaa, toivoin, että hän varmaan oli jo unohtanut koko ajatuksen elämäntapansa muuttamisesta.

Menin Sannan luo pimeään aikaan, jolloin ihmiset eivät huomanneet, mutta kuitenkin niin varhain, että tiesin hänen vielä olevan kotonaan. Ja tapasinkin hänet.

Sannan huoneeseen paistoi katulyhty, joten siellä saattoi oleskella ilman muuta valoa, kun ei erikoisesti valoa kaivannut. Minä kielsin sytyttämästä lamppua.

Sanna otti minut vastaan vieraantuneesti hänkin, aivan kuin olisin hänen suhteensa todella ollut jo menossa parempien ihmisten puolelle.

— No, Sanna — minä sanoin, — nyt on minulla hauska uutinen sinulle.

— Vai niin, — sanoi hän pitkään, ja kääntyen minuun päin asettui taaksepäin nojalleen pöytää vasten. — Millainen se on? kysyi hän mittailen minua katseillaan.

Minä kerroin, mitä paronitar oli ehdottanut ompelijaksi rupeamisesta.

Sanna tahtoi tietää tarkemmin, millä ehdoilla tarjous oli tehty, ja minä jo pelästyin, että hän ilman muuta ajattelee itsekin asettua noihin huoneisiin, jotka paronitar aikoi minulle vuokrata.

Sanna ei tahtonut mitenkään tyytyä minun selityksiini, vaan kyseli, millä sanoilla paronitar oli puhunut. Minä toistin sanasta sanaan, niin-kuin muistin.

— Vai niin, vai niin, sanoi hän ja katseli silmät rypyssä sormiensa päitä. Sitten, aina vain yhtä pitkään puhuen, hän kysyi, maksettaisiinko ompeluksista erikseen, vai laskettaisiinko maksua huoneitten vuokrasta.

Minua alkoi Sanna jo harmittaa. — Tietysti maksettaisiin erikseen, — sanoin minä, vaikka en ollutkaan tätä asiaa sen tarkemmin ennen ajatellut.

Sanna rypisti otsaansa vieläkin enemmän ja nosti sormensa yhäkin lähemmäksi silmiä. — No . . . sanoi hän, — mistähän hyvästä ne ilmaiset huoneet sitten tulevat? Sanna paiskasi kätensä takaisin pöytään, rävähtihe ojoksi ja vastaustani odottaen katsoi suoraan minua kohti.

Minä suutuin ja sanoin, ettei Sanna ollut vielä ikinä nähnytäkään niin hienoa ihmistä kuin paronitar oli.

Sanna sylki inhonsa ilmaisemiseksi, alkoi sitten viskellä esineitä, mitä vain käsiinsä sai, ja tällöin hän kiroili ja lasketteli suustaan sel-

laisia rivouksia, ettei koko hänen puheestaan juuri mitään voi paperille kirjoittaa. »Enkö minä sanonut sinulle, enkö minä varoittanut sinua!» huusi hän lopuksi. »Etkö sinä ymmärrä, aasi, että hän tahtoo tehdä sinut sussuksi omille pennuillensa!»

Sannan ajatus ei ensikuulemalta vaikuttanut minuun juuri ollenkaan. Olipa vain kuin olisi minua pyyhkäisty jollakin kylmällä otsaan ja pääläelle. Sitten alkoi samoissa paikoissa kuumottaa ja pistellä kuin kuusen neulasilla. Ja minä luulin olevani vain kovasti vihastuksissani.

Mutta tuo ajatus palasi mieleeni yhä ja yhä uudestaan, ja niin mahdottomalta kuin se ensin olikin kuulostanut, enpä osannutkaan enää selvittää itselleni, miksi se juuri niin peräti mahdoton olisi ollut. Päinvastoin, olinhan paronitaren vanhoista kirjeistä, joita Klaara minulle näytti, itse lukenut, miten he olivat pitäneet neuvoa jostakin sellaisen asiain »järjestämisestä» Holgerille. Ja Bjarnea paronitar rakasti vielä kovemmin kuin Holgeria. Miksi ei siis voisi ajatella, että hän, Holgerin kohtaloa peläten, mietti keinoja Bjarnensa varjelemiseksi samalta onnettomuudelta,

Lukemattomat kerrat minä viskasin inhoten luotani sellaiset ajatukset, mutta ne palasivat yhä todennäköisempinä takaisin. Lopulta en jaksanut keksiä enää mitään vastasyitä, vaan uusia todennäköisyyksiä ilmaantui lakkaamatta ja selityksensä sai nyt sekin huomioni, että paronitar oli ollut ikäänkuin hämillään minun kiittolisuuden purkauksistani ja koettanut niistä päästä, jota asiaa en silloin osannut ymmärtää.

Koetinhan minä parhaani mukaan lieventää paronittaren tekemää loukkausta omaa itseäni vastaan. Ajattelin näinkin: — Minä rakastin paronitarta enkä siis olisi voinut tehdä hänelle, mitä en olisi suonut itselleni tehtävän, mutta eihän paronitar puolestaan edes tuntenut minua, tuskin muisti nimeänikään. Minun ei siis ollut pakko ottaa loukkausta niin peräti henkilökohteisesti. Hän olisi voinut tehdä saman kelle tahansa, joka vain kuului alaluokkaan.

Mutta ei ollut mitään apua siitäkään. Hae-tun sovituksen sijaan juuri tämä ajatus kiihoittikin mieltäni ihan äärimmilleen. Paronitar ei siis pitänyt minua edes siinä arvossa, että olisi minuakin kohtaan sovittanut tuota jumalallista lakia: — Älä tee toiselle, mitä et suo itsellesi tehtävän! Hän ei ehkä ollut tullut ajatelleeksi-

kaan, että sitä olisi tarkoitus sovittaa myöskin alaluokkaan. Hyvä on! Silloinpa isäni, jonka tekoa olin niin ankarasti tuominnut, ei oikeastaan ollut tehnyt muuta kuin mitä nyt paronitar aikoi tehdä minulle. Mikä kohtalon iva! Tunsin todella isän omaa, sammumatonta vihaa kaikkia säätyläisiä kohtaan. Eikä ainoastaan isän, vaan myöskin Sannan, ja kaikkien niiden, jotka vain odottivat sitä tulevaisuuden hetkeä, jolloin saisivat repiä palasiksi kaikki paremmat ihmiset!

Voi minua! Siihenkö olin suistunut!

Niinkuin kaksiteräinen tikari tuo tapaus vajosi syvälle sydämeeni. Sen pois vetäminen teki yhtä kipeää kuin paikoilleenkin jättäminen.

Voimani herpautuivat. Kaikki sammui minulta.

XIX.

Näin minä tuskailin silloin. Siitä on jo kolmattakymmentä vuotta.

Siihen tapaukseen olen aina katsonut nuoruuteni päättyneen. Ja siihen siis nuoruuteni muistelminkin päättykööt.

Paljon on minulla tosin tarinoita koottavana myöhäisemmiltäkin ikäkausilta, mutta ne erka-nevat siitä lähtien pitkiksi ajoiksi lapsuuteni kukkivien saarten kuninkaasta, ja senvuoksi niiden liittäminen samaan jaksoon rikkoisi sen kokonaisuuden, jonka hänen armas olentonsa on nuoruuteni muistelmiin luonut.

Katson myöskin kirjan alussa tekemäni lupauksen jo täytetyksi. Niille lukijoille, jotka pienen torpantytön sydäimestä läksivät hakemaan avainta avaruudessa vaeltavan maapallomme perimmäiseen olemukseen, on tämä sydän puolestaan auennut, ja kysyy vain, eikö heidänkin mielestään tämän tähden oleellisin ominaisuus

ole ihmisten hirmuinen, eheytymätön kahtiajako, josta kaikki verisimmät vihat, raskaimmat kärsimykset ja suurimmat onnettomuudet siihen syntyvät?

Suosittu teos:

Onnelliset

kirjoittanut

Hilja Kahila

Kotiopettajatar „Onnellisten“ perheessä

Neljäs painos, 8: —

Tämä romaani saa painos painokselta yhä uusia lukijoita. On huomautettu sen johtuvan siitä, että se ensinnäkin on kirja *onnellisesta* avioliitosta — siis harvinaisuus siinä suhteessa nykyaikana — ja että sen taiteellinen arvo on suuri. Se onkin viime vuosien kotimaisen kaunokirjallisuuden huomattavimpia saavutuksia.

„Siinä on runsaat aarteet tervettä luonnollisuutta, hartautta elämän suurien ja syvien ongelmien edessä, lämpöä ja välittömyyttä. Siinä on elävää pyrkimystä selvyyteen, sielullisten arvoitusten perille pääsemiseen. Siinä on omaperäisiä kauneuden ja elämänviisauden arvoja, jotka herättävät lukijassa mietteitä ja miksei myöskin — itsetutkisteluja. Sitäpaitsi: esityksen suorasukainen vakavuus ja koruttomuus sekä varma tyyli-
taide tehoavat välittömästi lukijaan.“

(Hels. San.)

Kustannusosakeyhtiö Kirja

U U T U U S!

KYÖSTI WILKUNA: LÄHIMMÄISIÄNI

Nid. 15: —, sid. 20: —

Meheviä ja sattuvia, aitoja suomalaisia kuvauksia kansamme eri kerroksista. Kaunokirjallisesti arvokas, huvittava teos.

Kustannusosakeyhtiö KIRJA

Hinta 12: —